

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบ: มุมมองทางมหภาคและจุลภาค

Economic Impacts of Excise Taxes on Tobacco Farming: Macro and Micro perspective

(ข้อตกลงเลขที่ R-62-05-010)

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรวัดน์ เจริญสถาพรกุล

คณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ได้รับทุนสนับสนุนโดย ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.) และ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยประกอบด้วย 2 ส่วนในประเด็นผลกระทบทางผลกระทบต่อเกษตรกรเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบ ทั้งนี้จากมุมมองทางมหภาค การเพิ่มขึ้นของราคาขายปลีกบุหรี่ในประเทศทำให้เกิดความเสียหายต่อความต้องการใบยาสูบภายในประเทศ พื้นที่เพาะปลูกยาสูบ และการใช้แรงงานในการทำยาสูบ มากน้อยอย่างไร ถูกจำลองสถานการณ์โดยใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติกับชุดข้อมูลทุติยภูมิ หลักฐานเชิงประจักษ์ของผลการจำลองสถานการณ์ของประเทศไทยสามารถบอกเป็นนัยว่า แม้เครื่องมือภาษีสรรพสามิตจะเป็นประโยชน์ต่อนโยบายการควบคุมยาสูบ อย่างไรก็ตามผลข้างเคียงต่ออุปทานหรือชาวไร่ยาสูบเป็นสิ่งที่ควรตระหนัก สำหรับมุมมองทางจุลภาคนั้น การปรับปรุงโครงสร้างภาษีสรรพสามิตของไทยในเดือนกันยายน 2560 สร้างความเสียหายกับรายได้ครัวเรือนของชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ พันธุ์เตอร์กิช และยาสูบพันธุ์พื้นเมืองของไทยมากน้อยอย่างไร ถูกวิเคราะห์โดยใช้การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย 2 ช่วงเวลา (ปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562) กับชุดข้อมูลปฐมภูมิ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ และพันธุ์เตอร์กิชในกรณีศึกษา จังหวัดเชียงราย จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดร้อยเอ็ด ตามลำดับ ที่ขายใบยาสูบให้การยาสูบแห่งประเทศไทย (ยสท.) เท่านั้น และกลุ่มตัวอย่างของชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ ซึ่งขายใบยาสูบให้กับ ยสท. และบริษัทส่งออก และ/หรือพ่อค้าคนกลาง มีรายได้ของครัวเรือนลดลงในปีเพาะปลูก 2561/2562 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ดังนั้นการจัดตั้งของกองทุนชุมชนยาสูบแห่งชาติในประเทศไทยควรเป็นทางเลือกในการจัดการประเด็นดังกล่าว นอกจากนี้วัตถุประสงค์หลักอีกประการหนึ่งของกองทุน คือ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนสำหรับพืชทางเลือกทดแทนใบยาสูบอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ภาษีสรรพสามิตยาสูบ, ชาวไร่ยาสูบ, อุปสงค์สำหรับใบยาสูบ, การจ้างงานในไร่ยาสูบ, พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ

ABSTRACT

The research report comprises two parts in line with the issues of economic impacts of excise taxes on tobacco farming. As a macro perspective, how much the increasing in the retail price of domestic cigarettes damages for domestic demand for tobacco leaf, area planted to tobacco, and labor use in tobacco farming is simulated by using the econometric model with the secondary data set. The empirical evidence of Thailand's simulation results can be implied that although the excise tax instrument has been beneficial for tobacco control policy, its supply-side effect is supposed to be realized. As a micro perspective, how much improvement of Thailand's excise tax structure in September 2017 damages for a household income of Virginia, Burley, Turkish, and Thai Traditional tobacco farmer are analyzed by using comparison of two means (the crop year 2017/2018 and 2018/2019) with the primary data set. The results reveal that sample groups of Virginia, Burley, and Turkish tobacco farmer in a case study of Chiang Rai, Phetchabun, and Roi Et province, respectively, who sell their tobacco leaf to the only Tobacco Authority of Thailand (TOAT) as well as the sample groups of Burley tobacco farmer who sell their tobacco leaf to TOAT, export company, and/or middleman have lower household incomes in the crop year 2018/2019 with statistically significant at 0.05 levels. Therefore, the National Tobacco Community Trust Fund in Thailand is supposed to be an option to manage such issues. In addition, a main purpose of the fund is to promote concretely the community enterprise for the alternative crops to tobacco.

Keywords: Excise tax on tobacco, Tobacco farmer, Demand for tobacco leaf, Area planted to tobacco, Labor use in tobacco farming

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	1.1 ที่มาของปัญหาวิจัย	1
	1.2 วัตถุประสงค์	4
	1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
	1.4 การทบทวนวรรณกรรม	5
	1.5 กรอบแนวคิดของการวิจัย	8
2	วิธีการดำเนินการวิจัย	10
	2.1 วิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบแนวคิดของวัตถุประสงค์แรก	10
	2.1.1) การประมาณค่าสมการถดถอย และความน่าเชื่อถือของค่าประมาณ	10
	2.1.2) ข้อมูลและการจัดกระทำข้อมูล	11
	2.1.3) การจำลองสถานการณ์ (Simulation)	13
	2.2 วิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบแนวคิดของวัตถุประสงค์ที่สอง	14
	2.2.1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	14
	2.2.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	16
	2.2.3) สถิติที่ใช้ในการวิจัย	17
3	สถานการณ์การปลูกยาสูบในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาษีสรรพสามิตยาสูบ	18
	3.1 สถานการณ์การปลูกยาสูบในประเทศไทย	18
	3.2 สถานการณ์การปลูกยาสูบในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา: พันธุ์เวอร์จิเนียและพันธุ์พื้นเมือง	20
	3.3 สถานการณ์การปลูกยาสูบในจังหวัดเพชรบูรณ์: พันธุ์เบอร์เลย์และพันธุ์พื้นเมือง	23
	3.4 สถานการณ์การปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กิชในจังหวัดร้อยเอ็ด	26
4	ผลการวิจัย	28
	4.1 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในประเทศไทย	29
	4.1.1) ผลการประมาณสมการถดถอย	29
	4.1.2) ผลการจำลองสถานการณ์ (Simulation)	32
	4.2 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย	34
	4.2.1) กรณีศึกษาในกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงราย	34
	(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	34
	(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี	34
	(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว	36

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.2.2) กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวยิบยาสดให้โรงบ่มจังหวัดพะเยา	42
(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	42
(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี	42
(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว	43
4.3 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่จังหวัดเพชรบูรณ์	49
(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	49
(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี	50
(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว	51
4.4 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กิช กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่จังหวัดร้อยเอ็ด	58
(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	58
(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี	59
(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว	60
4.5 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง	68
4.5.1) กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา	68
(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	68
(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี	68
(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว	69
4.5.2) กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์	75
(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	75
(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี	75
(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว	76
5 สรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	82
5.1 สรุป	82
5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	87
บรรณานุกรม	89
ภาคผนวก ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ชาวไร่ยาสูบพันธุ์หลัก และพันธุ์พื้นเมือง	93

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1.1	ผลผลิตที่ ยสท. รับซื้อ พื้นที่เพาะปลูก พื้นที่เก็บเกี่ยว ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ และผลผลิตภาพของที่ดิน การปลูกยาสูบในประเทศไทยในช่วงปีเพาะปลูก 2555/2556 ถึงปีเพาะปลูก 2561/2562	19
3.1.2	จำนวนแรงงานที่ปลูกยาสูบในประเทศไทยในช่วงปี 2556-2561	19
3.2.1	พื้นที่เพาะปลูก จำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย และปริมาณยาเส้นที่เสียภาษีในจังหวัด เชียงราย	21
3.2.2	พื้นที่เพาะปลูก จำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย และปริมาณยาเส้นที่เสียภาษีในจังหวัดพะเยา	22
3.3.1	พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตใบยาสูบ ราคาเฉลี่ย และจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ จังหวัด เพชรบูรณ์ และจำแนกรายอำเภอ	24
3.3.2	พื้นที่เพาะปลูก ปริมาณเสียภาษี และจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์	25
3.4.1	พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตใบยาสูบ ราคาเฉลี่ย และจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช จังหวัดร้อยเอ็ด และจำแนกรายอำเภอ	27
4.1.1	ผลการประมาณสมการถดถอย (2.1) ถึง สมการ (2.3)	30
4.1.2	ความคลาดเคลื่อนระหว่าง Actual value และ Baseline value	33
4.1.3	ร้อยละการเปลี่ยนแปลงของ Simulated value และ Baseline value จากสถานการณ์การ เพิ่มขึ้นของราคาบุหรี่ซิการ์เรต	33
4.2.1.1	คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงราย	37
4.2.1.2	ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย ในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562 ของชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงราย	39
4.2.1.3	ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงรายในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว	41
4.2.2.1	คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสดให้โรงบ่มจังหวัดพะเยา	45
4.2.2.2	ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย ในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562 ของชาวไร่ขายใบยาสดให้โรงบ่มจังหวัดพะเยา	47
4.2.2.3	ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสดให้โรงบ่มจังหวัดพะเยา ในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว	48

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า	
4.3.1	คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์	53
4.3.2	ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562	55
4.3.3	ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์ในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว	57
4.4.1	คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เตอร์กิซจังหวัดร้อยเอ็ด	62
4.4.2	ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กิซในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562	64
4.4.3	ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เตอร์กิซจังหวัดร้อยเอ็ดในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว	67
4.5.1.1	คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา	71
4.5.1.2	ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา ในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562	73
4.5.1.3	ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยาในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว	74
4.5.2.1	คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์	78
4.5.2.2	ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ ในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562	80
4.5.2.3	ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว	81
5.1	ผลกระทบของการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในระดับจุลภาค	84
5.2	ผลการสำรวจความคิดเห็นการหาความรู้ และ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนใบยาสูบของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ พันธุ์เตอร์กิซ และพันธุ์พื้นเมือง และความช่วยเหลือจากรัฐบาล	87

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1	2
1.2	3
1.3	8
1.4	9
2.1	13
2.2	15
5.1	85

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาของปัญหาวิจัย

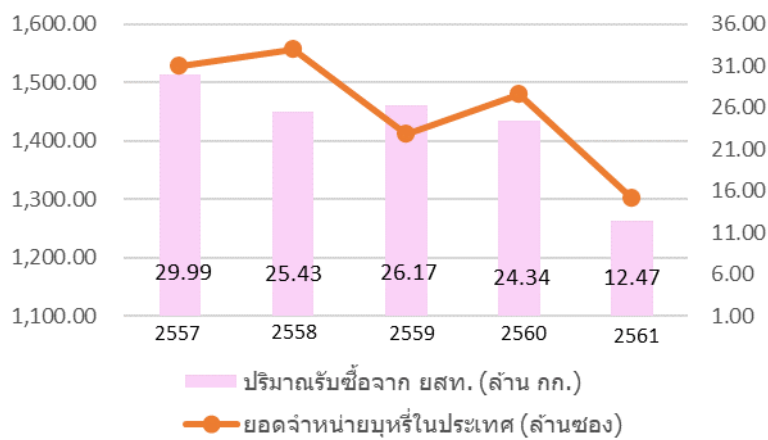
การจัดเก็บภาษีสรรพสามิตสามารถเป็นกลไกหนึ่งในนโยบายการควบคุมการบริโภคยาสูบที่ทำให้อุปสงค์สำหรับบุหรี่ยาสูบในตลาดขายปลีกลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อข้างเคียงมาสู่อุปทานยาสูบ (Supply-side effects) นั่นคือ ส่งผลต่อการใช้ที่ดิน แรงงานในไร่ยาสูบ และรายได้จากการปลูกยาสูบ ทั้งนี้จากการที่ชาวไร่ยาสูบในประเทศที่พัฒนาแล้วมักมีการปลูกพืชที่หลากหลายจึงมีการปรับตัวที่ดีกว่าชาวไร่ยาสูบในประเทศที่กำลังพัฒนา กล่าวได้ว่าในช่วงเวลาแห่งการดำเนินนโยบายดังกล่าว ชาวไร่ยาสูบในประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีความจำเป็นต้องได้รับการบรรเทาผลกระทบจากการสูญเสียรายได้ของไร่ เช่น การส่งเสริมอาชีพนอกไร่ภายใต้โครงการฝึกอบรมต่างๆ และนโยบายสินเชื่อชนบทสำหรับธุรกิจขนาดย่อม เป็นต้น¹

สำหรับประเทศไทยการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตยาสูบตามพระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ.2509 จะจัดเก็บสำหรับผลิตภัณฑ์หรือสินค้า ได้แก่ ยาเส้น และยาสูบ โดยจัดเก็บเป็นค่าแสดมภ์ยาสูบแล้วนำแสดมภ์ไปปิดบนซองยาเส้นหรือยาสูบ ทั้งนี้ในการคิดคำนวณภาษีสำหรับยาสูบในประเทศและยาสูบที่นำเข้าต้องคิดคำนวณแบบผสม กล่าวคือ (1) ใช้อัตราภาษีตามมูลค่า ซึ่งในกรณีที่เป็นยาสูบที่ผลิตในประเทศไทยใช้ราคาขาย ณ โรงอุตสาหกรรมยาสูบเป็นฐานภาษี ส่วนในกรณียาสูบที่นำเข้ามาในประเทศไทยให้ถือตามราคา ซี.ไอ.เอฟ และ (2) ใช้อัตราภาษีตามสภาพหรือตามปริมาณ หากวิธีใดคำนวณแล้วเสียภาษีเป็นเงินสูงกว่าก็เก็บตามอัตราภาษีที่สูงกว่า ทั้งนี้นับตั้งแต่ ปี 2535 จนถึงปี 2559 ประเทศไทยมีการปรับขึ้นภาษีสรรพสามิตบุหรี่ยาสูบรวม 11 ครั้ง จากอัตราภาษีร้อยละ 55 ของราคามาเป็นร้อยละ 90 ของราคาขาย ณ โรงอุตสาหกรรมยาสูบ² และ เมื่อวันที่ 16 ก.ย. 2560 มีการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิตตามกฎหมายกระทรวงกำหนดพิกัตอัตราภาษีสรรพสามิต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2562 เป็นต้นไป บุหรี่ยาสูบแต่ละซองเสียภาษีตามปริมาณในอัตราร้อยละ 1.20 บาท รวมทั้งต้องเสียภาษีตามมูลค่าในอัตราร้อยละ 40 ของราคาขายปลีก อย่างไรก็ตามในช่วงตั้งแต่วันที่ 16 ก.ย. 2560 ถึงวันที่ 30 ก.ย. 2562 บุหรี่ยาสูบแต่ละซองเสียภาษีตามปริมาณในอัตราร้อยละ 1.20 บาท และบุหรี่ยาสูบที่มีราคาขายปลีกแนะนำไม่เกินซองละ 60 บาท เสียภาษีตามมูลค่าในอัตราร้อยละ 20 ของราคาขายปลีก ขณะที่บุหรี่ยาสูบที่มีราคาขายปลีกแนะนำเกินซองละ 60 บาท เสียภาษีตามมูลค่าในอัตราร้อยละ 40 ของราคาขายปลีก

¹ Jacobs et. al., (2000) และ IARC Handbooks of Cancer Prevention, Chapter 9 Health and economic impact of tobacco taxation, (https://publications.iarc.fr/_publications/media/download/4028/7fa59ae33d3040521ea97557a0a3d978d7fad7a.pdf, June 10, 2020)

² http://www.ertc.econ.tu.ac.th/images/Cigaret_tax.pdf

การเพิ่มขึ้นของภาษีสรรพสามิตสามารถทำให้ราคาขายปลีกบุหรี่ซิการ์เพิ่มขึ้น และอาจส่งผลกระทบต่อยอดจำหน่ายบุหรี่ซิการ์ในประเทศไทย รวมทั้งอุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ และจากนั้นจึงเห็นแนวโน้มให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ และการใช้แรงงานในไร่ยาสูบ ทั้งนี้ยอดจำหน่ายบุหรี่ซิการ์ในประเทศไทยลดลงจากประมาณ 1,528 ล้านซอง ในปี 2557 เป็น 1,301 ล้านซอง ในปี 2561 คิดเป็นอัตราการหดตัวเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ 3.67³ ขณะเดียวกันปริมาณใบยาสูบที่รับซื้อโดยการยาสูบแห่งประเทศไทย (ยสท.) ลดลงจากประมาณ 29.99 ล้านกิโลกรัม ในปี 2557 เป็น 12.47 ล้านกิโลกรัม ในปี 2561 คิดเป็นอัตราการหดตัวเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ 17.01 (ภาพที่ 1.1) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเริ่มสงสัยว่าการเพิ่มขึ้นของภาษีสรรพสามิตส่งผลกระทบต่อการใช้การปลูกใบยาสูบในประเทศไทย

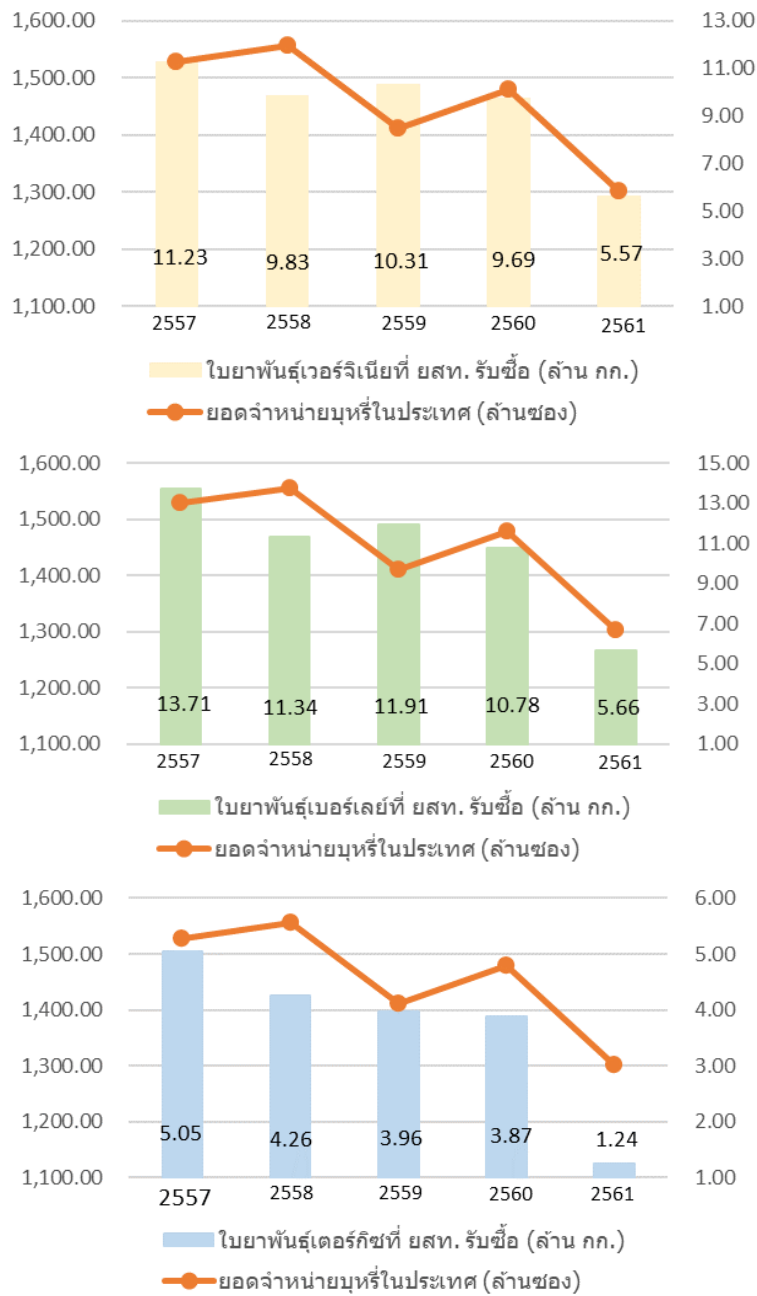

ภาพที่ 1.1 ยอดจำหน่ายบุหรี่ซิการ์ในประเทศไทยและปริมาณรับซื้อใบยาสูบของ ยสท.

ยิ่งไปกว่านั้นการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิตในปี 2560 นั้นนำมาสู่การแข่งขันด้านราคาจากบุหรี่ซิการ์เรตนำเข้าจากต่างประเทศจนส่งผลให้ยอดจำหน่ายบุหรี่ซิการ์เรตในประเทศไทยลดลงจากประมาณ 1,479 ล้านซอง ในปี 2560 เป็น 1,301 ล้านซอง ในปี 2561 คิดเป็นอัตราการหดตัวประมาณร้อยละ 11.99 ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ ยสท. ลดโควตาการรับซื้อใบยาสูบจากชาวไร่ โดยหากพิจารณาเจาะลึกลงไปในช่วง 3 พันธุ์หลักของใบยาสูบ ได้แก่ พันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ และพันธุ์เตอร์กิช พบว่า การรับซื้อใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียลดลงจากประมาณ 9.69 ล้านกิโลกรัม ในปีเพาะปลูก 2560 เป็น 5.57 ล้านกิโลกรัม ในปีเพาะปลูก 2561/2562 คิดเป็นอัตราการหดตัวมากถึงร้อยละ 42.49 ขณะเดียวกันการรับซื้อใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ลดลงจากประมาณ 10.78 ล้านกิโลกรัม ในปีเพาะปลูก 2560/2561 เป็น 5.66 ล้านกิโลกรัม ในปีเพาะปลูก 2561/2562 คิดเป็นอัตราการหดตัวมากถึงร้อยละ 47.48 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับซื้อใบยาสูบพันธุ์เตอร์กิชลดลงจากประมาณ 3.87 ล้านกิโลกรัม ในปีเพาะปลูก 2560 เป็น 1.24 ล้านกิโลกรัม ในปีเพาะปลูก 2561/2562 คิดเป็นอัตราการ

³ ยอดจำหน่ายบุหรี่ซิการ์เรตในประเทศไทยปี 2557-2560 มาจากศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.) และในปี 2561 เป็นข้อมูลประมาณการจากข้อมูลของกรมสรรพสามิต สำหรับข้อมูลปริมาณการรับซื้อใบยาสูบของการยาสูบแห่งประเทศไทย (ยสท.) รวบรวมจาก กองจัดการใบยาและพัสดุไร่ ฝ้ายใบยา การยาสูบแห่งประเทศไทย
จิววัฒน์ เจริญสถาพรกุล คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หดตัวมากถึงร้อยละ 67.98 (ภาพที่ 1.2) นอกจากนี้เมื่อวันที่ 16 ก.ย. 2560 ยังมีการปรับโครงสร้างภาษียาเส้น โดยให้รายการ (ก) ยาเส้นที่ผู้เพาะปลูกต้นยาสูบทำจากใบยาที่ปลูกและหั่นเองและได้ขายยาเส้นนั้นแก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมยาสูบไม่ต้องเสียภาษีทั้งตามปริมาณและตามมูลค่า ขณะที่ยาเส้นอื่น นอกจาก (ก) เสียภาษีเฉพาะตามมูลค่าในอัตราร้อยละ 0.005 บาท จากที่กล่าวมาข้างต้นนำมาสู่ปัญหาวิจัยว่า ชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ พันธุ์เตอร์กิช และชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองได้รับผลกระทบมากน้อยอย่างไรในช่วงเวลาปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิต

ภาพที่ 1.2 ยอดจำหน่ายบุหรี่ชิกาเรตในประเทศ และการรับซื้อใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ และพันธุ์เตอร์กิช

1.2 วัตถุประสงค์

(1) เพื่อจำลองสถานการณ์ (Simulation) การเพิ่มขึ้นของราคาขายปลีกบุหรี่ซิการ์เรตที่มีต่ออุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ และจำนวนแรงงานในไร่ยาสูบของประเทศไทย

(2) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ พันธุ์เตอร์กิช และพันธุ์พื้นเมือง ในช่วงระหว่างปีเพาะปลูก 2560/2561 และปีเพาะปลูก 2561/2562 ซึ่งเป็นปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิตตามกฎหมายกระทรวงกำหนดพิกัดอัตราภาษีสรรพสามิต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์	ผลผลิตของการวิจัย	การใช้งานผลผลิต
(1) เพื่อจำลองสถานการณ์ (Simulation) การเพิ่มขึ้นของราคาขายปลีกบุหรี่ซิการ์เรตที่มีต่ออุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ และจำนวนแรงงานในไร่ยาสูบของประเทศไทย	ผลการจำลองสถานการณ์ ซึ่งนับเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ (Empirical evidence) เพื่อยืนยันว่า นโยบายการควบคุมยาสูบจากมาตรการภาษีสรรพสามิตย่อมมีผลกระทบข้างเคียงมาถึงการปลูกยาสูบ (Supply-side effect) โดยเมื่ออุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศที่ลดลงย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนชาวไร่ยาสูบ	ผู้กำหนดนโยบายด้านการควบคุมยาสูบและผู้กำหนดนโยบายในภาครัฐสามารถนำผลผลิตของการวิจัยที่ได้ไปใช้กำหนดนโยบายในภาพรวมสำหรับบรรเทาปัญหาให้กับชาวไร่ยาสูบ
(2) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ พันธุ์เตอร์กิช และพันธุ์พื้นเมือง ในช่วงระหว่างปีเพาะปลูก 2560/2561	(2.1) ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบที่สำคัญ ได้แก่ การใช้แรงงานในไร่ยาสูบ ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) ราคาที่เกษตรกรได้รับในรูปค่าแท้จริง (Real price) และรายได้ต่อครัวเรือนในรูปค่าแท้จริง (Real income) ในแต่ละกรณีศึกษาของแต่ละสายพันธุ์ยาสูบ	(2.1) ผู้กำหนดนโยบายด้านการควบคุมยาสูบและผู้กำหนดนโยบายในภาครัฐสามารถนำ Output ที่ได้ไปใช้กำหนดนโยบายในแต่ละกลุ่มชาวไร่ยาสูบในแต่ละสายพันธุ์เพื่อบรรเทาปัญหาในระยะสั้น และการจัดการปัญหาในระยะยาว

วัตถุประสงค์	ผลผลิตของการวิจัย	การใช้งานผลผลิต
และปีเพาะปลูก 2561/2562 ซึ่งเป็นปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิตตามกฎกระทรวงกำหนดพิกัดอัตราภาษีสรรพสามิต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐	(2.2) ข้อมูลการปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ชาวไร่ ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายระยะยาวของกลุ่มตัวอย่าง ชาวไร่ยาสูบในแต่ละกรณีศึกษา	(2.2) การวางแผนนโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชหลังนาเพื่อเสริมรายได้ให้กับชาวไร่ทดแทนการปลูกยาสูบ

ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

ชาวไร่ยาสูบสามารถปรับระดับประคองสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนในช่วงการเปลี่ยนผ่านในระยะสั้น และการปรับตัวในระยะยาวต่อนโยบายด้านภาษีสรรพสามิตในการควบคุมการบริโภคยาสูบ

1.4 การทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนพบแดนความรู้ด้านนโยบายภาษีกับนโยบายการควบคุมการบริโภคยาสูบ พบว่า ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีข้อค้นพบจากงานวิจัยกรณีศึกษาของประเทศในทวีปต่างๆ ดังต่อไปนี้ เริ่มจากในทวีปอเมริกา เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาจากการขึ้นภาษีสรรพสามิตบุหรี่ยาสูบ (Uri & Boyd, 1995) รวมทั้งการวิเคราะห์ระดับจุลภาคในกรณีศึกษารัฐมินนิโซตา ซึ่งพบว่า แม้การขึ้นภาษียาสูบจะเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์ต่อนโยบายการควบคุมยาสูบ อย่างไรก็ตาม ควรมีการจัดการเพิ่มเติมหากบริษัทบุหรี่ยาสูบได้ตั้งกลยุทธ์ส่งเสริมการตลาด (Brock et. al., 2016) นอกจากนี้การประมาณค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาบุหรี่ยาสูบเพื่อสะท้อนถึงผลกระทบของราคาต่อการบริโภคบุหรี่ยาสูบในกรณีประเทศเปรู (Gonzalez-Rozada & Ramos-Carbajales, 2016) ประเทศโคลัมเบีย (Maldonado et. al., 2016) และอาร์เจนตินา (Rodríguez-Iglesias et. al., 2017) ซึ่งพบว่ามีค่าประมาณ -0.7 -0.78 และ -0.279 ตามลำดับ เป็นต้น

สำหรับกรณีศึกษาของประเทศในทวีปแอฟริกา เช่น การวิเคราะห์การขึ้นภาษีสรรพสามิตต่อราคาขายปลีกบุหรี่ยาสูบของประเทศแอฟริกาใต้ในช่วงปี 2001–2015 (Linegar & Van Walbeek 2018) รวมทั้งการวิเคราะห์ในช่วงทศวรรษ 1990 ซึ่งพบว่า การเพิ่มขึ้นของราคาขายปลีกที่แท้จริงของบุหรี่ยาสูบส่งผลให้การบริโภคบุหรี่ยาสูบโดยรวมลดลงประมาณหนึ่งในสาม (van Walbeek, 2006) ตลอดจนการขึ้นภาษีสรรพสามิตยาสูบ

ในปี 2013 - 2014 ของประเทศแถมเบียส่งผลให้การบริโภคยาสูบลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Nargis et al., 2016) เป็นต้น รวมทั้งงานวิจัยกรณีศึกษาของประเทศในแถบเอเชีย เช่น การขึ้นภาษีสรรพสามิตครั้งแรกในปี 2015 ของประเทศจีนนับตั้งแต่ปี 2009 ซึ่งพบว่าเป็นประโยชน์ต่อด้านสาธารณสุขและการคลังภายในประเทศ (Goodchild & Zheng, 2018) และการจำลองสถานการณ์ของประเทศอินเดีย ซึ่งพบว่า การเพิ่มขึ้นของภาษีการขายและการบริการ (Goods and services tax (GST)) ส่งผลให้ราคาบุหรี่ยี่ห้อแรกและราคาบุหรี่ยี่ห้อไม่มีควัน (Smokeless tobacco) เพิ่มขึ้นจนการบริโภคยาสูบลดลง (John et. al., 2018) นอกจากนี้มีการประมาณค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาบุหรี่ยี่ห้อแรกเพื่อสะท้อนถึงผลกระทบของราคาขายปลีกต่อการบริโภคบุหรี่ยี่ห้อแรกภายในประเทศและบุหรี่ยี่ห้อนำเข้า ซึ่งในกรณีประเทศไต้หวัน พบว่า มีค่าประมาณ -0.644 และ -0.822 ตามลำดับ (Lee et. al., 2005) ขณะเดียวกันในกรณีประเทศไทย พบว่า มีค่าประมาณ -0.39 (Sarntisart, October 2003) -0.647 กรณี Myopic addiction และ -0.733 กรณี Rational addiction (สุชาติ ตังทางธรรม, 2540) รวมทั้งการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภคยาสูบในประเทศไทย ซึ่งมีนัยต่อการประมาณค่าความยืดหยุ่น (White & Hana, 2015) เป็นต้น ส่วนงานวิจัยกรณีศึกษาประเทศในทวีปออสเตรเลีย เช่น ผลกระทบของการเพิ่มภาษีสรรพสามิตร้อยละ 10 ในปี 2010 ของนิวซีแลนด์ (Marsh et al., 2016) เป็นต้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าข้อค้นพบที่สำคัญเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ มาตรการภาษีเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมการบริโภคยาสูบ กล่าวคือภาษีสรรพสามิตที่เพิ่มจนทำให้ราคาขายปลีกบุหรี่ยี่ห้อแรกเพิ่มขึ้นสูงนั้นมีผลกระทบทางลบต่อความต้องการซื้อบุหรี่ยี่ห้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตามในกรณีศึกษาสาธารณรัฐเชค และสาธารณรัฐสโลวัก พบว่า รายจ่ายเพื่อการบริโภคยาสูบของครัวเรือนไม่ลดลง (Zimmermannová & Široký, 2016)

นอกจากนี้ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ศึกษาเป็นกลุ่มประเทศ เช่น ภาษียาสูบมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี 2030 โดยสามารถลดปริมาณการสูบบุหรี่ และการดูแลสุขภาพให้ยืนยาว โดยอาศัยข้อมูลจาก 181 ประเทศ รวมทั้งเสนอว่าประเทศที่มีรายได้ต่ำและรายได้ปานกลางจำเป็นต้องพัฒนาเครื่องมือทางการคลังด้านภาษียาสูบ (Goodchild et. al., 2016) และในกรณีกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกเฉียงใต้ 11 ประเทศ พบว่า เมื่อภาษีสรรพสามิตบุหรี่ยี่ห้อแรกเพิ่มขึ้นร้อยละ 75 ส่งผลให้อัตราความชุกของการสูบบุหรี่ (smoking prevalence) ลดลงร้อยละ 8 - 28 (Levy et. al., 2018) รวมทั้งในกรณีกลุ่มรายได้ปานกลาง 13 ประเทศ พบว่า การขึ้นภาษีสรรพสามิตสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (Jha, 2018) ตลอดจนในกรณีกลุ่มประเทศในแอฟริกา 36 ประเทศ ผลการจำลองสถานการณ์ พบว่า ถ้าราคาบุหรี่ยี่ห้อแรกเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.38 ต่อปี แล้วการบริโภคบุหรี่ยี่ห้อแรกจะลดลงประมาณร้อยละ 3.84 (Ho et. al., 2017) ขณะที่ข้อเสนอแนะว่าในกรณีกลุ่มประเทศเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ 5 ประเทศ การทำให้นโยบายภาษีสรรพสามิตเกิดประสิทธิผลมากที่สุดควรปรับปรุงโครงสร้างภาษีใหม่เพื่อลดความหลากหลายของราคาขายปลีก ซึ่งอาจทำให้ลดโอกาสที่นักสูบจะหันไปสูบบุหรี่ที่มีราคาถูกกว่า (Liber et. al., 2015) และในกรณี 12 ประเทศ ที่อยู่ในกรอบข้อตกลงการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก (Framework Convention on Tobacco

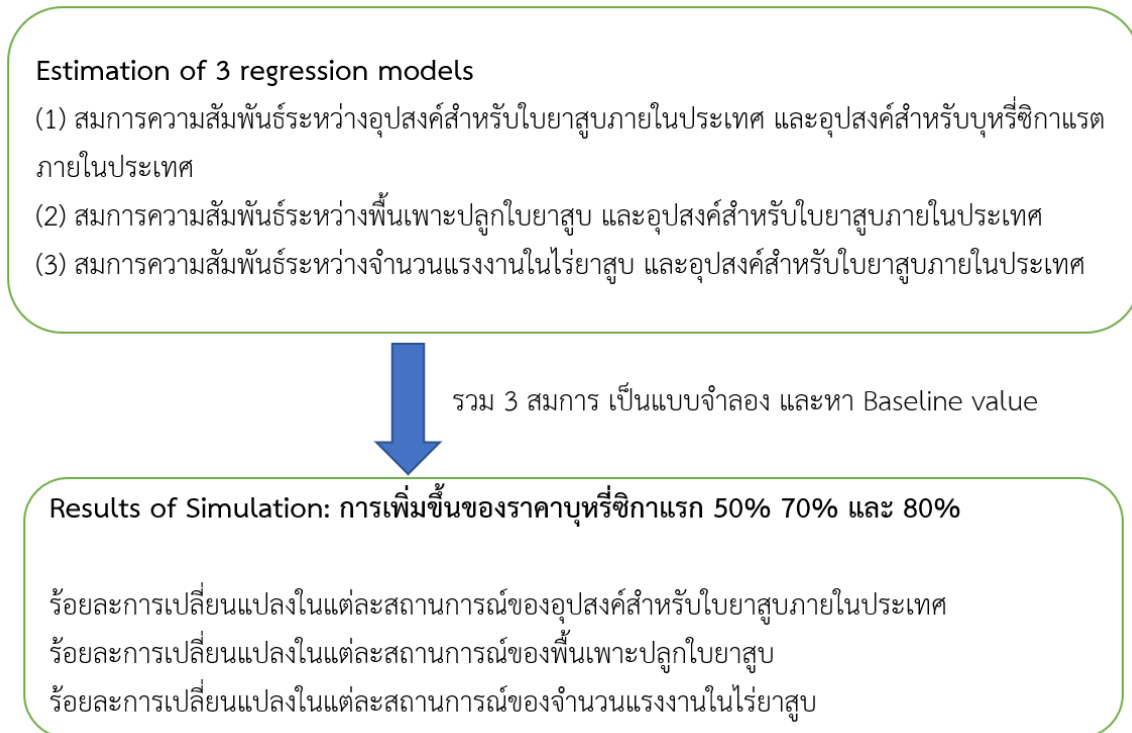
Control, FCTC) มีข้อเสนอแนะว่า แม้จะมีการปรับปรุงนโยบายภาษีสรรพสามิตในช่วงเวลาที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามควรปรับมาตรการให้เข้มข้นขึ้นเพื่อรับมือกับอุตสาหกรรมยาสูบและบุหรี่ยี่ห้อ (Van Walbeek & Filby, 2018) เป็นต้น

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในประเด็นข้างต้นนั้นอาศัยแบบจำลองดุลยภาพทั่วไป (General equilibrium) (Uri & Boyd, 1995) และแบบจำลองทางเศรษฐมิติ ข้อสังเกต คือ ส่วนใหญ่อาศัยแบบจำลองดุลยภาพบางส่วน (Partial equilibrium) เพื่อสร้างแบบจำลองถดถอย ซึ่งแบ่งเป็นแบบจำลองถดถอยหลายตัวแปรแบบเชิงสถิติ (Multiple linear regression) และแบบจำลองเชิงพลวัต เช่น แบบจำลองอุปสงค์เชิงพลวัตในระยะยาว (Cetin, 2017) และแบบจำลอง Vector Error Correction (VEC model) (Rodríguez-Iglesias et al., 2017) การประมาณค่าแบบจำลองมีทั้งแบบกำลังสองน้อยที่สุดแบบปกติ (Ordinary least square) และแบบสองขั้น (Two-stage least square) (Maldonado et al., 2016) ทั้งนี้การวิเคราะห์มีทั้งการใช้ข้อมูลอนุกรมเวลา และข้อมูลภาคตัดขวางผสมกับข้อมูลอนุกรมเวลา (Panel data) (Ho et al., 2017; White & Hana, 2015) ตลอดจนมีการเจาะในประเด็นข้อมูลราคาในรูปค่าแท้จริง (Real terms) และราคาในรูปตัวเงิน (Nominal terms) (Feng et al., 2016) รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลในกลุ่มที่มีรายได้แตกต่างกัน (Choi, 2016; Hoek & Smith, 2016) นอกจากนี้มีงานวิจัยที่วิเคราะห์นโยบายผสมระหว่างมาตรการภาษีและนโยบายการควบคุมการบริโภคยาสูบอื่นๆ เช่น การรณรงค์ต่อยาสูบบนสื่อในกรณีประเทศมอริเชียส ซึ่งเป็นประเทศประเทศที่เป็นเกาะนอกชายฝั่งแอฟริกา (Azagba et al., 2015) มาตรการของบุหรี่ยี่ห้อแบบเรียบ (Plain packaging) ในกรณีออสเตรเลีย (Davidson & de Silva, 2018) ตลอดจนประเด็นผลิตภัณฑ์ยาสูบชนิดไม่มีควัน (Monga & Prinja, 2018; Mumford et al., 2005)

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ มีงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่วิเคราะห์ผลกระทบของมาตรการภาษีต่อการปลุกยาสูบ เช่น ในมุมมองมหภาคมีการจำลองสถานการณ์มาตรการการขึ้นภาษีต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพาะปลูกผลผลิต และรายได้ของผู้ปลุกยาสูบในประเทศจีน (Hu et al., 2010) รวมทั้งการจำลองสถานการณ์ผลกระทบของการขึ้นภาษีสรรพสามิตต่อพื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบและรายได้จากการปลุกยาสูบในสหรัฐอเมริกา (Brown, 1995) ขณะเดียวกันในมุมมองจุลภาคมีการสำรวจทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจ และพฤติกรรมของชาวไร่ยาสูบในรัฐทางตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐต่อการขึ้นภาษีสรรพสามิต (Altman et al., 1996) ขณะเดียวกันมีการวิเคราะห์ว่าการปลุกยาสูบในสหรัฐอเมริกามีบทบาททางเศรษฐกิจชุมชนลดลง เนื่องจากนโยบายการควบคุมการบริโภคยาสูบ (Gale, May 1999) เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นงานวิจัยกรณีศึกษาประเทศไทยในประเด็นผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลุกยาสูบทั้งในมุมมองทางมหภาคและจุลภาคยังมีค่อนข้างจำกัด ดังนั้นข้อค้นพบจากการวิจัยนี้เป็นการขยายพรมแดนความรู้ด้านยาสูบของประเทศไทยต่อไป

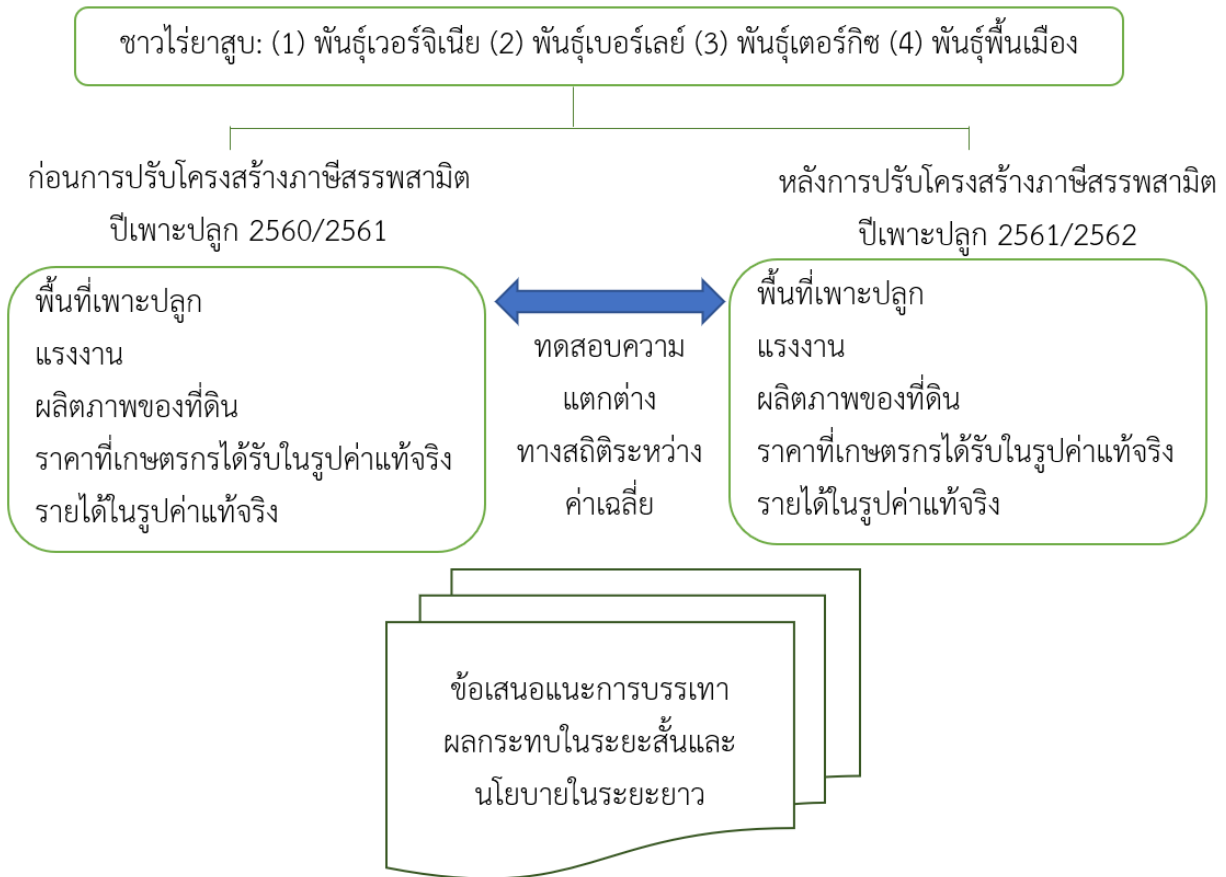
1.5 กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบความคิดของการวิจัยประเด็นผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบของประเทศ ไทยสะท้อนผ่านการจำลองสถานการณ์แบบจำลองทางเศรษฐมิติ โดยเริ่มจากประมาณสมการถดถอยแต่ละ สมการก่อนจากนั้นจึงรวมเป็นแบบจำลองเพื่อคำนวณหา Baseline value และทำการจำลองสถานการณ์เพื่อ คำนวณหา Simulated value ในแต่ละสถานการณ์การเพิ่มขึ้นของราคาบุหรี่ซิการ์เรต (ภาพที่ 1.3)

ภาพที่ 1.3 กรอบความคิดของการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบมุมมองทางมหภาค

กรอบความคิดของการวิจัยประเด็นผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์ เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ และพันธุ์พื้นเมือง สะท้อนผ่านการวิเคราะห์ความแตกต่างของพื้นที่เพาะปลูก แรงงาน ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) ราคาที่เกษตรกรได้รับในรูปค่าแท้จริง (Real price) และ รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) ในระหว่างปีแรกแห่งการเปลี่ยนแปลงภาษีสรรพสามิต นั่นคือใน ระหว่างปีเพาะปลูก 2560/2561 และปีเพาะปลูก 2561/2562 นอกจากนี้โครงการวิจัยรวบรวมข้อเสนอจาก ชาวไร่เพื่อบรรเทาปัญหาในระยะสั้นและแนวนโยบายระยะยาว (ภาพที่ 1.4)

ภาพที่ 1.4 กรอบความคิดของการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบมุมมองทางจุลภาค

บทที่ 2

วิธีการดำเนินการวิจัย

2.1 วิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบแนวคิดของวัตถุประสงค์แรก

2.1.1) การประมาณค่าสมการถดถอย และความน่าเชื่อถือของค่าประมาณ

การกำหนดรูปแบบสมการถดถอย (Regression equation) ทั้ง 3 สมการ เริ่มจากสมการความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอุปสงค์สำหรับไบยาสูบภายในประเทศ ($y_{1,t}$) และตัวแปรอุปสงค์สำหรับบุหรี่ยิกาแรตภายในประเทศ (x_t) โดยมาจากแนวคิดที่ว่าหากความต้องการซื้อบุหรี่ยิกาแรตภายในประเทศเพิ่มขึ้นย่อมส่งผลให้ความต้องการซื้อไบยาสูบภายในประเทศเพิ่มขึ้น โดยแสดงได้ดังสมการ (2.1)

$$\text{Ln}(y_{1,t}) = \beta_1 + \beta_2 \text{Ln}(x_t) + e_t \quad \dots(2.1)$$

ซึ่ง Ln หมายถึง Natural logarithm และ e_t หมายถึงตัวคลาดเคลื่อน (Error terms) ที่มีลักษณะเป็น White noise นอกจากนี้คาดว่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์สำหรับไบยาสูบภายในประเทศต่ออุปสงค์สำหรับบุหรี่ยิกาแรตภายในประเทศมีค่ามากกว่า 0 นั่นคือ $\beta_2 > 0$ ต่อมาการกำหนดรูปแบบสมการความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพื้นที่เพาะปลูกไบยาสูบ ($y_{2,t}$) และตัวแปรอุปสงค์สำหรับไบยาสูบภายในประเทศ ($y_{1,t}$) จะอาศัยแนวคิดที่ว่าหากความต้องการซื้อไบยาสูบภายในประเทศเพิ่มขึ้นย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจของชาวไร่ในการใช้ปัจจัยการผลิตที่เดินเพิ่มขึ้นเพื่อการแสวงหากำไรสูงสุดจากการเพาะปลูกยาสูบ นั่นคือเหนี่ยวนำให้การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกไบยาสูบเพิ่มขึ้น โดยแสดงได้ดังสมการ (2.2)

$$\text{Ln}(y_{2,t}) = \alpha_1 + \alpha_2 \text{Ln}(y_{1,t}) + u_t \quad \dots(2.2)$$

ซึ่ง u_t หมายถึงตัวคลาดเคลื่อนที่มีลักษณะเป็น White noise ทั้งนี้คาดว่าความยืดหยุ่นของพื้นที่เพาะปลูกไบยาสูบต่ออุปสงค์สำหรับไบยาสูบภายในประเทศมีค่ามากกว่า 0 นั่นคือ $\alpha_2 > 0$ สำหรับการกำหนดรูปแบบสมการความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแรงงานในไร่ยาสูบ ($y_{3,t}$) และตัวแปรอุปสงค์สำหรับไบยาสูบภายในประเทศ ($y_{1,t}$) จะอาศัยแนวคิดเช่นเดียวกับกรณีปัจจัยการผลิตพื้นที่เพาะปลูก กล่าวคือความต้องการซื้อไบยาสูบภายในประเทศเหนี่ยวนำให้การใช้แรงงานในไร่ยาสูบเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันจากการที่สังเกตข้อมูลการเคลื่อนไหวของจำนวนแรงงานรายไตรมาส พบว่า มีการเคลื่อนไหวที่มีรูปแบบชัดเจน โดยมีค่าสูงสุดในช่วงไตรมาสที่ 1 ตลอดช่วงปี 2556 – ปี 2561 ฉะนั้นจึงกำหนดตัวแปรหุ่น (Dummy variable) (D_t) เพิ่มเข้าไปเป็นตัวแปรอิสระอีกตัวหนึ่ง โดยแสดงได้ดังสมการ (2.3)

$$\ln(y_{3,t}) = \lambda_1 + \lambda_2 \ln(y_{1,t}) + \lambda_3 D_t + \omega_t \quad \dots(2.3)$$

ซึ่ง ω_t หมายถึงตัวคลาดเคลื่อนที่มีลักษณะเป็น White noise และ D_t มีค่าเท่ากับ 1 ในไตรมาสที่ 1 และ 0 ในไตรมาสอื่นๆ ทั้งนี้คาดว่าความยืดหยุ่นของแรงงานในไร่ยาสูบต่ออุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศมีค่ามากกว่า 0 นั่นคือ $\lambda_2 > 0$ และคาดว่า $\lambda_3 > 0$ ทั้งนี้ในแต่ละสมการจะประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยสูตรประมาณค่าตามแนวทางกำลังสองน้อยที่สุด (OLS estimators)

สำหรับความเหมาะสมของสมการถดถอยที่ประมาณมาได้นั้นพิจารณาจาก (1) แบบจำลองยังคงมีตัวคลาดเคลื่อนที่ประพฤติตัวดีจนอยู่ในลักษณะ White noise หรือไม่ โดยอาศัยการตรวจสอบปัญหาตัวคลาดเคลื่อนมีความสัมพันธ์กันระหว่างหนึ่งช่วงเวลา (Autocorrelation) ด้วยวิธี Lagrange Multiplier test (LM test) และปัญหาตัวคลาดเคลื่อนมีความแปรปรวนไม่คงที่ (Heteroskedasticity) ด้วยวิธี Lagrange Multiplier test (LM test) for autoregressive conditional heteroskedasticity (ARCH test) (2) เครื่องหมายของค่าพารามิเตอร์ที่ประมาณมามีเครื่องหมายเป็นไปตามที่คาดไว้และมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ และ (3) ค่าประมาณของ R-squared และ Adjusted R-squared ควรมีค่าใกล้ 1 ทั้งนี้ผู้วิจัยจะอาศัย Autoregressive –Moving-average models (ARMA) เพื่อจับรูปร่างของ Residuals เพื่อช่วยปรับผลการประมาณสมการถดถอยให้เกิดความน่าเชื่อถือตามแนวทางข้างต้น

2.1.2) ข้อมูลและการจัดกระทำข้อมูล

จากการที่ข้อมูลที่ใช้สำหรับตัวแปรอุปสงค์สำหรับบุหรี่ยาสูบภายในประเทศ อุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ และตัวแปรพื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ มีความถี่เป็นรายปี ซึ่งทำให้ความแปรปรวนของ OLS estimators มีค่าสูงจนทำให้ลดความน่าเชื่อถือของการประมาณค่าพารามิเตอร์ความยืดหยุ่นในสมการที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นผู้วิจัยอาศัยแนวทางของ Denton เพื่อการปรับปรุง (Interpolation) ข้อมูลดังกล่าวจากรายปีให้เป็นรายไตรมาส ซึ่ง Jehan (14 April 2013) พบว่าข้อมูลที่ปรับปรุงด้วยแนวทางดังกล่าว กับแนวทางของ Chow-Lin และแนวทาง Cubic spline มีค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) กันสูง ขณะเดียวกันกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund, IMF) ก็แนะนำแนวทางของ Denton ในการปรับปรุงข้อมูลบัญชีรายได้ประชาชาติให้เป็นรายไตรมาส¹ ทั้งนี้ภายใต้แนวทางของ Denton ผู้วิจัยใช้ตัวแปรดัชนีราคาผู้บริโภคหมวดยาสูบรายไตรมาส² เป็น Indicator variables ซึ่งข้อมูลในแต่ละตัวแปรมีที่มาของข้อมูลดังนี้

¹ Fonzo and Marini (June 2012)

² ดัชนีราคาผู้บริโภคหมวดยาสูบรายไตรมาส ปีฐาน 2558 รวบรวมจาก กองดัชนีเศรษฐกิจการค้า สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า กระทรวงพาณิชย์

(1) ตัวแปรอุปสงค์สำหรับบุหรี่ยาสูบภายในประเทศ (x_t)

ตัวแปรนี้อาศัยข้อมูลปริมาณบุหรี่ยาสูบภายในประเทศที่เสียภาษี ซึ่งเป็นข้อมูลรายปีและมีหน่วยเป็นล้านซอง โดยในช่วงปี 2551-2560 นำข้อมูลมาจากการรวบรวมของศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.) และปี 2561 นำข้อมูลปริมาณบุหรี่ยาสูบที่เสียภาษีรวมทั้งภายในและนำเข้ามาจากกรมสรรพสามิตในปีงบประมาณ 2561 และจากนั้นจึงกระจายเป็นปริมาณบุหรี่ยาสูบภายในประเทศที่เสียภาษี โดยอาศัยสัดส่วนเฉลี่ยระหว่างข้อมูลปริมาณบุหรี่ยาสูบภายในประเทศและนำเข้าในช่วงปี 2545-2560 มาเป็นค่าถ่วงน้ำหนักในปี 2561

(2) ตัวแปรอุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ ($y_{1,t}$)

ตัวแปรนี้อาศัยข้อมูลผลรวมปริมาณการรับซื้อใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ และพันธุ์เตอร์กิช ซึ่งเป็นข้อมูลรายปีและมีหน่วยเป็นล้านกิโลกรัม ในปีเพาะปลูก 2551/2552 – 2561/2562 ของกองจัดการใบยาและพัสดุไร่ ฝ่ายใบยา การยาสูบแห่งประเทศไทย (ยสท.)

(3) ตัวแปรพื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ ($y_{2,t}$)

ตัวแปรนี้อาศัยข้อมูลพื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบรายปีและมีหน่วยเป็นไร่ โดยในช่วงปี 2551-2553 นำข้อมูลมาจากการรวบรวมของศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.) และในช่วงปีเพาะปลูก 2554/2555 – 2561/2562 นำข้อมูลมาจากรวมของพื้นที่เพาะปลูกยาสูบรายจังหวัดที่รายงานในข้อมูลภาวะการผลิตพืชอายุสั้นระดับตำบล (รต 01 กลุ่มพืชไร่ ชนิดยาสูบ พันธุ์ทั้งหมด) ซึ่งเผยแพร่บนระบบสารสนเทศการผลิตทางด้านการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

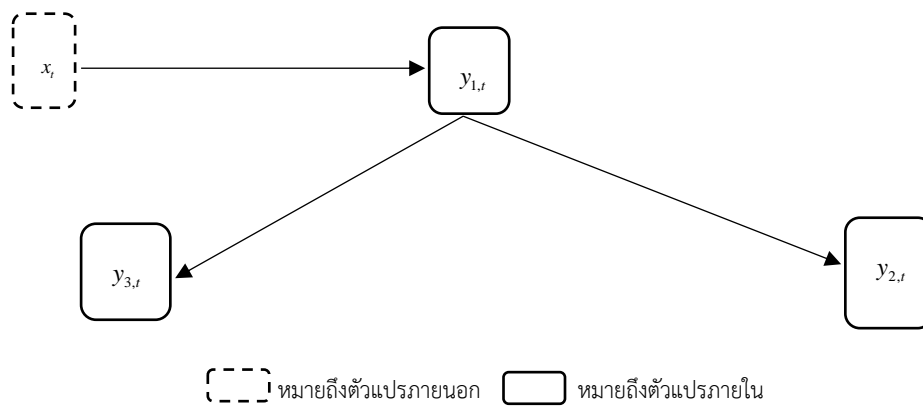
(4) ตัวแปรแรงงานในไร่ยาสูบ ($y_{3,t}$)

ตัวแปรนี้อาศัยข้อมูลจำนวนผู้ปฏิบัติงานในการปลูกยาสูบ (รหัส TSIC 01150)³ ซึ่งเป็นข้อมูลรายไตรมาสในช่วงปี 2555 – 2561 จากกลุ่มบริการและเผยแพร่ข้อมูลสถิติ กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ทั้งนี้ทางสำนักงานเริ่มนำรหัส TSIC-2009 มาใช้กับการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรปี 2555 เป็นปีแรก ซึ่งรหัส TSIC เวอร์ชันนี้สามารถลงละเอียดประเภทกิจกรรมได้ละเอียดมากยิ่งขึ้น (รหัสมี 5 หลัก) โดยรหัสกิจกรรมการปลูกยาสูบ คือ 01150 ขณะที่ข้อมูลการสำรวจก่อนปี 2555 รหัส TSIC ยังมีแค่ 4 หลัก และกิจกรรมการปลูกยาสูบ ยังอยู่ในรหัส 0111 กิจกรรมการเพาะปลูกธัญพืชและพืชอื่นๆ ซึ่งแรงงาน 1 คน จะอยู่ได้เพียง 1 TSIC เท่านั้น

³ นิยามผู้ปฏิบัติงานสามารถอ่านรายละเอียดจาก (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/serv_ifsdef.html)

2.1.3) การจำลองสถานการณ์ (Simulation)

หลังจากที่ได้ผลการประมาณสมการ (2.1) – (2.3) แล้วก็จะนำมารวมเข้าด้วยกันเพื่อเป็นแบบจำลองที่สามารถแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงอุปสงค์สำหรับบุหรี่ซิการ์แรตภายในประเทศ (x_t) ซึ่งเป็นตัวแปรภายนอก (Exogenous variable) ต่อตัวแปรการปลูกยาสูบในประเทศไทย 3 ตัวแปร ซึ่งเป็นตัวแปรภายใน (Endogenous variable) ได้แก่ อุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ ($y_{1,t}$) พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ ($y_{2,t}$) และจำนวนแรงงานในไร่ยาสูบ ($y_{3,t}$) ทั้งนี้สามารถแสดงการส่งผ่านผลกระทบดังกล่าวได้ตามภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 การส่งผ่านการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรอุปสงค์สำหรับบุหรี่ซิการ์แรตภายในประเทศ (x_t) ต่อตัวแปรการปลูกยาสูบในประเทศไทย

จากนั้นนำแบบจำลองมาใช้คำนวณ Baseline value ด้วย Static-deterministic simulation ตามแนวทางของ Broyden และพิจารณาความน่าเชื่อถือของแบบจำลองจากค่าของ Mean error, Root Mean Square Error (RMSE) และ Thiel inequality coefficient ซึ่งสะท้อนความแตกต่างต่างของ Baseline value และ Actual value ดังสมการ (2.4) – (2.6)

$$\text{Mean error} = \frac{1}{n} \sum_{t=1}^n \left(\frac{\hat{y}_t - y_t}{y_t} \right) \times 100 \quad \dots(2.4)$$

$$\text{Root mean square error (RMSE)} = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{t=1}^n \left(\frac{\hat{y}_t - y_t}{y_t} \right)^2} \times 100 \quad \dots(2.5)$$

$$\text{Theil inequality coefficient} = \frac{\sqrt{\frac{1}{n} \sum_{t=1}^n (\hat{y}_t - y_t)^2}}{\sqrt{\frac{1}{n} \sum_{t=1}^n \hat{y}_t^2} + \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{t=1}^n y_t^2}} \quad \dots(2.6)$$

ซึ่ง \hat{y}_t และ y_t หมายถึง Baseline values และ Actual values ตามลำดับ สำหรับการจำลองสถานการณ์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในประเทศไทยอาศัยแนวคิดที่ว่า ภายใต้สถานการณ์ที่ปัจจัยอื่นๆคงที่ หากภาษีสรรพสามิตเพิ่มขึ้นแล้วราคาขายปลีกบุหรี่ซิการ์แรตภายในประเทศย่อมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย และแน่นอนว่าส่งผลกระทบต่ออุปสงค์สำหรับบุหรี่ซิการ์แรตภายในประเทศ ซึ่งการตอบสนองของอุปสงค์สำหรับบุหรี่ซิการ์แรตภายในประเทศต่อการเพิ่มขึ้นของราคานั้นขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา โดยผู้วิจัยใช้ความยืดหยุ่นของอุปสงค์สำหรับบุหรี่ซิการ์แรตภายในประเทศต่อราคาจากข้อค้นพบของ Samtisant (October 2003) และ สุชาติดา (2540) จากนั้นอาศัยแบบจำลองที่กล่าวไปข้างต้นในการจำลองสถานการณ์ กล่าวคือเมื่ออุปสงค์สำหรับบุหรี่ซิการ์แรตภายในประเทศ ซึ่งเป็นตัวแปรภายนอกเปลี่ยนแปลงไปย่อมเหนี่ยวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรภายใน ได้แก่ อุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ และจำนวนแรงงานในไร่ยาสูบ สุดท้ายจึงพิจารณาการเปลี่ยนแปลงค่าของตัวแปรภายในเปรียบเทียบกับ Baseline values ทั้งนี้ผู้วิจัยจำลองสถานการณ์ให้ราคาบุหรี่ซิการ์แรตเพิ่มขึ้น 50% 70% และ 80% ตามลำดับ ซึ่งสมมติว่าเป็นการเพิ่มขึ้นในช่วง 4 ปี (ปี 2556 - ปี 2561)

2.2 วิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบแนวคิดของวัตถุประสงค์ที่สอง

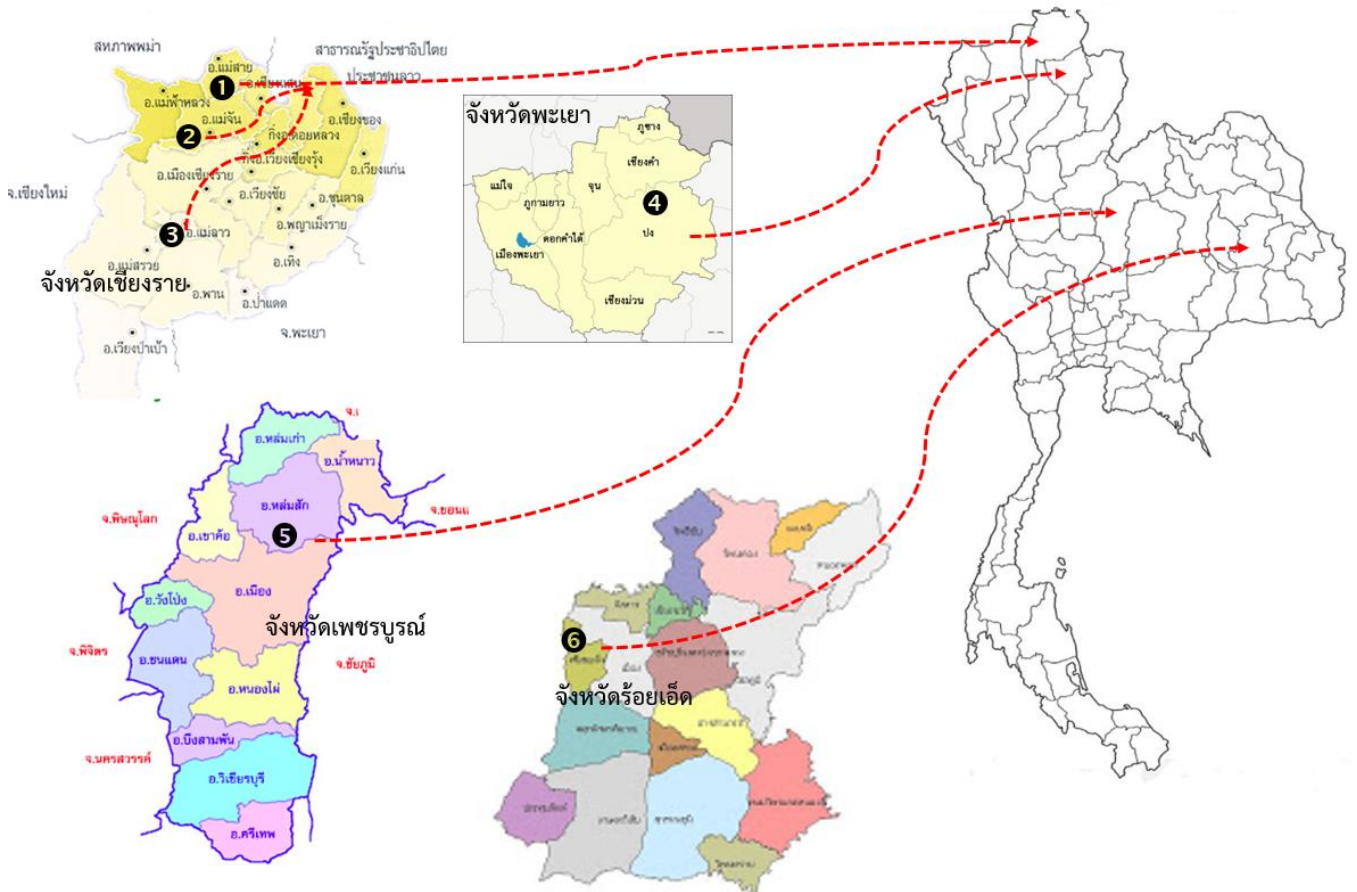
2.2.1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เริ่มด้วยการเลือกพื้นที่ทำการวิจัย โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของพื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบรายจังหวัดในช่วงปีเพาะปลูก 2554/2555 – 2561/2562⁴ ทั้งนี้การปลูกใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียเลือกพื้นที่เพาะปลูกจังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา การปลูกใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ และพันธุ์เตอร์กิช เลือกพื้นที่เพาะปลูกจังหวัดเพชรบูรณ์ และร้อยเอ็ด ตามลำดับ สำหรับการปลูกใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองเลือกพื้นที่เพาะปลูกจังหวัดพะเยา และจังหวัดเพชรบูรณ์ (ภาพที่ 2.2) และจากข้อมูลจำนวนชาวไร่ยาสูบที่รวบรวมโดยสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ในจังหวัดดังกล่าวจะนำมาใช้กำหนดประชากรของการวิจัย โดยเริ่มจากเลือกอำเภอที่มีจำนวนชาวไร่ยาสูบมาก โดยเปรียบเทียบกับอำเภออื่นๆในจังหวัดนั้นๆ จากนั้นกำหนดให้ประชากร คือ จำนวนชาวไร่ยาสูบในอำเภอนั้นๆ⁵ รวมทั้งกำหนดขนาดตัวอย่างจากขนาดของกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ ณ ระดับความเชื่อมั่น 95%

⁴ พื้นที่เพาะปลูกยาสูบรายจังหวัดที่รายงานในข้อมูลภาวะการผลิตพืชอายุสั้นระดับตำบล (รต 01 กลุ่มพืชไร่ ชนิดยาสูบ พันธุ์ทั้งหมด) ซึ่งเผยแพร่บนระบบสารสนเทศการผลิตทางด้านการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

⁵ สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเพชรบูรณ์เผยแพร่ข้อมูลจำนวนชาวไร่ในลักษณะปีงบประมาณ ซึ่งผู้วิจัยใช้ข้อมูลปีงบประมาณ 2562 หมายถึง ตุลาคม 2561 - กันยายน 2562 และสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่จังหวัดพะเยาเผยแพร่ข้อมูลจำนวนชาวไร่ในลักษณะปี พ.ศ. ซึ่งผู้วิจัยใช้ข้อมูลปี พ.ศ. 2561 และสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดเผยแพร่ข้อมูลจำนวนชาวไร่ในลักษณะฤดูกาลเพาะปลูก ซึ่งผู้วิจัยใช้ข้อมูลปีเพาะปลูก 2561/2562

และความคลาดเคลื่อน 5% - 10% รวมทั้งภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ ทั้งนี้กล่าวได้ว่าตัวอย่างมีลักษณะเป็น Homogeneous ซึ่งการวิจัยได้เข้าถึงตัวอย่างด้วย Convenience sampling จากที่กล่าวมาข้างต้นกล่าวได้ว่าการศึกษาเป็นการวิเคราะห์ในเชิงกรณีศึกษาในแต่ละกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบ ซึ่งขนาดประชากรและกลุ่มตัวอย่างมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 2.2 พื้นที่ทำการวิจัย

หมายเหตุ: ① ② และ ③ หมายถึงอำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ตามลำดับ

④ หมายถึงอำเภอปง จังหวัดพะเยา ⑤ หมายถึงอำเภอห่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์

⑥ หมายถึงอำเภอศรีสมเด็จจังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพแผนที่ประเทศไทย (สืบค้นเมื่อ 2 มิ.ย. 2563 <https://rainbowhenclub.com/ระบายสี-แผนที่ประเทศไทย/>)

ภาพแผนที่จังหวัดเชียงราย (สืบค้นเมื่อ 2 มิ.ย. 2563 <http://www.cddchiangrai.net/news/map.php>)

ภาพแผนที่จังหวัดพะเยา (สืบค้นเมื่อ 2 มิ.ย. 2563 <https://beersan96.wordpress.com/ด้านการปกครอง/เขตการปกครอง/>)

ภาพแผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์ (สืบค้นเมื่อ 2 มิ.ย. 2563 <http://www.kitmaiwatpho.com/datathailand/Province/15PNB.html>)

ภาพแผนที่จังหวัดร้อยเอ็ด (สืบค้นเมื่อ 2 มิ.ย. 2563 <http://koonnayporlor.blogspot.com/2008/02/blog-post.html>)

- (1) ประชากรชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียแบ่งเป็นชาวไร่บ่มเองในอำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน และอำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย มีจำนวน 470 ราย และชาวไร่ขายใบยาสูบให้โรงบ่มในจังหวัดพะเยา มีจำนวน 703 ราย ซึ่งโครงการวิจัยเก็บตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจำนวน 67 ราย และตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสูบให้โรงบ่มหรือผู้บ่มอิสระจำนวน 42 ราย
- (2) ประชากรชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ ในอำเภอห่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวน 2,602 ราย ซึ่งโครงการวิจัยเก็บตัวอย่างชาวไร่จำนวน 151 ราย
- (3) ประชากรชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช ในอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวน 2,516 ราย ซึ่งโครงการวิจัยเก็บตัวอย่างชาวไร่จำนวน 367 ราย
- (4) ประชากรชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองแบ่งเป็นชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง ในอำเภอปง จังหวัดพะเยา มีจำนวน 627 ราย และชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง ในอำเภอห่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวน 4,109 ราย ซึ่งโครงการวิจัยเก็บตัวอย่างในอำเภอปง จำนวน 170 ราย และในอำเภอห่มสัก จำนวน 197 ราย ตามลำดับ

2.2.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการทดลองสัมภาษณ์กับตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ และชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองก่อนเพื่อนำมาปรับปรุงข้อความให้มีความเหมาะสม ซึ่งแบบสอบถามมีโครงสร้างแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก คือ ข้อมูลส่วนบุคคลของชาวไร่ยาสูบ โดยได้ข้อมูลที่สำคัญ คือ อายุ อาชีพรอง พืชที่สร้างรายได้หลัก และการถือครองที่ดิน ซึ่งค่าเฉลี่ยและร้อยละของตัวอย่างเป็นการแสดงถึงคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และสามารถเชื่อมโยงไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมอาชีพอื่นๆ นอกภาคเกษตร และการปลูกพืชหลังนา ร่วมกับการปลูกยาสูบในระยะสั้นหรือทดแทนยาสูบในระยะยาว ส่วนที่สอง คือ การปลูกใบยาสูบในปีเพาะปลูก 2560/61 และ 2561/62 โดยได้ข้อมูลที่สำคัญ คือ พื้นที่เพาะปลูก จำนวนแรงงานผลผลิตใบยาสูบตามช่องทางการจัดจำหน่าย และราคาที่ได้รับจากการขายใบยาสูบในแต่ละช่องทางการจัดจำหน่าย ซึ่งค่าเฉลี่ยตัวอย่างสามารถนำมาวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่าง 2 ช่วงปีเพาะปลูกด้วยสถิติที่กล่าวต่อไป ส่วนที่สาม คือ นโยบายภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในแต่ละสายพันธุ์ โดยได้ข้อมูลที่สำคัญ คือ การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาวของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบ ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย⁶

⁶ รายละเอียดของแบบสอบถามดูจาก ภาคผนวก

2.2.3) สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลจากแบบสอบถามอาศัยเครื่องมือทางสถิติในการวิเคราะห์ดังนี้ ข้อมูลในส่วนแรกจะอาศัยค่าเฉลี่ย ตัวอย่าง ความถี่และร้อยละ เพื่อฉายภาพคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบทั้ง 4 กลุ่ม ขณะที่ข้อมูล ส่วนที่สามอาศัยความถี่และร้อยละ เพื่อสะท้อนถึงความต้องการโดยส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ทั้ง 4 กลุ่ม สำหรับส่วนที่สองอาศัยการทดสอบสมมติฐานความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยในระหว่างปี เพาะปลูก 2560/61 และ 2561/62 ซึ่งเป็นปีแรกแห่งการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภาษีสรรพสามิต โดยมี สมมติฐานหลัก (H_0) คือ พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยไม่มีความแตกต่างระหว่างปีแรกแห่งการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ภาษีสรรพสามิตขณะที่สมมติฐานรอง (H_1) พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยมีค่าลดลงภายหลังจากปีแรกแห่งการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาษีสรรพสามิต ซึ่งสามารถเขียนเป็นสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ได้ดังนี้

$$H_0 : \mu_{i,2561/62} - \mu_{i,2560/61} = 0$$
$$H_1 : \mu_{i,2561/62} - \mu_{i,2560/61} < 0 \quad ; i \in \{1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8\}$$

- ซึ่ง
- 1 หมายถึง พื้นที่เพาะปลูก (หน่วย: ไร่)
 - 2 หมายถึง แรงงาน (หน่วย: คน)
 - 3 หมายถึง ผลผลิตใบยา (หน่วย: กิโลกรัม)
 - 4 หมายถึง ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (หน่วย: กิโลกรัมต่อไร่)
 - 5 หมายถึง ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยในรูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกิโลกรัม)
 - 6 หมายถึง ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยในรูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกิโลกรัม)
 - 7 หมายถึง รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)
 - 8 หมายถึง รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)

การปรับให้อยู่ในรูปค่าแท้จริงอาศัยดัชนีราคาผู้บริโภค ณ ราคาปีฐาน 2558 จากกระทรวงพาณิชย์ ทั้งนี้จะใช้ ตัวแปรสุ่ม Z ในกรณีที่ขนาดตัวอย่างมากกว่า 30 และใช้ตัวแปรสุ่ม t ในกรณีที่ขนาดตัวอย่างน้อยกว่า 30 เพื่อการทดสอบสมมติฐานข้างต้น ซึ่งในกรณีหลังนี้จะต้องตรวจสอบความเท่ากันของพารามิเตอร์ความแปรปรวนระหว่างประชากรสองกลุ่มก่อนการด้วยตัวแปรสุ่ม F

บทที่ 3

สถานการณ์การปลูกยาสูบในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาชีพสรรพสามิตยาสูบ

3.1 สถานการณ์การปลูกใบยาสูบในประเทศไทย

จากข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานราชการทำให้เห็นภาพกว้างของสถานการณ์การปลูกยาสูบ ของประเทศไทย ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา กล่าวได้ว่าสถานการณ์การปลูกยาสูบมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2556 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2561 ซึ่งเป็นปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างอาชีพสรรพสามิตยาสูบนั้น พบว่า ความต้องการรับซื้อใบยาสูบจาก ยสท. หดตัวลงอย่างมากจากช่วงเดียวกันของปีก่อน ซึ่งส่งผลให้ปัจจัยการผลิตใบยาสูบที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูก พื้นที่เก็บเกี่ยว และจำนวนแรงงานที่ปลูกยาสูบ ลดลงอย่างเห็นได้ชัดจากช่วงเดียวกันของปีก่อน จนผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ และผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) ก็ลดลงเช่นกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากข้อมูลการรับซื้อใบยาสูบของ ยสท. พบว่า ในปีเพาะปลูก 2555/2556 – 2561/2562 ผลผลิตที่ ยสท. รับซื้อเฉลี่ยประมาณ 26.17 ล้าน กก. ต่อปี โดยลดลงจาก 31.37 ล้าน กก. ในปีเพาะปลูก 2555/2556 เหลือเพียง 12.47 ล้าน กก. ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ซึ่งกล่าวได้ว่ามีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ปีเพาะปลูก 2557/2558 โดยเฉพาะในปีเพาะปลูก 2561/2562 ผลผลิตใบยาสูบที่ ยสท. รับซื้อ หดตัวลงมากถึงประมาณร้อยละ 48.75 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้ปัจจัยการผลิตผลผลิตใบยาสูบ นั่นคือ พื้นที่เพาะปลูก และจำนวนแรงงาน โดยจากข้อมูลภาวะการผลิตพืชอายุสั้นระดับตำบล (รต 01 กลุ่มพืชไร่ ชนิดยาสูบ พันธุ์ทั้งหมด) กรมส่งเสริมการเกษตร พบว่า ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบเฉลี่ยประมาณ 191,303.35 ไร่ต่อปี โดยลดลงจาก 260,628.75 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2555/2556 เหลือ 134,233.00 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ซึ่งลดลงอย่างต่อเนื่องจากปีเพาะปลูก 2557/2558 โดยเฉพาะในปีเพาะปลูก 2561/2562 พื้นที่เพาะปลูกหดตัวลงประมาณร้อยละ 10.19 ขณะเดียวกันพื้นที่เก็บเกี่ยวก็มีทิศทางเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกันกับพื้นที่เพาะปลูก แต่อย่างไรก็ตามในบางปีชาวไร่ยาสูบต้องเผชิญกับปัญหาภัยธรรมชาติจนทำให้พื้นที่ที่เก็บเกี่ยวหดตัวลงมากกว่า โดยเปรียบเทียบ (ตารางที่ 3.1.1) สำหรับผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้นั้นในช่วง 7 ปี ที่ผ่านมามีค่าเฉลี่ยประมาณ 60.15 ล้าน กก. ต่อปี โดยลดลงจาก 81.28 ล้าน กก. ในปีเพาะปลูก 2555/2556 เหลือเพียง 33.06 ล้าน กก. ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ซึ่งผลผลิตลดลงอย่างเด่นชัดในช่วง 3 ปี ที่ผ่านมา โดยลดลงเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ 22.47 จนทำให้ผลิตภาพของที่ดินลดลงเช่นกัน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อมูลจากโครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ในช่วงปี 2555 – 2557 จำนวนแรงงานที่ปลูกยาสูบในประเทศไทยเฉลี่ยประมาณ 47,650 คนต่อไตรมาสต่อปี โดยลดลงจากเฉลี่ย 150,454 คนต่อไตรมาสต่อปี ในปี 2555 เหลือเพียงเฉลี่ย 66,825 คนต่อไตรมาสต่อปี ในปี 2557 ซึ่งลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2556 และคิดเป็นอัตราการหดตัวลงต่อปีประมาณร้อยละ 8.03 (ตารางที่ 3.1.2)

ตารางที่ 3.1.1 ผลผลิตที่ ยสท. รับซื้อ พื้นที่เพาะปลูก พื้นที่เก็บเกี่ยว ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ และผลผลิตภาพของที่ดินการปลูก ยาสูบของประเทศไทยในช่วงปีเพาะปลูก 2555/2556 ถึงปีเพาะปลูก 2561/2562

ปีเพาะปลูก	ผลผลิตที่ ยสท. รับซื้อ ⁽¹⁾ (ล้าน กก.)	พื้นที่เพาะปลูก ⁽²⁾ (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว ⁽²⁾ (ไร่)	ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ ⁽²⁾ (ล้าน กก.)	ผลผลิตภาพของที่ดิน (กก.ต่อไร่)
2555/2556	31.37 (7.14%)	260,628.75 (94.16%)	168,881.75 (88.23%)	81.28 (145.86%)	481.28 (30.62%)
2556/2557	33.41 (6.52%)	234,544.00 (-10.01%)	151,466.00 (-10.31%)	93.28 (14.76%)	615.85 (27.96%)
2557/2558	29.99 (-10.24%)	244,162.90 (4.10%)	166,206.70 (9.73%)	69.73 (-25.24%)	419.55 (-31.87%)
2558/2559	25.43 (-15.22%)	216,486.45 (-11.34%)	157,101.25 (-5.48%)	71.08 (1.93%)	452.42 (7.83%)
2559/2560	26.18 (2.96%)	156,669.70 (-27.63%)	105,854.70 (-32.62%)	57.35 (-19.31%)	541.77 (19.75%)
2560/2561	24.34 (-7.02%)	149,469.00 (-4.60%)	100,009.00 (-5.52%)	42.37 (-26.12%)	423.64 (-21.80%)
2561/2562	12.47 (-48.75%)	134,233.00 (-10.19%)	89,719.25 (-10.29%)	33.06 (-21.97%)	368.47 (-13.02%)
ค่าเฉลี่ย	26.17 (-9.23%)	191,303.35 (4.93%)	128,619.74 (4.82%)	60.15 (9.99%)	458.93 (2.78%)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง อัตราการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน

พื้นที่เก็บเกี่ยว หมายถึง เนื้อที่เก็บเกี่ยวผลผลิตตามแบบ รต.01 หมายถึง เนื้อที่เพาะปลูกที่ชออายุสั้นชนิดนั้น ๆ ที่มีการเก็บเกี่ยวผลผลิต ในช่วงเดือนที่รายงานข้อมูล (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 http://www.agriinfo.doe.go.th/ror_tor_handbook/2560.pdf)

ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ หมายถึง ผลผลิตทั้งหมดของชนิดพืช/พันธุ์ที่เกษตรกรเก็บเกี่ยว ได้ในช่วงเดือนที่รายงานข้อมูล โดยมีลักษณะ ผลผลิตที่เป็นมาตรฐานเดียวกันของแต่ละชนิดพืชแต่จะไม่รวมถึงผลผลิตที่ทิ้งเหลือไว้ในนา ไร่ สวนและลำต้น (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 http://www.agriinfo.doe.go.th/ror_tor_handbook/2560.pdf)

ที่มา: ⁽¹⁾ กองจัดการใบยาและพัสดุไร่ ฝ่ายใบยา การยาสูบแห่งประเทศไทย

⁽²⁾ ข้อมูลภาวะการผลิตพืชอายุสั้นระดับตำบล (รต 01 กลุ่มพืชไร่ ชนิดยาสูบ พันธุ์ทั้งหมด) กรมส่งเสริมการเกษตร

ตารางที่ 3.1.2 จำนวนแรงงานที่ปลูกยาสูบในประเทศไทยในช่วงปี 2556-2561

ปี	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	เฉลี่ย
จำนวน	121,807	150,454	131,931	87,799	80,796	76,508	66,825	47,650
แรงงาน	(NA)	(23.52%)	(-12.31%)	(-33.45%)	(-7.98%)	(-5.31%)	(-12.66%)	(-8.03%)

หมายเหตุ: ตัวเลขที่แสดงเป็นค่าเฉลี่ยของ 4 ไตรมาส และตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง อัตราการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน

NA หมายถึงไม่มีข้อมูล เนื่องจากประเทศไทยเริ่มนารหัสอุตสาหกรรม 01150 การปลูกยาสูบ มาใช้ตั้งแต่ปี 2555

ที่มา: โครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2556 -2561 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

3.2 สถานการณ์การปลูกไผ่ในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา: พันธุ์เวอร์จิเนียและพันธุ์พื้นเมือง

จากการที่การผลิตไผ่แห่งพันธุ์เวอร์จิเนียต้องบ่มด้วยความร้อนในโรงบ่ม ฉะนั้นชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียจึงแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ชาวไร่บ่มเอง และชาวไร่ขายไผ่ยาสูบให้ผู้บ่มอิสระหรือโรงบ่มในพื้นที่ ซึ่งในจังหวัดเชียงรายส่วนมากเป็นชาวไร่บ่มเอง ขณะที่ในจังหวัดพะเยานั้นชาวไร่ทั้งหมดเป็นชาวไร่ขายไผ่ยาสูบ ทั้งนี้จากข้อมูลสถิติของสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ในแต่ละจังหวัดสามารถนำมาฉายภาพกว้างของสถานการณ์การปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้รูปแบบของข้อมูลในแต่ละสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่มีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งทำให้ภาพที่สะท้อนอาจคลุ้มคลั่งแตกต่างกัน

จากข้อมูลสถิติของสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่จังหวัดเชียงราย พบว่า การปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียกระจายตัวใน 11 อำเภอ จากทั้งหมด 18 อำเภอ โดยในช่วงปีงบประมาณ 2558 – 2562 อำเภอที่มีพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยค่อนข้างมากโดยเปรียบเทียบ ได้แก่ อำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่ลาว และอำเภอแม่สาย ซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยประมาณ 4,697.90 2,204.25 1,850.20 และ 1,271.20 ไร่ต่อปี ตามลำดับ โดยนับตั้งแต่ปี 2559 พื้นที่เพาะปลูกในอำเภอแม่ลาวมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่อีก 3 อำเภอที่เหลือนั้นยังคงมีการขยายตัว โดยเฉพาะในปีงบประมาณ 2561 พื้นที่เพาะปลูกในอำเภอแม่จัน และอำเภอเชียงแสนมีอัตราการขยายเพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนมากถึงร้อยละ 1,835.10 และ 1,000.10 ตามลำดับ ขณะที่ในปีงบประมาณ 2562 พื้นที่เพาะปลูกในสองอำเภอดังกล่าวกลับลดลงอย่างมากถึงร้อยละ 95.15 และ 91.72 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.2.1 ก.) สำหรับจำนวนชาวไร่ยาสูบนั้น แม้ว่ายังคงกระจุกตัวอยู่ใน 4 อำเภอหลักที่มีพื้นที่เพาะปลูกเป็นสัดส่วนสูงโดยเปรียบเทียบกับอำเภออื่นๆในจังหวัดเชียงราย อย่างไรก็ตามชาวไร่กระจุกตัวอยู่ในอำเภอแม่ลาวค่อนข้างมาก ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะการถือครองที่ดินที่แตกต่างกัน ขณะที่สามอำเภอที่เหลือพอๆกัน กล่าวคือในช่วงปีงบประมาณ 2558 – 2562 ชาวไร่ยาสูบในอำเภอแม่ลาว อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สาย และอำเภอแม่จันมีจำนวนเฉลี่ย 207 156 131 และ 130 รายต่อปี ตามลำดับ (ตารางที่ 3.2.1 ข.) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาปริมาณยาเส้นที่เสียภาษีสรรพสามิตในพื้นที่จังหวัดเชียงราย พบว่า ในช่วงปีงบประมาณ 2558 – 2562 มีค่าเฉลี่ยประมาณ 148,307.00 กก. โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ 45.90 ข้อสังเกต คือ ในปี 2560 และ 2561 ปริมาณยาเส้นดังกล่าวมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นสูงมาก ขณะที่ในปีงบประมาณ 2562 หดตัวลงประมาณร้อยละ 38.94 เนื่องจากตั้งแต่ 7 พ.ค. 2562 มีการปรับอัตราภาษีสรรพสามิตยาเส้นจากร้อยละ 0.005 บาทต่อกรัม เป็นร้อยละ 0.10 บาทต่อกรัม¹ (ตารางที่ 3.2.1 ค.)

¹ 16 ตุลาคม 2562 กระทรวงการคลังโดยกรมสรรพสามิตเสนอให้มีการพิจารณาปรับลดอัตรายาเส้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการปรับอัตราภาษียาเส้น เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2562 จากอัตราเดิม 0.005 บาท/กรัม เป็นอัตรา 0.10 บาท/กรัม โดยมีรายละเอียด ดังนี้ ปรับลดอัตราภาษีตามปริมาณสำหรับเกษตรกรผู้เพาะปลูก หันและจำหน่ายและผู้ผลิตรายย่อยที่มีปริมาณการผลิตเฉลี่ยไม่เกิน 12,000 กิโลกรัมต่อปี ให้เสียภาษีในอัตรา 0.025 บาทต่อกรัม สำหรับจำนวนยาเส้นที่เกิน 12,000 กิโลกรัมต่อปี ให้เสียภาษีในอัตรา 0.10 บาท ต่อกรัม ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวกำหนดให้มีระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563 ถึง 31 ธันวาคม 2563 โดยหากพื้นที่กำหนดในช่วงเวลาดังกล่าวต้องเสียภาษีในอัตรา 0.10 บาทต่อกรัม (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://gnews.apps.go.th/news?news=48889>)

จากข้อมูลทุติยภูมิของสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่จังหวัดพะเยา พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2557 – 2561 จังหวัดพะเยามีพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยประมาณ 2,879.86 ไร่ต่อปี โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 9.73 ต่อปี แม้ว่า จะมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีงบประมาณ 2558 อย่างไรก็ตามอัตราการขยายตัวมีแนวโน้มลดลง โดยที่อัตราการขยายตัวลดลงจากประมาณร้อยละ 27.07 ในปี พ.ศ. 2558 เหลือเพียงร้อยละ 0.95 ในปี พ.ศ. 2561 ขณะที่จำนวนชาวไร่ขายใบสตนนั้นลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยลดลงจาก 953 ราย ในปี พ.ศ. 2557 เหลือเป็น 703 ราย ในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งคิดเป็นอัตราการลดลงเฉลี่ยร้อยละ 7.00 ต่อปี สำหรับกรณียาสูบพันธุ์พื้นเมืองนั้น มีข้อมูลเฉพาะปี พ.ศ. 2561 เนื่องจากเพิ่งเริ่มให้มีการขอใบอนุญาตเพาะปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง (ตารางที่ 3.2.2 ก.) ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ปริมาณยาเส้นที่เสียภาษีสรรพสามิตในจังหวัดพะเยาในช่วงปีงบประมาณ 2560 และ 2561 ขยายตัวสูงถึงประมาณร้อยละ 79.41 และ 6,392.99 จากช่วงเดียวกันของปีก่อน เนื่องจากในช่วงก่อนหน้านั้นมีผู้ประกอบการอุตสาหกรรมยาเส้นเพียง 1 ราย ขณะที่ในช่วงปีงบประมาณ 2562 หดตัวลงประมาณ 28.43 เนื่องจากการปรับอัตราภาษีสรรพสามิตที่กล่าวไปข้างต้น (ตารางที่ 3.2.2 ข.)

ตารางที่ 3.2.1 พื้นที่เพาะปลูก จำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย และปริมาณยาเส้นที่เสียภาษีในจังหวัดเชียงราย

ก. พื้นที่เพาะปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย (ไร่)

ปี งบ ประมาณ	อำเภอ แม่ลาว	อำเภอ แม่สาย	อำเภอ แม่จัน	อำเภอ เชียงแสน	อำเภอ ดอยหลวง	อำเภอ เทิง	อำเภอ ขุนตาล	อำเภอ เวียงแก่น	อำเภอ แม่ สรวย	อำเภอ เวียง ป่าเป้า
2558	2,358.00	1,396.00	1,949.00	1,134.50	104.50	290.00	250.00	465.00	231.00	357.00
2559	1,904.00	1,172.00	890.00	590.00	0.00	285.00	240.00	460.00	211.00	244.00
	(-19.25%)	(-16.05%)	(-54.34%)	(-47.99%)	(-100.00%)	(1.72%)	(-4.00%)	(-1.08%)	(-8.66%)	(-31.65%)
2560	1,891.00	1,210.00	970.00	720.00	10	282.00	230.00	450.00	197.00	227.50
	(-0.68%)	(3.24%)	(8.99%)	(22.03%)	(NA)	(-1.05%)	(-4.17%)	(-2.17%)	(-6.64%)	(-6.76%)
2561	1,872.00	1,289.00	18,770.50	7,920.75	0.00	289.00	232.00	441.00	369.50	198.00
	(-1.00%)	(6.53%)	(1,835.10%)	(1,000.10%)	(-100.00%)	(2.48%)	(0.87%)	(-2.00%)	(87.56%)	-12.97%
2562	1,226.00	1,289.00	910.00	656.00	0.00	232.00	385.50	240.50	171.50	217.25
	(-34.51%)	(0.00%)	(-95.15%)	(-91.72%)	(NA)	(-19.72%)	(66.16%)	(-45.46%)	(-53.59%)	(9.72%)
เฉลี่ย	1,850.20	1,271.20	4,697.90	2,204.25	28.63	275.60	267.50	411.30	236.00	248.75
	(-13.86%)	(-1.57%)	(423.65%)	(220.61%)	(NA)	(-5.00%)	(14.72%)	(-12.68%)	(4.67%)	(-10.41%)

ข. จำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย (ราย)

ปี งบ ประมาณ	อำเภอ แม่ลาว	อำเภอ แม่สาย	อำเภอ แม่จัน	อำเภอ เชียงแสน	อำเภอ ดอยหลวง	อำเภอ เทิง	อำเภอ ขุนตาล	อำเภอ เวียงแก่น	อำเภอ แม่ สรวย	อำเภอ เวียงป่า เป้า
2558	238	136	165	162	39	85	80	140	56	150
2559	198	135	137	52	0.00	80	78	130	57	126
	(-16.81%)	(-0.74%)	(-16.97%)	(-67.90%)	(-100.00%)	(-5.88%)	(-2.50%)	(-7.14%)	(1.79%)	(-16.00%)

ปี งบ ประมาณ	อำเภอ แม่ลาว	อำเภอ แม่สาย	อำเภอ แม่จัน	อำเภอ เชียงแสน	อำเภอ ดอยหลวง	อำเภอเทิง	อำเภอ ขุนตาล	อำเภอ เวียงแก่น	อำเภอแม่ สรวย	อำเภอ เวียงป่า เป้า
2560	185 (-6.57%)	105 (-22.22%)	125 (-8.76%)	161 (209.62%)	5 (NA)	78 (-2.50%)	76 (-2.56%)	120 (-7.69%)	54 (-5.26%)	69 (-45.24%)
2561	204 (10.27%)	118 (12.38%)	125 (0.00%)	245 (52.17%)	0 (-100.00%)	79 (1.28%)	76 (0.00%)	119 (-0.83%)	111 (105.56%)	54 (-21.74%)
2562	210 (2.94%)	162 (37.29%)	98 (-21.60%)	162 (-33.88%)	0 (NA)	71 (-10.13%)	98 (28.95%)	48 (-59.66%)	46 (-58.56%)	65 (20.37%)
เฉลี่ย	207 (-2.54%)	131 (6.68%)	130 (-11.83%)	156 (40.00%)	22 (NA)	79 (-4.31%)	82 (5.97%)	111 (-18.83%)	65 (10.88%)	93 (-15.65%)

ค. ปริมาณยาเส้นที่เสียภาษีสรรพสามิต (กก.)

ปีงบประมาณ	2558	2559	2560	2561	2562	เฉลี่ย
ปริมาณยาเส้น	98,857.00 (NA)	54,000.00 (-45.38%)	115,869.00 (114.57%)	293,569.00 (153.36%)	179,240.00 (-38.94%)	148,307.00 (45.90%)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง อัตราการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน

ที่มา: สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่เชียงราย

ตารางที่ 3.2.2 พื้นที่เพาะปลูก จำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย และปริมาณยาเส้นที่เสียภาษีในจังหวัดพะเยา

ก. พื้นที่เพาะปลูก และจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์พื้นเมือง

ปี พ.ศ.	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)		จำนวนชาวไร่ยาสูบ (ราย)	
	พันธุ์เวอร์จิเนีย	พื้นเมือง	พันธุ์เวอร์จิเนีย	พื้นเมือง
2557	2,270.56	NA	953	NA
2558	2,885.25 (27.07%)	NA	867 (-9.02%)	NA
2559	2,895.50 (0.36%)	NA	706 (-18.57%)	NA
2560	3,159.00 (9.10%)	NA	694 (-1.70%)	NA
2561	3,189.00 (0.95%)	2,561.00	703 (1.30%)	672
เฉลี่ย	2,879.86 (9.37%)	2,561.00	785 (-7.00%)	672

หมายเหตุ: NA เนื่องจากการขอใบอนุญาตเพาะปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมืองเริ่มปี พ.ศ. 2561

ข. ปริมาณยาเส้นที่เสียภาษีสรรพสามิต (กก.)

ปีงบประมาณ	2559	2560	2561	2562	เฉลี่ย
ปริมาณยาเส้น	2,279.68 (NA)	4,090.00 (79.41%)	265,563.35 (6,392.99%)	190,076.40 (-28.43%)	90,644.34 (2,147.99%)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง อัตราการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน

ที่มา: สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่พะเยา

3.3 สถานการณ์การปลูกไผ่ในจังหวัดเพชรบูรณ์: พันธุ์เบอร์เลย์และพันธุ์พื้นเมือง

จากข้อมูลทุติยภูมิของสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ในช่วงปีงบประมาณ 2558 – 2562 พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตไผ่พันธุ์เบอร์เลย์ และจำนวนชาวไร่ มีค่าเฉลี่ยต่อปีประมาณ 18,308.80 ไร่ 6,945,803.54 กก. และ 5,565 ราย ตามลำดับ ซึ่งลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 18.89 19.51 และ 12.57 ต่อปี ตามลำดับ โดยเฉพาะในปีงบประมาณ 2562 พื้นที่เพาะปลูก และผลผลิตไผ่ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนเฉลี่ยมากถึงร้อยละ 36.37 และ 43.89 ตามลำดับ ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาษีสรรพสามิต ขณะที่ราคาที่ได้รับมีค่าเฉลี่ยต่อปีประมาณ 56.94 บาทต่อกก. ซึ่งมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ 3.93 (ตารางที่ 3.3.1 ก.)

เมื่อพิจารณาข้อมูลจำแนกรายอำเภอ พบว่า การปลูกไผ่ในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง และ อำเภอหล่มสัก โดยพื้นที่เพาะปลูกไผ่พันธุ์เบอร์เลย์ในอำเภอเมือง ลดลงจากประมาณ 17,367.00 ไร่ ในปีงบประมาณ 2558 เหลือประมาณ 4,135.75 ไร่ ในปีงบประมาณ 2562 ซึ่งมีการหดตัวอย่างต่อเนื่องจากปี 2559 และคิดเป็นอัตราการลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 29.09 ต่อปี ขณะเดียวกันพื้นที่เพาะปลูกในอำเภอหล่มสักลดลงจากประมาณ 7,461.00 ไร่ ในปีงบประมาณ 2558 เหลือประมาณ 6,376.25 ไร่ ในปีงบประมาณ 2562 ข้อสังเกต คือ แม้ว่าในช่วงปีงบประมาณ 2559 - 2562 พื้นที่เพาะปลูกในอำเภอนี้มีการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 19.13 ต่อปี อย่างไรก็ตามในปีงบประมาณ 2562 มีอัตราการหดตัวสูงถึงประมาณร้อยละ 61.24 (ตารางที่ 3.3.1 ข.) สำหรับจำนวนชาวไร่ไผ่พันธุ์เบอร์เลย์นั้นมีภาพการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างคล้ายกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพาะปลูก กล่าวคือจำนวนชาวไร่ในอำเภอเมืองมีการลดลงอย่างต่อเนื่องจากปีงบประมาณ 2559 และคิดเป็นอัตราการลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 21.44 ต่อปี และแม้ว่าจำนวนชาวไร่ในอำเภอหล่มสักเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 0.30 ต่อปี อย่างไรก็ตามในปีงบประมาณ 2562 จำนวนชาวไร่ลดลงประมาณร้อยละ 2.77 (ตารางที่ 3.3.1 ค.)

สำหรับพื้นที่เพาะปลูกไผ่พันธุ์พื้นเมืองในช่วงปีงบประมาณ 2558 – 2562 พบว่า เพิ่มขึ้นจาก 25,149.05 ไร่ ในปีงบประมาณ 2558 เป็น 32,202.50 ไร่ ในปีงบประมาณ 2562 ซึ่งในช่วง 4 ปีที่ผ่านมาคิดเป็นอัตราการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 17.54 ต่อปี ข้อสังเกต คือ ในปีงบประมาณ 2562 พื้นที่เพาะปลูกมีอัตราการขยายตัวค่อนข้างต่ำกว่าโดยเปรียบเทียบกับปีงบประมาณ 2560 และ 2561 ขณะเดียวกันจำนวนชาวไร่ไผ่พันธุ์พื้นเมืองเพิ่มขึ้นจาก 3,837 ราย ในปีงบประมาณ 2558 เป็น 4,107 ราย ในปีงบประมาณ 2562 ซึ่งคิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 7.54 อย่างไรก็ตามในปีงบประมาณ 2562 จำนวนชาวไร่ไผ่ลดลงร้อยละ 5.15 ทั้งนี้แม้ว่าปริมาณเสียภาษีคิดเป็นมูลค่าลดลงจาก 64.06 ล้านบาท ในปีงบประมาณ 2558 เป็น 46.40 ล้านบาท ในปีงบประมาณ 2562 ซึ่งในช่วง 4 ปีที่ผ่านมาคิดเป็นอัตราการลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 17.54 ต่อปี อย่างไรก็ตามในปีงบประมาณ 2562 ปริมาณเสียภาษีคิดเป็นมูลค่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 33.75 เนื่องจากในเดือน พ.ค. 2562 อัตราภาษียาเส้นเพิ่มขึ้นดังที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อ 3.2

ตารางที่ 3.3.1 พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตไผ่ยาสูบ ราคาเฉลี่ย และจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ จังหวัดเพชรบูรณ์ และจำแนกรายอำเภอ

ก. พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตไผ่ยาสูบ ราคาเฉลี่ย และจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ปีงบประมาณ	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิตไผ่ยาสูบ (กก.)	ราคาเฉลี่ย (บาทต่อกก.)	จำนวนชาวไร่ (ราย)
2558	26,107.00	9,784,722.80	53.17	7,589
2559	19,133.00	7,369,394.80	54.84	6,053
	(-26.71%)	(-24.68%)	(3.14%)	(-20.24%)
2560	18,854.00	7,135,542.40	56.44	5,132
	(-1.46%)	(-3.17%)	(2.92%)	(-15.22%)
2561	16,776.00	6,687,255.70	58.27	4,654
	(-11.02%)	(-6.28%)	(3.24%)	(-9.31%)
2562	10,674.00	3,752,102.00	62.00	4,398
	(-36.37%)	(-43.89%)	(6.40%)	(-5.50%)
เฉลี่ย	18,308.80	6,945,803.54	56.94	5,565
	(-18.89%)	(-19.51%)	(3.93%)	(-12.57%)

ข. พื้นที่เพาะปลูกไผ่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์จำแนกรายอำเภอในจังหวัดเพชรบูรณ์

ปีงบประมาณ	อำเภอเมือง	อำเภอชนแดน	อำเภอหนองไผ่	อำเภอบึงสามพัน	อำเภอศรีเทพ	อำเภอหล่มสัก	อำเภอเขาค้อ	อำเภอเนินมะปราง	อำเภอด่านช้าง	อำเภอหล่มเก่า
2558	17,367.00	112.20	712.00	0.00	0.00	7,461.00	40.80	0.00	42.00	372.00
2559	13,450.00	66.00	158.00	0.00	0.00	5,413.00	0.00	0.00	34.00	12.00
	(-22.55%)	(-41.18%)	(-77.81%)	(NA)	(NA)	(-27.45%)	(-100.00%)	(NA)	(-19.05%)	(-96.77%)
2560	11,755.00	66.00	45.00	0.00	0.00	6,942.00	0.00	0.00	34.00	12.00
	(-12.60%)	(0.00%)	(-71.52%)	(NA)	(NA)	(28.25%)	(NA)	(NA)	(0.00%)	(0.00%)
2561	6,617.00	55.00	170.00	3.00	2.00	16,448.50	20.00	3.00	32.00	42.50
	(-43.71%)	(-16.67%)	(277.78%)	(NA)	(NA)	(136.94%)	(NA)	(NA)	(-5.88%)	(254.17%)
2562	4,135.75	17.00	60.00	1.50	0.00	6,376.25	26.25	1.25	19.25	36.75
	(-37.50%)	(-69.09%)	(-64.71%)	(-50.00%)	(NA)	(-61.24%)	(31.25%)	(-58.33%)	(-39.84%)	(-13.53%)
เฉลี่ย	10,664.95	63.24	229.00	0.90	2.00	8,528.15	29.02	2.13	32.25	95.05
	(-29.09%)	(-31.73%)	(15.94%)	(NA)	(NA)	(19.13%)	(NA)	(NA)	(-16.19%)	(35.97%)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง อัตราการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน

ที่มา: สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่เพชรบูรณ์

ค. จำนวนชาวไร้ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์จำแนกรายอำเภอในจังหวัดเพชรบูรณ์

ปี งบ ประมาณ	อำเภอ เมือง	อำเภอ ชนแดน	อำเภอ หนองไผ่	อำเภอ บึงสามพัน	อำเภอ ศรีเทพ	อำเภอ หล่มสัก	อำเภอเขา ค้อ	อำเภอ เนิน มะปราง	อำเภอ วังโป่ง	อำเภอหล่ม เก่า
2558	4,706	33	89	0	0	2,704	12	0	14	31
2559	3,843	33	79	0	0	2,072	0	0	17	9
	(-18.34%)	(0.00%)	(-11.24%)	(NA)	(NA)	(-23.37%)	(-100.00%)	(NA)	(21.43%)	(-70.97%)
2560	2,662	33	8	0	0	2,403	0	0	17	9
	(-30.73%)	(0.00%)	(-89.87%)	(NA)	(NA)	(15.97%)	(NA)	(NA)	(0.00%)	(0.00%)
2561	1,884	12	53	1	1	2,676	7	1	7	12
	(-29.23%)	(-63.64%)	(562.50%)	(NA)	(NA)	(11.36%)	(NA)	(NA)	(-58.82%)	(33.33%)
2562	1,743	6	15	1	0	2,602	10	1	6	14
	(-7.48%)	(-50.00%)	(-71.70%)	(0.00%)	(-100.00%)	(-2.77%)	(42.86%)	(0.00%)	(-14.29%)	(16.67%)
เฉลี่ย	2,968	23	49	1	1	2,491	10	1	12	15
	(-21.44%)	(-28.41%)	(97.42%)	(NA)	(NA)	(0.30%)	(NA)	(NA)	(-12.92%)	(-5.24%)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง อัตราการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน

ที่มา: สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่เพชรบูรณ์

ตารางที่ 3.3.2 พื้นที่เพาะปลูก ปริมาณเสียภาษี และจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ปีงบประมาณ	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	จำนวนชาวไร่ (ราย)	ปริมาณเสียภาษี (บาท)
2558	25,149.05	3,837	64,061,450.00
2559	12,497.70	2,295	40,010,032.12
	(-50.31%)	(-40.19%)	(-37.54%)
2560	18,195.56	2,925	57,180,950.00
	(45.59%)	(27.45%)	(42.92%)
2561	31,288.75	4,330	34,692,932.00
	(71.96%)	(48.03%)	(-39.33%)
2562	32,202.50	4,107	46,403,026.16
	(2.92%)	(-5.15%)	(33.75%)
เฉลี่ย	23,866.71	3,499	48,469,678.06
	(17.54%)	(7.54%)	(-0.05%)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง อัตราการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน

ที่มา: สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่เพชรบูรณ์

3.4 สถานการณ์การปลูกใบยาสูบพันธุ์เตอร์กิชในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากข้อมูลสถิติของสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ในช่วงปีเพาะปลูก 2558/2559 – 2561/2562 พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตใบยาสูบพันธุ์เตอร์กิช และจำนวนชาวไร่ มีค่าเฉลี่ยต่อปีประมาณ 18,295.25 ไร่ 4,688,681.25 กก. และ 5,951 ราย ตามลำดับ ซึ่งลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 19.14 9.57 และ 8.66 ต่อปี ตามลำดับ โดยเฉพาะในปีงบประมาณ 2562 พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตใบยาสูบพันธุ์เตอร์กิช และจำนวนชาวไร่ ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนมากถึงร้อยละ 43.59 41.56 และ 12.26 ตามลำดับ ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาษีสรรพสามิต (ตารางที่ 3.4.1 ก.)

เมื่อพิจารณาข้อมูลจำแนกรายอำเภอ พบว่า การปลูกยาสูบในจังหวัดร้อยเอ็ดนั้นจะกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด และ อำเภอศรีสมเด็จ โดยในช่วง 4 ปีที่ผ่านมาอำเภอศรีสมเด็จมีพื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบเฉลี่ยประมาณเกือบ 2 เท่าของอำเภอเมือง ทั้งนี้พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบพันธุ์เตอร์กิชในอำเภอเมืองลดลงจากประมาณ 7,168.00 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2558/2559 เหลือประมาณ 3,502.00 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ซึ่งการลดลงเริ่มต้นตั้งแต่ปีเพาะปลูก 2560/2561 โดยเฉพาะในปีเพาะปลูก 2561/2562 พื้นที่เพาะปลูกหดตัวถึงร้อยละ 41.36 ต่อปี ขณะเดียวกันพื้นที่เพาะปลูกในอำเภอศรีสมเด็จลดลงจากประมาณ 12,384.00 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2558/2559 เหลือประมาณ 5,576.00 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ซึ่งมีการหดตัวอย่างต่อเนื่องจากปีเพาะปลูก 2559/2560 และคิดเป็นอัตราการลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 20.66 ต่อปี โดยเฉพาะในปีเพาะปลูก 2561/2562 มีอัตราการหดตัวมากถึงร้อยละ 47.76 (ตารางที่ 3.4.1 ข.) สำหรับจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิชในอำเภอเมืองลดลงจากประมาณ 2,380 ราย ในปีเพาะปลูก 2558/2559 เหลือประมาณ 1,696 ราย ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ซึ่งการลดลงเริ่มต้นตั้งแต่ปีเพาะปลูก 2560/2561 ซึ่งมีอัตราการลดลงถึงร้อยละ 36.99 อย่างไรก็ตามจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิชในอำเภอศรีสมเด็จมีการเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มไม่ชัดเจนมากนัก โดยในปีเพาะปลูก 2560/2561 มีจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ 71.06 ขณะที่ในปีเพาะปลูก 2561/2562 มีจำนวนลดลงเพียงร้อยละ 9.43 (ตารางที่ 3.4.1 ค.) ทั้งนี้หากพิจารณาข้อมูลปฐมภูมิประกอบในบทที่ 4 จะเห็นภาพที่ชัดเจนว่าจากการที่ในอำเภอศรีสมเด็จมีบริษัทส่งออกใบยาสูบตั้งอยู่ ซึ่งชาวไร่ที่ส่งใบยาให้กับบริษัทเพียงอย่างเดียวจะไม่ได้รับผลกระทบจากการรับซื้อใบยาที่ลดลงของยสท. นอกจากนี้การปลูกใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ดมีน้อยมาก ซึ่งทั้งหมดอยู่ในอำเภอศรีสมเด็จ โดยในปีเพาะปลูก 2561/2562 ปริมาณยาสูบพันธุ์พื้นเมือง และปริมาณยาเส้นที่เสียภาษีมีค่าประมาณเพียง 4,108.00 กก. และ 19,200.00 บาท ตามลำดับ โดยลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้นี้มากถึงประมาณร้อยละ -47.35 และ -50.78 ตามลำดับ

ตารางที่ 3.4.1 พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตใบยาสูบ ราคาเฉลี่ย และจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช จังหวัดร้อยเอ็ด และจำแนกรายอำเภอ

ก. พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตใบยาสูบ และจำนวนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช จังหวัดร้อยเอ็ด

ปีเพาะปลูก	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิตใบยาสูบ (กก.)	จำนวนชาวไร่ (ราย)
2558/2559	23,112.00	4,728,549.50	6,758
2559/2560	19,133.00	7,369,394.80	6,053
	(-17.22%)	(55.85%)	(-10.43%)
2560/2561	19,779.00	4,201,484.30	5,855
	(3.38%)	(-42.99%)	(-3.27%)
2561/2562	11,157.00	2,455,296.40	5,137
	(-43.59%)	(-41.56%)	(-12.26%)
เฉลี่ย	18,295.25	4,688,681.25	5,951
	(-19.14%)	(-9.57%)	(-8.66%)

ข. พื้นที่เพาะปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กิชจำแนกรายอำเภอในจังหวัดร้อยเอ็ด

ปีเพาะปลูก	เมืองร้อยเอ็ด	ศรีสมเด็จ	จังหาร	อาจสามารถ	โพนทอง	ธวัชบุรี	จตุรพักตรพิมาน
2558/2559	7,168.00	12,384.00	436.00	1,119.00	172.00	518.00	1,315.00
2559/2560	7,171.00	11,907.00	387.00	1,100.00	154.00	493.00	1,306.00
	(0.04%)	(-3.85%)	(-11.24%)	(-1.70%)	(-10.47%)	(-4.83%)	(-0.68%)
2560/2561	5,972.00	10,674.00	396.00	1,000.00	154.00	351.00	1,232.00
	(-16.72%)	(-10.36%)	(2.33%)	(-9.09%)	(0.00%)	(-28.80%)	(-5.67%)
2561/2562	3,502.00	5,576.00	192.00	480.00	0.00	354.00	1,053.00
	(-41.36%)	(-47.76%)	(-51.52%)	(-52.00%)	(-100.00%)	(0.85%)	(-14.53%)
เฉลี่ย	5,953.25	10,135.25	352.75	924.75	120.00	429.00	1,226.50
	(-19.35%)	(-20.66%)	(-20.14%)	(-20.93%)	(-36.82%)	(-10.92%)	(-6.96%)

ค. ชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิชจำแนกรายอำเภอในจังหวัดร้อยเอ็ด

ปีเพาะปลูก	เมืองร้อยเอ็ด	ศรีสมเด็จ	จังหาร	อาจสามารถ	โพนทอง	ธวัชบุรี	จตุรพักตรพิมาน
2558/2559	2,380	2,925	152	280	60	338	623
2559/2560	3,039	1,624	103	232	61	245	466
	(27.69%)	(-44.48%)	(-32.24%)	(-17.14%)	(1.67%)	(-27.51%)	(-25.20%)
2560/2561	1,915	2,778	106	245	57	243	511
	(-36.99%)	(71.06%)	(2.91%)	(5.60%)	(-6.56%)	(-0.82%)	(9.66%)
2561/2562	1,696.00	2,516.00	100.00	203.00	0	190.00	432.00
	(-11.44%)	(-9.43%)	(-5.66%)	(-17.14%)	(-100.00%)	(-21.81%)	(-15.46%)
เฉลี่ย	2,258	2,461	115	240	59	254	508
	(-6.91%)	(5.72%)	(-11.66%)	(-9.56%)	(-34.96%)	(-16.71%)	(-10.33%)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง อัตราการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน

ที่มา: สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ร้อยเอ็ด

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ส่วนแรกจะนำเสนอข้อค้นพบในประเด็นผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบระดับมหภาค โดยเริ่มด้วยการแสดงความน่าเชื่อถือของผลการประมาณสมการถดถอย 3 สมการ ซึ่งพบว่า ตัวแปรอิสระมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 รวมทั้งตัวคลาดเคลื่อน (Error terms) ยังคงเป็น White noise หลังจากนั้นเมื่อรวมทั้ง 3 สมการให้เป็นแบบจำลองก็พบว่ามีความน่าเชื่อถือเนื่องจาก Theil inequality coefficient มีค่าประมาณอยู่ระหว่าง 0.01 – 0.18 และท้ายที่สุดจึงนำเสนอข้อค้นพบจากผลการจำลองสถานการณ์ กล่าวคือหากราคาขายปลีกบุหรี่หรือซิการ์เรตเพิ่มขึ้นทำให้อุปสงค์สำหรับบุหรี่หรือซิการ์ภายในประเทศลดลง ซึ่งแบ่งเป็น 3 กรณีตามค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาที่ได้อ้างอิงจากงานวิจัยในอดีต ทั้งนี้เมื่ออุปสงค์สำหรับบุหรี่หรือซิการ์เรตลดลงย่อมทำให้อุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศลดลง ซึ่งก็เห็นสมควรให้การใช้พื้นที่เพาะปลูกและแรงงานในไร่ยาสูบในประเทศไทยลดลงโดยเปรียบเทียบกับสถานการณ์ที่ราคาขายปลีกเดิม

ส่วนที่สองจะนำเสนอข้อค้นพบในประเด็นผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบระดับจุลภาค ซึ่งพารามิเตอร์ที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูก การใช้แรงงานในไร่ยาสูบ ผลผลิตภาพของที่ดิน ราคาที่เกษตรกรได้รับในรูปค่าแท้จริง และรายได้ต่อครัวเรือนในรูปค่าแท้จริง โดยเริ่มด้วยการนำเสนอผลกระทบต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย ซึ่งแบ่งเป็น 2 กรณีศึกษา กรณีศึกษาแรก คือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงราย ในกลุ่มนี้ยังแบ่งเป็นอีก 2 กลุ่มย่อย นั่นคือ กลุ่มที่ขายใบยาให้กับ ยสท. เพียงอย่างเดียว และกลุ่มที่ขายใบยาให้กับ ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง ส่วนกรณีศึกษาที่สอง คือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสดให้โรงบ่มจังหวัดพะเยา จากนั้นจะนำเสนอผลกระทบต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์ และการปลูกพันธุ์เตอร์กิชจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งชาวไร่ยาสูบทั้งสองนี้บ่มเองด้วยอากาศในกรณีพันธุ์เบอร์เลย์ และบ่มเองด้วยแดดในกรณีพันธุ์เตอร์กิช โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อยตามช่องทางการจำหน่าย เช่นเดียวกับกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่เวอร์จิเนีย ขณะที่กลุ่มตัวอย่างชาวไร่เตอร์กิชเพิ่มอีก 1 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มตัวอย่างที่ขายให้เฉพาะบริษัทส่งออกเท่านั้น และส่งท้ายด้วยการนำเสนอผลกระทบต่อการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา และจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามลำดับ ทั้งนี้ทุกกรณีเริ่มด้วยการนำเสนอคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ตามด้วยผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี ซึ่งสะท้อนผลกระทบของการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิตต่อกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ที่มีความรุนแรงแตกต่างกันไปตามการลดลงของรายได้ของครัวเรือนจากการขายใบยาสูบ และท้ายสุดนำเสนอข้อค้นพบในประเด็นการปรับตัวของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาวของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบ ซึ่งมีนัยต่อนโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชหลังนาเพื่อเสริมรายได้ให้กับชาวไร่ทดแทนการปลูกยาสูบ ตลอดจนข้อเสนอแนะต่อการจัดการการดูแลชาวไร่ยาสูบในระยะสั้น และในระยะยาวในบทที่ 5 ต่อไป

4.1 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในประเทศไทย

4.1.1) ผลการประมาณสมการถดถอย

เมื่อพิจารณาผลการประมาณสมการถดถอยอุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ สมการถดถอยพื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ และสมการถดถอยแรงงานในไร่ยาสูบ (ตารางที่ 4.1.1) กล่าวได้ว่าทั้งสามสมการมีความน่าเชื่อถือทางเศรษฐมิติด้วยเหตุผล 3 ประการ ประการแรก คือ ทั้งสามสมการไม่ตกอยู่ในปัญหาตัวคลาดเคลื่อน (Error terms) มีความสัมพันธ์กันระหว่างหนึ่งช่วงเวลา (First-order autocorrelation) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากสมการถดถอยที่ประมาณมาได้แสดงค่าความน่าจะเป็นของตัวแปรสุ่ม Chi-square ใน LM test ที่มากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 รวมทั้งไม่ตกอยู่ในปัญหาความแปรปรวนของตัวคลาดเคลื่อนมีค่าไม่คงที่ (Heteroskedasticity) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากสมการถดถอยที่ประมาณมาได้แสดงค่าความน่าจะเป็นของตัวแปรสุ่ม Chi-square ใน ARCH test ที่มากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ดังนั้นตัวคลาดเคลื่อนยังคงมีความประพหุติติ นั่นคือตัวคลาดเคลื่อนยังคงเป็น White noise ประการที่สอง คือ พารามิเตอร์ที่แสดงอิทธิพลของตัวแปรอิสระต่อตัวแปรตามในแต่ละสมการถดถอยเป็นไปตามที่ตั้งสมมติฐานไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ประการที่สาม คือ ค่าของ R-squared และ Adjusted R-squared อยู่ระหว่างประมาณ 90% - 99% และประการสุดท้าย คือ ค่าประมาณจากสมการถดถอย (Fitted value) และค่าจริง (Actual value) มีการเคลื่อนไหวเกาะกันไปค่อนข้างแนบแน่นตลอดช่วงระยะเวลาของการประมาณค่า (ภาพที่ 4.1) ขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวของค่าส่วนที่เหลือ (Residual) ก็ไม่สามารถจับเป็นรูปร่างที่ชัดเจนได้ ซึ่งสะท้อนว่าผลการประมาณสมการถดถอยสามารถจับรูปร่างการเคลื่อนไหวของตัวแปรตามได้อย่างดี

ค่าประมาณของพารามิเตอร์ที่แสดงอิทธิพลของตัวแปรอิสระต่อตัวแปรตามในแต่ละสมการถดถอยสามารถตีความได้ดังต่อไปนี้ ภายใต้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ ถ้าอุปสงค์สำหรับบุหรี่ยาสูบภายในประเทศ (x_t) เปลี่ยนแปลงไป 1% ส่งผลให้ค่าเฉลี่ยของอุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ ($\hat{y}_{1,t}$) เปลี่ยนแปลงไป 1.140850% ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ผลการประมาณสมการ (2.1)) ขณะเดียวกันภายใต้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ ถ้าอุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ ($y_{1,t}$) เปลี่ยนแปลงไป 1% ย่อมเหนี่ยวนำให้ค่าเฉลี่ยของการใช้พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ ($\hat{y}_{2,t}$) และค่าเฉลี่ยของจำนวนแรงงานในไร่ยาสูบ ($\hat{y}_{3,t}$) เปลี่ยนไป 0.865392% และ 0.474126% ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ (ผลการประมาณสมการ (2.2) และสมการ (2.3)) ซึ่งค่าประมาณของพารามิเตอร์เหล่านี้จะนำไปใช้เพื่อการจำลองสถานการณ์ (Simulation) ในส่วนต่อไป

ตารางที่ 4.1.1 ผลการประมาณสมการถดถอย (2.1) ถึง สมการ (2.3)

	สมการ (2.1) อุปสงค์สำหรับใบยาสูบ ภายในประเทศ $(Ln(\hat{y}_{1,t}))^{(1)}$	สมการ (2.2) พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ $(Ln(\hat{y}_{2,t}))^{(2)}$	สมการ (2.3) แรงงานในไร่ยาสูบ $(Ln(\hat{y}_{3,t}))^{(3)}$
ค่าคงที่	-5.056583 (0.725785)**	9.145227 (0.204561)**	8.562789 (0.446853)**
อุปสงค์สำหรับบุหรี่ซีกาเรต ภายในประเทศ $(Ln(x_t))$	1.140850 (0.065549)**		
อุปสงค์สำหรับใบยาสูบ ภายในประเทศ $(Ln(y_{1,t}))$		0.865392 (0.105107)**	0.474126 (0.223081)**
Dummy variable (D_t)			3.242399 (0.179173)**
n ⁽⁴⁾	40	41	26
R-squared (%)	99.4581%	97.8551%	91.8004%
Adjusted R-squared (%)	99.3784%	97.6168%	89.7505%
LM test ⁽⁵⁾	0.5159	0.5743	0.9157
ARCH test ⁽⁶⁾	0.9431	0.1331	0.2830

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง Estimated standard error of estimators

(1) ใช้ Autoregressive model [AR(1) = 2.658631, AR(2) = -2.664391, AR(3) = 1.129753, AR(4) = -0.137354] เพื่อจับรูปร่างของ Residuals ที่เกิดจากการประมาณแบบจำลอง

(2) ใช้ Autoregressive model [AR(1) = 2.227794, AR(2) = -1.824843, AR(3) = 0.509831] เพื่อจับรูปร่างของ Residuals ที่เกิดจากการประมาณแบบจำลอง

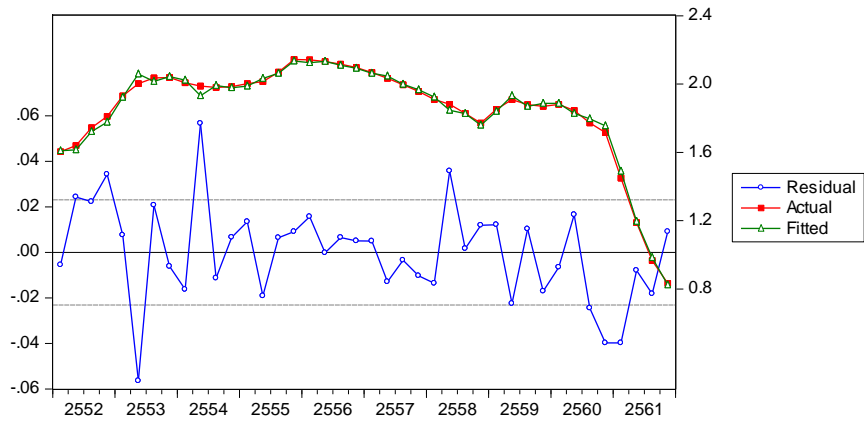
(3) ใช้ Autoregressive–Moving-average models [AR(1) = -0.528521, AR(2) = 0.185312, MA(4)=1.2261348] เพื่อจับรูปร่างของ Residuals ที่เกิดจากการประมาณแบบจำลอง

(4) Included observations (after adjustments)

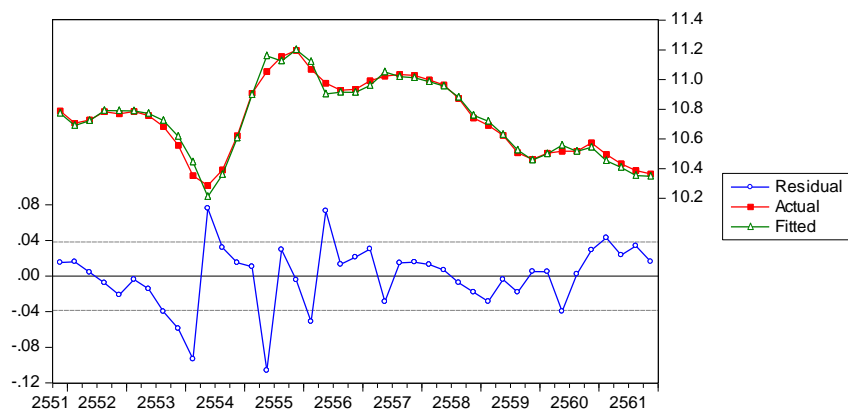
(5) ตัวเลขใน LM test หมายถึง Prob. Chi-Square ที่ Lag 1 ซึ่งถ้ามากกว่า 0.05 แสดงว่าแบบจำลองเศรษฐกิจมิติไม่ตกอยู่ในปัญหา Autocorrelation

(6) ตัวเลขใน ARCH test หมายถึง Prob. Chi-Square ซึ่งถ้ามากกว่า 0.05 แสดงว่าแบบจำลองเศรษฐกิจมิติไม่ตกอยู่ในปัญหา Heteroskedasticity

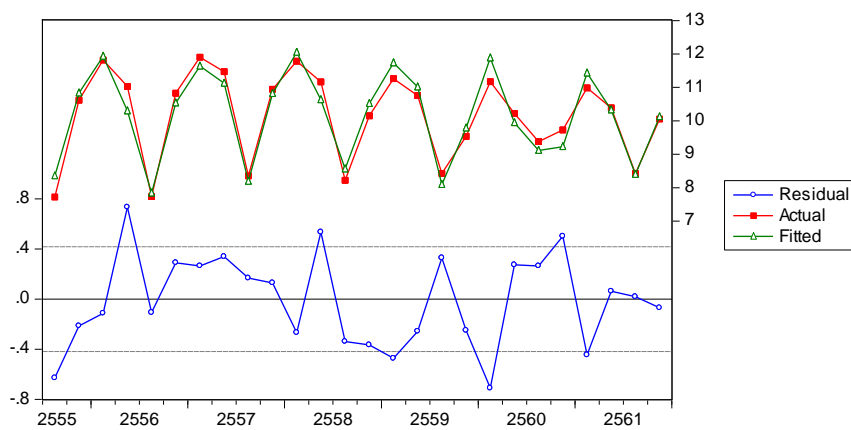
ที่มา: จากการประมาณของผู้เขียน

ก. สมการ (2.1) อุปสงค์สำหรับไบยาสูบภายในประเทศ

ข. สมการ (2.2) พื้นที่เพาะปลูกไบยาสูบ

ค. สมการ (2.3) แรงงานในไร่ยาสูบ

ภาพที่ 4.1 ค่าประมาณจากแบบจำลอง (Fitted value) ค่าจริง (Actual value) และค่าส่วนที่เหลือ (Residual)

ที่มา: จากการประมาณของผู้เขียน

4.1.2) ผลการจำลองสถานการณ์ (Simulation)

เมื่อนำผลการประมาณทั้ง 3 สมการที่กล่าวไปข้างต้นรวมเข้าด้วยกันจะได้แบบจำลองที่แสดงการส่งผ่านของการเพิ่มขึ้นของราคาขายปลีกบุหรี่ซิการ์เรตไปสู่การลดลงของพื้นที่เพาะปลูกไยยาสูบ และแรงงานในไร่ยาสูบ ดังที่กล่าวไปแล้วในรายละเอียดของหัวข้อ 2.1.3) บทที่ 2 จากนั้นเมื่อนำแบบจำลองมาใช้คำนวณ Baseline value ด้วย Static-deterministic simulation ตามแนวทางของ Broyden พบว่า Mean error และ RMSE ที่แสดงถึงความคลาดเคลื่อนระหว่าง Baseline value และ Actual value มีค่าค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Thiel inequality coefficient ของอุปสงค์สำหรับไยยาสูบภายในประเทศ พื้นที่เพาะปลูกไยยาสูบ และการใช้แรงงานในไร่ยาสูบ มีค่าเพียง 0.00811 0.01434 และ 0.18125 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.1.2) ดังนั้นแบบจำลองนี้มีความเหมาะสมทางสถิติในการนำไปใช้จำลองสถานการณ์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในประเทศไทย โดยจำลองสถานการณ์ให้ภาษีสรรพสามิตเพิ่มขึ้นจากราคาบุหรี่ซิการ์เรตเพิ่มขึ้น 50% 70% และ 80% ตามลำดับ ซึ่งสมมติว่าเป็นการเพิ่มขึ้นในช่วง 6 ปี (ปี 2556 - ปี 2561) จากนั้นจึงพิจารณาการเปลี่ยนแปลงค่าของตัวแปรภายในเปรียบเทียบกับ Baseline values

ผลการจำลองสถานการณ์ พบว่า ภายใต้สถานการณ์ที่ปัจจัยอื่นๆคงที่ เมื่อราคาบุหรี่ซิการ์เรตภายในประเทศเพิ่มขึ้น 50% ส่งผลให้อุปสงค์สำหรับบุหรี่ยาสูบภายในประเทศลดลง 19.50% - 36.65% ตามค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา ซึ่งส่งผลต่อความต้องการรับซื้อไยยาสูบภายในประเทศลดลงเฉลี่ยประมาณ 21.92% - 40.62% ต่อปี และเหนี่ยวนำให้มีการใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกยาสูบ และการใช้แรงงานในไร่ยาสูบลดลงเฉลี่ยประมาณ 19.28% - 36.28% และ 11.07% - 21.88% ต่อปี ตามลำดับ แน่แน่นอนว่าในสถานการณ์ที่ราคาขายปลีกเพิ่มขึ้น 70% และ 80% ผลกระทบต่อตัวแปรการปลูกยาสูบดังกล่าวย่อมรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ (ตารางที่ 4.1.3) ข้อสังเกต คือ การเปลี่ยนแปลงค่าของตัวแปรภายในที่จำลองขึ้นในแต่ละสถานการณ์เทียบกับ Baseline values นั้น ค่าของตัวแปรอุปสงค์สำหรับไยยาสูบภายในประเทศลดลงค่อนข้างมากโดยเปรียบเทียบกับค่าของตัวแปรการใช้แรงงานในไร่ยาสูบ ทั้งนี้ผลการจำลองสถานการณ์ข้างต้นนับเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อยืนยันว่า นโยบายการควบคุมยาสูบจากมาตรการภาษีสรรพสามิตย่อมมีผลกระทบข้างเคียงมาถึงการปลูกยาสูบ (Supply-side effect) ซึ่งอุปสงค์สำหรับไยยาสูบภายในประเทศที่ลดลงย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนชาวไร่ยาสูบ อย่างไรก็ตามปัญหานี้อาจบรรเทาด้วยการจ่ายเงินชดเชยให้กับชาวไร่ยาสูบ ขณะเดียวกันพื้นที่เพาะปลูกยาสูบลดลงสามารถนำไปสู่การส่งเสริมการปลูกพืชร่วมกับไยยาสูบหรือพืชทดแทนไยยาสูบต่อไป ซึ่งประเด็นเหล่านี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในบทที่ 5 ต่อไป

ตารางที่ 4.1.2 ความคลาดเคลื่อนระหว่าง Actual value และ Baseline value

ตัวแปรภายใน	Mean Error (%)	Root Mean Squared Error (RMSE) (%)	Theil Inequality Coefficient
	Static-Deterministic Simulation (2557: Q1 to 2561: Q4)		
อุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ	-0.37798%	0.18196%	0.00811
พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ	0.28337%	0.25210%	0.01434
แรงงานในไร่ยาสูบ	-4.46090%	3.78398%	0.18125

หมายเหตุ: ความหมายของ Mean Error (%) Root Mean Squared Error (RMSE) (%) และ Theil Inequality Coefficient ดูจากหัวข้อ 2.1.3 บทที่ 2

ที่มา: จากการประมาณของผู้เขียน

ตารางที่ 4.1.3 ร้อยละการเปลี่ยนแปลงของ Simulated value และ Baseline value จากสถานการณ์การเพิ่มขึ้นของราคา บุหรี่ชิกาแรต

ก. ราคาบุหรี่ยิกาแรตภายในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 50

ตัวแปรภายใน	ความยืดหยุ่นของอุปสงค์สำหรับบุหรี่ยิกาแรตต่อราคา		
	-0.39 ⁽¹⁾	-0.647 ⁽²⁾	-0.733 ⁽³⁾
อุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ	-21.92%	-35.97%	-40.60%
พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ	-19.28%	-32.01%	-36.28%
แรงงานในไร่ยาสูบ	-11.07%	-19.05%	-21.88%

ข. ราคาบุหรี่ยิกาแรตภายในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 70

ตัวแปรภายใน	ความยืดหยุ่นของอุปสงค์สำหรับบุหรี่ยิกาแรตต่อราคา		
	-0.39 ⁽¹⁾	-0.647 ⁽²⁾	-0.733 ⁽³⁾
อุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ	-30.49%	-49.75%	-56.00%
พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ	-27.00%	-44.87%	-50.86%
แรงงานในไร่ยาสูบ	-15.84%	-27.84%	-32.25%

ค. ราคาบุหรี่ยิกาแรตภายในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 80

ตัวแปรภายใน	ความยืดหยุ่นของอุปสงค์สำหรับบุหรี่ยิกาแรตต่อราคา		
	-0.39 ⁽¹⁾	-0.647 ⁽²⁾	-0.733 ⁽³⁾
อุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ	-34.73%	-56.47%	-63.29%
พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ	-30.87%	-51.31%	-57.99%
แรงงานในไร่ยาสูบ	-18.31%	-32.59%	-37.82%

หมายเหตุ: ตัวเลขในตารางเป็นค่าเฉลี่ยระหว่าง Simulated year ทั้งสิ้น 6 ปี

⁽¹⁾ Samtisart (October 2003) ⁽²⁾ สุชาติ (2540) กรณี Myopic addiction ⁽³⁾ สุชาติ (2540) กรณี Rational addiction

ที่มา: จากการประมาณของผู้เขียน

4.2 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย

4.2.1) กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงราย

(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงรายที่รับการสัมภาษณ์ประมาณร้อยละ 60 มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน เพศชาย สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา โดยมีอายุเฉลี่ยประมาณ 56 ปี ซึ่งตัวอย่างที่อายุน้อยที่สุดเพียง 29 ปี นั้นเป็นคู่สมรสของหัวหน้าครอบครัว กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบจังหวัดเชียงรายกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม และไม่น่าแปลกใจที่ผลการสำรวจ พบว่า การปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย ซึ่งเป็นพืชหลังนาสามารถสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาได้การปลูกข้าว แต่มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 27 ตอบว่าข้าวโพดเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการปลูกพืชอื่นๆหลังนาร่วมกับการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบประมาณร้อยละ 79 ไม่มีอาชีพรอง กล่าวได้ว่าทักษะในการทำงานประกอบอาชีพมีเพียงการทำเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว ซึ่งอาจเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาทักษะอาชีพในอนาคตหากภาครัฐต้องการส่งเสริมอาชีพใหม่ที่ไม่ใช่การทำเกษตรกรรม นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อมูลการถือครองที่ดิน แม้การสำรวจจะพบว่า ครัวเรือนมีการถือครองที่ดินเฉลี่ยสูงถึงประมาณ 30.67 ไร่ อย่างไรก็ตามค่าเบี่ยงมาตรฐานของข้อมูลดังกล่าวมีค่าสูงถึง 25.47 ไร่ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อพิจารณาลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่า ที่ดินขนาดใหญ่ส่วนมากของกลุ่มตัวอย่างมาจากการเช่าที่ดินของคนอื่น (ตารางที่ 4.2.1.1)

(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี

จากผลการสำรวจสามารถจำแนกกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองเป็น 2 กลุ่ม ตามช่องทางการจัดจำหน่ายใบยา ซึ่งกลุ่มแรก คือ กลุ่มชาวไร่ที่ขายใบยาให้กับ ยสท. เพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 4.2.1.2 ก.) กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มชาวไร่ที่ขายใบยาให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง (ตารางที่ 4.2.1.2 ข.) ซึ่งจากการสำรวจ พบว่า กลุ่มแรกคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงประมาณร้อยละ 72 ขณะที่กลุ่มที่สองมีเพียงร้อยละ 28 ฉะนั้นผลการทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของการปลูกยาสูบระหว่างปีเพาะปลูก 2560/2561 และปีเพาะปลูก 2561/2562 จึงสามารถแบ่งเป็น 2 กรณี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กรณีแรก ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ที่ขายใบยาให้กับ ยสท. เพียงอย่างเดียว พบว่า ในปีเพาะปลูก 2561/2563 ค่าเฉลี่ยของพื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตใบยาแห้ง รายได้จากการใบยาในรูปตัวเงิน (Nominal income) และรายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) ของกลุ่มตัวอย่างล้วนแล้วแต่มีค่าลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้นี้มาก

ถึงประมาณร้อยละ 40 ทั่วๆที่กลุ่มตัวอย่างชาวไร่บางรายพยายามดิ้นรนด้วยการขายใบยาสูบให้กับชาวไร่ที่
โคเวต้ายังไม่เต็ม และ/หรือขอโคเวตาจากชาวไร่ที่ตัดสินใจเลิกปลูกยาสูบ เนื่องจากไม่มีความคุ้มค่าจากการโดน
ตัดลดโคเวตาลง จนทำให้ผลการอนุมานทางสถิติสะท้อนว่า พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของการปลูกยาสูบข้างต้นทุก
ตัวมีค่าลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ขณะที่ค่าเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างของจำนวนแรงงานในไร่
ยาสูบ¹ ผลผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยทุกเกรดใบยาในรูปตัวเงิน
(Nominal price) และ ในรูปค่าแท้จริง (Real price) ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ซึ่งจากการ
ผลการอนุมานทางสถิติ พบว่า พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของการปลูกยาสูบดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มี
นัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.2.1.2 ก.) ดังนั้นสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบกลุ่มที่ขายใบ
ยาให้กับ ยสท. เพียงอย่างเดียว ซึ่งนับเป็นส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองได้รับผลกระทบที่รุนแรงจาก
การลดลงของรายได้ของครัวเรือน ซึ่งการลดลงนี้มีสาเหตุมาจากราคาที่เกษตรกรได้รับ หากแต่มีสาเหตุ
จากผลผลิตใบยาที่ขายให้กับ ยสท. มีปริมาณลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

กรณีที่สอง ซึ่งเป็นกลุ่มชาวไร่ที่ขายใบยาให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง พบว่า ในปี
เพาะปลูก 2561/2562 มีเพียงค่าเฉลี่ยของราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยทุกเกรดใบยาในรูปค่าแท้จริงของกลุ่ม
ตัวอย่างลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ขณะที่ค่าเฉลี่ยอื่นๆ ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าลดลงอย่าง
ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 กล่าวคือ แม้ว่าค่าเฉลี่ยของรายได้จากการขายใบยาในรูปตัวเงิน และในรูป
ค่าแท้จริงของกลุ่มตัวอย่างมีค่าลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้ประมาณร้อยละ 15 อย่างไรก็ตามผลการ
อนุมานทางสถิติ พบว่า พารามิเตอร์ดังกล่าวมีค่าลดลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ตารางที่
4.2.1.2 ข.) ทั้งนี้เมื่อพิจารณารายละเอียดของข้อมูลจากการสำรวจ พบว่า ผลผลิตใบยาที่กลุ่มตัวอย่างชาวไร่
บ่มเองขายให้กับ ยสท. นั้นลดลงมากถึงร้อยละ 38.42 ขณะที่ผลผลิตใบยาแห้งที่ขายให้กับบริษัท และพ่อค้า
คนกลางเพิ่มขึ้นสูงมากถึงร้อยละ 1,070.27 และ 116.25 ตามลำดับ กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบกลุ่ม
ที่ขายใบยาแห้งให้กับ ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง ซึ่งนับเป็นส่วนน้อยของกลุ่มตัวอย่าง
ชาวไร่บ่มเองได้รับผลกระทบระดับปานกลางจากการลดลงของรายได้ของครัวเรือน เนื่องจากแม้ว่า ยสท. ลด
โคเวตาซื้อใบยาเวอร์จิเนีย อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองกลุ่มนี้สามารถฟองถ่ายใบยาขายให้กับ
บริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลางได้ ทั้งนี้หากมองในภาพรวมการส่งออกใบยาสูบของประเทศไทย² พบว่า ในปี
2561 มูลค่าการส่งออกใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียมีอัตราการขยายตัวประมาณร้อยละ 6.89 ขณะที่ในปี 2562
มูลค่าการส่งออกใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียหดตัวร้อยละ 3.95 เนื่องจากตลาดคู่ค้าใบยาสูบเวอร์จิเนียที่สำคัญของ
ประเทศไทย ได้แก่ ลาว และอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นตลาดส่งออกอันดับหนึ่ง และอันดับสอง หดตัวร้อยละ 13.62
และ 38.77 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามตลาดส่งออกในฟิลิปปินส์ขยายตัวสูงถึงร้อยละ 128.87

¹ ข้อสังเกตในประเด็นด้านการใช้แรงงาน คือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 2.99 มีการใช้แรงงานในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี เพื่อเก็บเศษใบยา ใส่ปุ๋ย เรียงใบยา
และกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 2.99 มีการใช้แรงงานนอกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี เพื่อเรียงใบยา

² ข้อมูลสถิติการค้าระหว่างประเทศของไทย กระทรวงพาณิชย์ (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <http://www2.ops3.moc.go.th>)

(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว

เมื่อพิจารณาการปรับตัวของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ในปีเพาะปลูก 2562/2563 พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 70 ยังคงไม่มีการปรับตัวใดๆ (ตารางที่ 4.2.1.3) โดยหากพิจารณาลึกลงไปในข้อมูลก็พบว่า กลุ่มตัวอย่างวางแผนที่จะปลูกยาสูบเท่าเดิม และเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 55.22 และ 10.45 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 34.33 วางแผนที่จะปลูกยาสูบลดลง ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างชาวไร่มีการหาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ข้าวโพด สับปะรด ข้าว ถั่ว และแตงกวา คิดเป็นประมาณร้อยละ 22 ซึ่งประมาณร้อยละ 60 ของตัวอย่างในกลุ่มนี้ต้องการให้รัฐบาลจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญาซื้อขายผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน ทั้งนี้หากนำผลการสำรวจในส่วนแรกที่ชี้ว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 30 เลือกคำตอบว่า ข้าวโพดเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 อาจเชื่อมโยงไปสู่แนวโน้มนโยบาย คือ หากรัฐบาลต้องการใช้นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชหลังนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับชาวไร่ยาสูบตนเองจังหวัดเชียงรายนั้นอาจริเริ่มเจาะไปเฉพาะกลุ่มดังกล่าวก่อนในช่วงเริ่มต้น โดยต้องคำนึงถึงความมั่นคงของรายได้เป็นสำคัญ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อเสนอการบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563 พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองมากถึงประมาณร้อยละ 93 ยังคงต้องการได้รับเงินชดเชยที่เหมาะสมจากรัฐบาล ซึ่งได้รับมาแล้วในปีเพาะปลูก 2561/2562 ในอัตรา 17.50 บาทต่อกก. โดยพิจารณาจากจำนวนโคกตัดที่ลดลงของชาวไร่แต่ละราย

สำหรับนโยบายในระยะยาวนั้น แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 64 เลือกนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามมีกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 20 ที่ยังยืนยันจะต้องการได้รับโคกตัดใบยาสูบจาก ยสท. ในปริมาณเดิม ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นปลายเปิดเชิงเสนอแนะ พบว่ามากถึงร้อยละ 76 ก็ยังคงยืนยันอยู่ในประเด็นโคกตัดการรับซื้อใบยาสูบ (ตารางที่ 4.2.1.3) ที่เป็นเช่นน่าจะมีมูลเหตุจากการสูญเสียรายได้ของครอบครัวอย่างมากดังที่วิเคราะห์ไปแล้ว ซึ่งรายได้ต่อหัวจากการขายใบยาสูบคิดเป็นมูลค่ามากกว่ามูลค่าผลผลิตประชาชาติต่อหัว ณ ราคาปีปัจจุบัน จังหวัดเชียงราย กล่าวคือหากกำหนดให้ครัวเรือนชาวไร่ยาสูบมีประชากร 4 ราย³ สะท้อนว่าในปี 2561 กลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองมีรายได้ ณ ราคาปีปัจจุบัน ประมาณ 123,062.34 - 189,841.58 บาทต่อหัว⁴ ขณะที่ผลผลิตประชาชาติ ณ ราคาปีปัจจุบัน จังหวัดเชียงราย มีค่าประมาณ 94,319 บาทต่อหัว⁵

³ จำนวนสมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือนเกษตร (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://thailand.opendevelopmentmekong.net/th/topics/land/>)

⁴ จากผลการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองขายให้ ยสท. อย่างเดียวมีรายได้เฉลี่ย ณ ราคาปีปัจจุบัน ประมาณ (492,249.37/4) = 123,062.34 บาทต่อหัว และกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองที่ขายให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลางมีรายได้เฉลี่ย ณ ราคาปีปัจจุบัน ประมาณ (759,366.32/4) = 189,841.58 บาทต่อหัว

⁵ สำนักงานคลังจังหวัดเชียงราย (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://www.cgd.go.th>)

ตารางที่ 4.2.1.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงราย

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
สถานภาพ		
หัวหน้าครัวเรือน	42	62.69%
คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน	21	31.34%
บุตรของหัวหน้าครัวเรือน	3	4.48%
อื่นๆ (ลูกสะใภ้)	1	1.49%
รวม	67	100.00%
เพศ		
ชาย	42	62.69%
หญิง	25	37.31%
รวม	67	100.00%
อายุ		
ค่าสูงสุด		75 ปี
ค่าต่ำสุด		29 ปี
ค่าเฉลี่ย		55.73 ปี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		8.27 ปี
ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	1	1.49%
ประถมศึกษา	45	67.16%
มัธยมศึกษา	14	20.90%
อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า	7	10.45%
รวม	67	100.00%
อาชีพหลัก		
เกษตรกรกรรม	66	98.51%
การเมืองท้องถิ่น	1	1.49%
รวม	67	100.00%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 1		
ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย	64	95.52%
ข้าว	3	4.48%
รวม	67	100.00%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 2		
ข้าว	39	58.21%
ข้าวโพด	18	26.87%
ฝักสวนครัว	3	4.48%
อื่นๆ (ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย 3 ราย ยางพารา 1 ราย และไม่ระบุ 3 ราย)	7	10.44%
รวม	67	100.00%

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
อาชีพครอง		
รับจ้างทั่วไป	8	11.94%
อื่นๆ (ค้าขาย 4 ราย การเมืองท้องถิ่น 1 ราย และโรงสี 1 ราย)	6	8.96%
ไม่มีอาชีพครอง	53	79.10%
รวม	67	100.00%
การถือครองที่ดิน		
ค่าสูงสุด		143 ไร่
ค่าต่ำสุด		5 ไร่
ค่าเฉลี่ย		30.67 ไร่
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		25.47 ไร่
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 1		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	46	68.66%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	6	8.96%
เช่าที่ดินของคนอื่น (30 ไร่ 45 ไร่ และ 80 ไร่ กรณีละ 1 ราย)	15	22.39%
รวม	67	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 2		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	3	6.25%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	7	14.58%
เช่าที่ดินของคนอื่น (136 ไร่ จำนวน 1 ราย และ 30 ไร่ - 70 ไร่ จำนวน 7 ราย)	38	79.17%
รวม	48	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 3		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	2	18.18%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	2	18.18%
เช่าที่ดินของคนอื่น (35 ไร่ จำนวน 1 ราย)	7	63.64%
รวม	11	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 4		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	1	100.00%

ที่มา: จากการสำรวจ (2562)

ตารางที่ 4.2.1.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562 ของชาวไร่ป่เองจังหวัดเชียงราย

ก. กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ป่เองชายให้ยสท. เพียงอย่างเดียว (n=48: 71.64 %)

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	Z	P(Z<=z) one-tail	n
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	25.42	16.67	-34.43%	-2.50035**	0.00620	48
แรงงาน (คน)	17.31	15.90	-8.18%	-0.67346 ^{NS}	0.25033	48
ผลผลิตใบยาแห้ง (กก.)	5,302.19	3,020.98	-43.02%	-2.63320**	0.00422	48
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	207.52	190.74	-8.09%	-0.95600 ^{NS}	0.16953	48
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	93.65	93.73	0.08%	0.07594 ^{NS}	0.46974	48
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	91.88	91.31	-0.62%	-0.56525 ^{NS}	0.28595	48
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	492,249.37	280,476.16	-43.02%	-2.66204**	0.00388	48
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	483,048.07	273,364.39	-43.41%	-2.68984**	0.00357	48

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ข. กลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองขายให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง (n=19: 28.36%)

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	t Stat	P(T<=t) one-tail	df
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	32.74	29.32	-10.45%	-0.56724 ^{NS}	0.28704	36
แรงงาน (คน)	23.84	23.63	-0.88%	-0.04560 ^{NS}	0.48194	36
ผลผลิตใบยาแห้ง (กก.)	8,116.21	7,074.26	-14.73%	-0.69064 ^{NS}	0.24710	36
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	252.83	254.28	-0.57%	-0.05343 ^{NS}	0.47884	36
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	93.75	92.37	-1.48%	-1.22387 ^{NS}	0.11448	36
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	91.98	89.98	-2.17%	-1.80148 ^{**}	0.04000	36
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	759,366.32	647,418.51	-14.74%	-0.79065 ^{NS}	0.21716	36
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	746,932.97	636,044.68	-14.85%	-0.79982 ^{NS}	0.21453	36

หมายเหตุ: t-Test: Two-Sample Assuming Equal Variances ทั้งนี้ได้ทำการทดสอบความแปรปรวนของสองประชากรด้วย F test ก่อนแล้ว

** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ที่มา: จากการทดสอบทางสถิติของผู้เขียน

ตารางที่ 4.2.1.3 ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงรายในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
การปรับตัวในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายภาษีสรรพสามิต		
-หาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ	2	1.49%
-เริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ข้าวโพด สับปะรด ข้าว ถั่ว แตงกวา	14	20.90%
-หาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรทดแทนรายได้ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป	2	2.94%
-อื่นๆ ได้แก่ ฟาร์มไก่	1	1.47%
-ไม่มีการปรับตัวใดๆ	49	72.06%
รวม	68	100.00%
การช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย (เฉพาะในกลุ่มที่สนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทน)		
-การให้เงินกู้ยืมอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อลงทุนในการปลูกพืชทดแทนในช่วงเริ่มต้น	1	6.67%
-การให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น	0	0.00%
-การรับจำนำผลผลิตพืชทดแทนในราคา 80% ของราคาตลาดในช่วงต้นฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต	1	6.67%
-การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน	9	60.00%
-การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด	4	26.67%
รวม	15	100.00%
การบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563		
-จ่ายเงินชดเชยที่เหมาะสม	62	92.54%
-ให้เงินกู้ยืมอัตราดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ	4	5.97%
-มีพืชทดแทนให้	1	1.49%
รวม	67	100.00%
นโยบายในระยะยาว		
-นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม	43	64.18%
-นโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง	10	14.93%
-นโยบายพัฒนาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรในท้องถิ่น	1	1.49%
-อื่นๆ (เกือบทั้งหมดต้องการโควต้าใบยาสูบเหมือนเดิม)	13	19.40%
รวม	67	100.00%
ข้อเสนอแนะอื่นๆ		
-โควตาการรับซื้อใบยาสูบ	51	76.11%
-อื่นๆ เช่น ราคารับซื้อใบยา ขยายเวลารับซื้อใบยา ต้นทุนการผลิต เป็นต้น	14	20.90%
-ไม่ข้อเสนอแนะ	2	2.99%
รวม	67	100.00%

4.2.2) กรณีศึกษาของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวยิบยาสดให้โรงบ่มจังหวัดพะเยา

(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวยิบยาสดให้โรงบ่มจังหวัดพะเยาที่รับการสัมภาษณ์นั้นมากถึงร้อยละ 80 มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน เพศชาย และสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา โดยมีอายุเฉลี่ยประมาณ 52 ปี ขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุ 35 และ 36 ปี มีเพียงตัวอย่างละ 1 ครัวเรือน กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบในจังหวัดพะเยากำลังจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองในจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม และไม่มาแปลกใจเช่นเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ในจังหวัดเชียงราย กล่าวคือ การปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย ซึ่งเป็นพืชหลังนาสามารถสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 1 แต่มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 71 และ 14 เลือกคำตอบว่า ข้าวโพด และผักกาดเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 ตามลำดับ ซึ่งค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองในจังหวัดเชียงราย ข้อค้นพบนี้สามารถเชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการปลูกพืชอื่นๆหลังนาร่วมกับการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย ยิ่งไปกว่านั้นประมาณร้อยละ 60 ของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวยิบยาสดในจังหวัดพะเยามีอาชีพรอง ซึ่งส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้มีอาชีพ คือ รับจ้างทั่วไป ดังนั้นอาจเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาทักษะอาชีพในอนาคตหากภาครัฐต้องการส่งเสริมอาชีพใหม่ที่ไม่ใช่การทำเกษตรกรรม นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อมูลการถือครองที่ดิน กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวยิบยาสดเป็นครัวเรือนเกษตรขนาดเล็กโดยเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงราย เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนชาวไร่ยาสูบจังหวัดพะเยามีการถือครองที่ดินประมาณ 9 ไร่ และตัวอย่างที่มีการถือครองที่ดินสูงสุด 19 ไร่ มีเพียง 2 ครัวเรือนเท่านั้น ซึ่งประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างเป็นการเช่าที่ดินของคนอื่นๆ (ตารางที่ 4.2.2.1)

(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี

ผลการทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบระหว่างปีเพาะปลูก 2560/2561 และปีเพาะปลูก 2561/2562 มีรายละเอียดดังนี้ แม้ว่าราคาที่ดินเกษตรกรได้รับเฉลี่ยในรูปตัวเงิน (Nominal price) มีค่าไม่เปลี่ยนแปลงเลยในทั้งสองปีเพาะปลูก อย่างไรก็ตามราคาที่ดินเกษตรกรได้รับเฉลี่ยในรูปค่าแท้จริง (Real price) มีค่าลดลงประมาณร้อยละ 4 จนอนุมานทางสถิติได้ว่าพารามิเตอร์นี้มีค่าลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ขณะที่ผลผลิตยาสูบที่ขายให้กับโรงบ่มนั้นลดลงเพียงร้อยละ 1 ฉะนั้นรายได้เฉลี่ยในรูปค่าแท้จริง (Nominal income) และในรูปค่าแท้จริง (Real income) ของกลุ่มตัวอย่างจึงมีค่าลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้เพียงเล็กน้อยจนอนุมานทางสถิติได้ว่า ในปีเพาะปลูก 2561/2562 พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของรายได้ในครัวเรือนชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียที่ส่งไปยาสดให้กับโรงบ่มนั้นลดลงอย่าง

ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 นอกจากนี้พื้นที่เพาะปลูก การใช้แรงงานในไร่ยาสูบ⁶ และผลผลิตภาพของที่ดินมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้นี้เพียงเล็กน้อยจนอนุมานทางสถิติได้ว่า ในปีเพาะปลูก 2561/2562 พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05

สำหรับมูลเหตุนี้สามารถพิจารณาจากบริบทในพื้นที่จังหวัดพะเยา กล่าวคือลักษณะการปลูกและการจัดจำหน่ายของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบเวรจันเญยในพื้นที่นี้อยู่ในรูปแบบเกษตรพันธสัญญา หรือที่รู้จักกันในชื่อ “Contract farming” ซึ่งชาวไร่ยาสูบทำการผลิตภายใต้สัญญาที่ทำกับโรงบ่ม จากนั้นโรงบ่มดำเนินการบ่มด้วยความร้อนเพื่อให้เป็นใบยาแห้งส่งให้กับ ยสท. สะท้อนว่าชาวไร่อยู่ในฐานะลูกไร่เพียงแค่งานขายใบยาสดให้กับโรงบ่มเท่านั้น ทั้งนี้ ณ ช่วงเดือนที่สำรวจ พบว่า ในจังหวัดพะเยานั้นมีโรงบ่มใบยาเหลืออยู่เพียง 2 ราย ซึ่งโรงบ่มทั้งสองพยายามดิ้นรนให้อยู่รอดจากการปรับลดโควตาซื้อของ ยสท. ด้วยการอาศัยโควตาซื้อของ ยสท. จากโรงบ่มที่เลิกกิจการไปแล้ว ฉะนั้นจากการอนุมานทางสถิติข้างต้นและบริบทของพื้นที่จึงอาจกล่าวได้ว่า ในปีเพาะปลูก 2561/2562 เมื่อ ยสท. ปรับลดโควตาซื้อใบยาเวรจันเญยได้ส่งผลกระทบต่อชาวไร่ยาสูบที่ส่งขายใบยาสดไม่รุนแรงมากนัก

(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว

ภาพรวมการปรับตัวของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวรจันเญยจังหวัดพะเยาที่ขายใบยาสดในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายภาษีสรรพสามิตยาสูบนั้นไม่ค่อยแตกต่างจากชาวไร่ผู้บ่มเองจังหวัดเชียงราย กล่าวคือกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสดจังหวัดพะเยาประมาณร้อยละ 74 ยังคงไม่มีการปรับตัวใดๆ (ตารางที่ 4.2.2.3) โดยหากพิจารณาลึกลงไปในข้อมูลก็พบว่า กลุ่มตัวอย่างวางแผนที่จะปลูกยาสูบเท่าเดิม และเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 57.14 และ 19.05 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามร้อยละ 21.43 วางแผนที่จะปลูกยาสูบลดลง ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 24 มีการหาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบหรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ผักกาด กะหล่ำปลี และข้าวโพด ประเด็นที่น่าสนใจ คือ หากนำผลการสำรวจในส่วนแรกที่ชี้ว่ากลุ่มตัวอย่างมากถึงร้อยละ 70 เลือกคำตอบว่า ข้าวโพดเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 และกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 14 เลือกคำตอบว่า ผักกาดเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 อาจกล่าวได้ว่าหากรัฐบาลต้องการใช้นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชหลังนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่กลุ่มดังกล่าวนี้ พืชหลังนาที่เป็นทางเลือก ได้แก่ ข้าวโพด และผักกาด ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อพิจารณาพืชหลังนาในกรณีของชาวไร่บ่มในจังหวัดเชียงรายสามารถกล่าวได้ว่า ข้าวโพด ก็เป็นตัวเลือกที่น่าสนใจ ทั้งนี้ในช่วงเริ่มต้นสามารถริเริ่มเจาะลงไปเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจหรือเริ่มปลูกแล้ว

⁶ ไม่พบแรงงานในไร่ยาสูบที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเฉพาะที่มีสนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบในประเด็นความช่วยเหลือจากรัฐบาลนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 54 และร้อยละ 31 มีความต้องการให้จัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญาสั่งซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน และต้องการได้รับเงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด ตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้อาจมาจากความคุ้นเคยของชาวไร่ยาสูบในจังหวัดพะเยาที่ทำการเกษตรในรูปแบบเกษตรพันธสัญญากับโรงบ่ม ข้อสังเกตคือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียทั้งกรณีชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงราย และชาวไร่ขายใบยาสดจังหวัดพะเยายังคงต้องการความช่วยเหลือในลักษณะการประกันราคาผลผลิตพืชทดแทน

เมื่อพิจารณาข้อเสนอการบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563 พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสดมากถึงประมาณร้อยละ 81 ยังคงต้องการได้รับเงินชดเชยที่เหมาะสมจากรัฐบาล โดยจากการสำรวจพบว่า โรงบ่มแบ่งจ่ายให้กับชาวไร่ที่เป็นลูกไร่ 735 บาทต่อไร่ สำหรับนโยบายจากรัฐบาลในระยะยาวนั้น ภาพรวมความคิดเห็นที่ชาวไร่กลุ่มนี้เลือกไม่ค่อยแตกต่างจากชาวไร่บ่มเองจังหวัดเชียงราย กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสดจังหวัดพะเยาประมาณร้อยละ 45 เลือกนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันประมาณร้อยละ 24 เลือกนโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง อย่างไรก็ตามมีกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสดประมาณร้อยละ 26 ที่ยังยืนยันต้องการปลูกยาสูบเหมือนเดิม ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างชาวไร่กลุ่มนี้แสดงความคิดเห็นปลายเปิดเชิงเสนอแนะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากถึงร้อยละ 70 ก็ยังคงยืนยันอยู่ในประเด็นการรับประกันและภาษียาสูบ (ตารางที่ 4.2.2.3) ที่เป็นเช่นน่าจะมีมูลเหตุมาจากกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสดอยู่ในฐานะลูกไร่ที่เป็นคู่สัญญากับโรงบ่มมีความกังวลว่า รายได้จากการขายใบยาสดจะลดลงไปมากกว่าที่เคยได้รับ โดยในช่วงระหว่าง 4 เดือนของปีเพาะปลูก 2560/2561 ครั้วเรือนมีรายได้จากการขายใบยาสด ณ ราคาปัจจุบันประมาณ 20,582.14 บาทต่อเดือน⁷ ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างรายได้ที่ค่อนข้างสูงโดยเปรียบเทียบกับสภาพเศรษฐกิจครั้วเรือนในจังหวัดพะเยาที่มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 14,594 บาทต่อเดือน⁸

⁷ จากผลการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสดมีรายได้ ณ ราคาปัจจุบัน (Nominal income) มีค่าประมาณ 82,328.57 บาทต่อครั้วเรือน ซึ่งหากกำหนดให้ระยะเวลาการปลูกยาสูบประมาณ 4 เดือน แสดงว่ารายได้จากการขายใบยาสดมีค่าประมาณ $(82,328.57/4) = 20,582.14$ บาทต่อเดือน

⁸ ข้อมูลเบื้องต้นที่เผยแพร่ในรายงานแผนแม่บทการพัฒนาผู้นำ จังหวัดพะเยา ธันวาคม 2561 สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563

ตารางที่ 4.2.2.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวยุโรปภายใต้โครงการให้โรงบ่มจังหวัดพะเยา

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
สถานภาพ		
หัวหน้าครัวเรือน	33	78.57%
คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน	9	21.43%
รวม	42	100.00%
เพศ		
ชาย	32	76.19%
หญิง	10	23.81%
รวม	42	100.00%
อายุ		
ค่าสูงสุด		65 ปี
ค่าต่ำสุด		35 ปี
ค่าเฉลี่ย		51.79 ปี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		7.06 ปี
ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	2	4.76%
ประถมศึกษา	34	80.95%
มัธยมศึกษา	4	9.52%
อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า	2	4.76%
รวม	42	100.00%
อาชีพหลัก		
เกษตรกรกรรม	41	97.62%
รับจ้าง	1	2.38%
รวม	42	100.00%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 1		
ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย	41	97.62%
ยางพารา	1	2.38%
รวม	42	100.00%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 2		
ข้าวโพด	30	71.43%
ผักกาด	6	14.29%
ข้าว	4	9.52%
อื่นๆ (มันสำปะหลัง 1 ราย และยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย 1 ราย)	2	4.76%
รวม	42	100.00%

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
อาชีพครอง		
รับจ้างทั่วไป	24	57.14%
อื่นๆ (ค้าขาย 4 ราย การเมืองท้องถิ่น 1 ราย และโรงสี 1 ราย)	2	4.76%
ไม่มีอาชีพครอง	16	38.10%
รวม	42	100.00%
การถือครองที่ดิน		
ค่าสูงสุด		19 ไร่
ค่าต่ำสุด		1.5 ไร่
ค่าเฉลี่ย		8.86 ไร่
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		4.65 ไร่
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 1		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	14	34.15%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	4	9.76%
เช่าที่ดินของคนอื่น	21	51.22%
อื่นๆ (รอการดำเนินงาน)	2	4.88%
รวม	41	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 2		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	8	36.36%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	1	4.55%
เช่าที่ดินของคนอื่น	13	59.09%
รวม	22	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 3		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	4	50.00%
เช่าที่ดินของคนอื่น	4	50.00%
รวม	8	100.00%

ที่มา: จากการสำรวจ (2562)

ตารางที่ 4.2.2.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562 ของชาวไร่ชาวยุโรปอาศัยที่โรงบ่มจังหวัดพะเยา

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	Z	P(Z<=z) one-tail	n
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	4.68	4.73	1.02%	0.09677 ^{NS}	0.46146	42
แรงงาน (คน)	8.01	8.40	4.90%	0.32950 ^{NS}	0.37089	42
ผลผลิตใบยาสูบ (กก.)	13,873.81	13,747.62	-0.91%	-0.06413 ^{NS}	0.47443	42
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	2,913.78	2,900.03	0.47%	0.05341 ^{NS}	0.47870	42
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	5.86	5.86	0.00%	-	-	-
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	5.98	5.71	-4.43%	-2.94383 ^{**}	0.00162	42
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	82,328.57	81,191.67	-1.38%	-0.09540 ^{NS}	0.46200	42
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	83,917.51	79,095.63	-5.75%	-0.40539 ^{NS}	0.34260	42

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ที่มา: จากการทดสอบทางสถิติของผู้เขียน

ตารางที่ 4.2.2.3 ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวยิบยาสดให้โรงบ่มจังหวัดพะเยา
ในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
การปรับตัวในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายภาษีสรรพสามิต		
-หาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ	2	4.76%
-เริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ข้าวโพด และพืชผัก เช่น ผักกาด กะหล่ำปลี เป็นต้น	8	19.05%
-หาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรทดแทนรายได้ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป	1	2.38%
-ไม่มีการปรับตัวใดๆ	31	73.81%
รวม	42	100.00%
การช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย (เฉพาะในกลุ่มที่สนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทน)		
-การให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อลงทุนในการปลูกพืชทดแทนในช่วงเริ่มต้น	0	0.00%
-การให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น	2	15.38%
-การรับจำหน่ายผลผลิตพืชทดแทนในราคา 80% ของราคาตลาดในช่วงต้นฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต	0	0.00%
-การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน	7	53.85%
-การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด	4	30.77%
รวม	13	100.00%
การบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563		
-จ่ายเงินชดเชยที่เหมาะสม	34	80.95%
-ให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ	6	14.29%
-เพิ่มราคารับซื้อใบยาสด	2	4.76%
รวม	42	100.00%
นโยบายในระยะยาว		
-นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม	19	45.24%
-นโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง	10	23.81%
-นโยบายพัฒนาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรในท้องถิ่น	1	2.38%
-อื่นๆ (ยังคงต้องการปลูกใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย)	11	26.19%
รวม	42	100.00%
ข้อเสนอแนะอื่นๆ		
-ราคารับซื้อและภาษียาสูบ	29	69.05%
-อื่นๆ เช่น ภัยธรรมชาติ อาชีพเสริมปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น	9	21.43%
-ไม่มีข้อเสนอแนะ	4	9.52%
รวม	42	100.00%

4.3 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่จังหวัดเพชรบูรณ์

(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์บ่มด้วยโรงบ่มของตนเองทั้งหมด โดยใบยาเบอร์เลย์เป็นใบยาประเภทบ่มอากาศ โดยการทำใบยาค่อยๆ แห้งภายในโรงบ่ม ด้วยอุณหภูมิธรรมชาติ⁹ ซึ่งต่างจากกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เวอร์จิเนีย ทั้งนี้จากการสำรวจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์ที่รับการสัมภาษณ์ประมาณร้อยละ 51 มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน (ตารางที่ 4.3.1) ซึ่งเฉพาะในกลุ่มนี้ประมาณร้อยละ 70 เป็นเพศชาย ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่รับการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีอายุเฉลี่ยประมาณ 50 ปี ซึ่งผู้รับการสัมภาษณ์อายุตั้งแต่ 32 ปี – 40 ปี มีเพียง 17 ตัวอย่าง และในจำนวนนี้มี 2 ตัวอย่างเท่านั้นที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ที่เหลือเป็นคู่สมรสและบุตรของหัวหน้าครอบครัว กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เวอร์จิเนียจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม และไม่นำแปลกใจที่ผลการสำรวจ พบว่า การปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ ซึ่งเป็นพืชหลังนาสามารถสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาได้การปลูกข้าว เช่นเดียวกับกับกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่เวอร์จิเนียจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา แต่ประเด็นที่น่าสนใจ คือ กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 32 ตอบว่า มะเขือ หอม ถั่วเขียว กระเทียม กะหล่ำดอก กะหล่ำปลี และส้มโอ เป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการปลูกพืชอื่น ๆ หลังนาร่วมกับการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ ขณะเดียวกันก็มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับอาชีพรอง ผลการสำรวจ พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพรอง แม้ว่าส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างทั่วไป แต่ก็มีจำนวน 11 ตัวอย่างที่ตอบว่าการสานตระกร้าเป็นอาชีพรอง กล่าวได้ว่านอกจากการทำยาสูบเบอร์เลย์แล้ว ชาวไร่จำนวนหนึ่งมีทักษะในการทำงานประกอบอาชีพอื่นด้วย ซึ่งอาจเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาทักษะอาชีพในอนาคตหากภาครัฐต้องการส่งเสริมอาชีพใหม่ที่ไม่ใช่การทำเกษตรกรรม นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อมูลการถือครองที่ดิน พบว่า ครัวเรือนชาวไร่เบอร์เลย์มีการถือครองที่ดินเฉลี่ยประมาณ 14 ไร่ ซึ่งกล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างครัวเรือนชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นครัวเรือนเกษตรขนาดเล็ก¹⁰ อย่างไรก็ตามข้อมูลมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาลักษณะการถือครองที่ดิน กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ส่วนใหญ่ถือครองที่ดิน 2 แปลง ขณะที่ก็มีกลุ่มตัวอย่างชาวไร่จำนวนไม่มากนักที่มีที่ดิน 3 – 5 แปลง ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง หรือเป็นที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า (ตารางที่ 4.3.1)

⁹ ข้อมูลใบยาเบอร์เลย์ (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://www.thaitobacco.or.th/th/2015/01/006818.html>)

¹⁰ ขนาดพื้นที่การเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 23.125 ไร่ (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://thailand.opendevlopmentmekong.net/th/topics/land/>)

(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี

จากผลการสำรวจสามารถจำแนกกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์เป็น 2 กลุ่ม ตามช่องทางการจัดจำหน่ายใบยา ซึ่งกลุ่มแรก คือ กลุ่มชาวไร่ที่ขายใบยาให้กับ ยสท. เพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 4.3.2 ก.) กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มชาวไร่ที่ขายใบยาให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง (ตารางที่ 4.3.2 ข.) ซึ่งจากการสำรวจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีสัดส่วนพอกๆกัน โดยกลุ่มแรกและกลุ่มที่สองคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 58 และร้อยละ 42 ตามลำดับ ฉะนั้นผลการทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ระหว่างปีเพาะปลูก 2560/2561 และปีเพาะปลูก 2561/2562 จึงสามารถแบ่งเป็น 2 กรณี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สำหรับกรณีแรกมีข้อค้นพบหลักๆเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เวอร์จิเนียบมเองจังหวัดเชียงราย กล่าวคือในปีเพาะปลูก 2561/2562 แม้ว่าค่าเฉลี่ยของราคาที่ได้รับเฉลี่ยทุกเกรดใบยาในรูปตัวเงิน (Nominal price) และในรูปค่าแท้จริง (Real price) ของกลุ่มตัวอย่างลดลงเพียงเล็กน้อยจนอนุมานทางสถิติได้ว่าพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของราคาดังกล่าวมีค่าลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 อย่างไรก็ตามผลผลิตใบยาเฉลี่ยในกลุ่มตัวอย่างลดลงจนอนุมานทางสถิติได้ว่าพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยดังกล่าวลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.3.2 ก.) ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากการปรับลดโควต้าของ ยสท. และชาวไร่บางส่วนต้องเผชิญกับปัญหาอุทกภัยส่งผลกระทบต่อความเสียหายของต้นยาสูบ ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์ที่ขายใบยาสูบให้กับ ยสท. อย่างเดียวมีรายได้เฉลี่ยในรูปตัวเงิน (Nominal income) และรายได้เฉลี่ยในรูปค่าแท้จริง (Real income) ลดลงอย่างมากจนอนุมานได้ว่า พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของรายได้ดังกล่าวลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ทั้งๆที่กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบบางรายพยายามดิ้นรนด้วยการขายใบยาสูบให้กับชาวไร่ที่โควต่ายังไม่เต็มและ/หรือขอโควต้าจากชาวไร่ที่ตัดสินใจเลิกปลูกยาสูบ เนื่องจากไม่มีความคุ้มค่าจากการโดนตัดลดโควต่าลง

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์ที่ขายใบยาแก่ยสท. เพียงอย่างเดียว ได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากการลดลงของรายได้ของครัวเรือน ซึ่งการลดลงนี้มิใช่มีมูลเหตุมาจากราคาที่เกษตรกรได้รับ หากแต่มีสาเหตุจากผลผลิตใบยาที่ขายให้กับ ยสท. มีปริมาณลดลงอย่างมีนัยสำคัญเช่นเดียวกับกรณีศึกษาชาวไร่เวอร์จิเนียบมเองจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ค่าเฉลี่ยของพื้นที่เพาะปลูก และผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้า นี้ค่อนข้างมากจนอนุมานทางสถิติได้ว่า พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ดังกล่าวลดลงมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.3.2 ก.) ซึ่งผลกระทบนี้ค่อนข้างแตกต่างจากชาวไร่เวอร์จิเนียบมเองจังหวัดเชียงรายกลุ่มที่ขายใบยาให้กับ ยสท. เพียงอย่างเดียวที่ผลิตภาพการใช้ที่ดินเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กรณีที่สอง ซึ่งเป็นกลุ่มชาวไร่ที่ขายใบยาให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง พบว่า ภาพรวมไม่แตกต่างจากกรณีแรกมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายได้เฉลี่ยในรูปตัวเงิน และในรูปค่าแท้จริงของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ก็ลดลงอย่างมากจนอนุมานได้ว่า พารามิเตอร์รายได้เฉลี่ยดังกล่าวลดลงจากปีเพาะปลูก ก่อนหน้านี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.3.2 ข.) ทั้งนี้ที่กลุ่มตัวอย่างนี้มีช่องทางการจัดจำหน่ายให้กับบริษัทเพื่อส่งออก เนื่องจากหากพิจารณาข้อมูลจากการสำรวจลึกลงไป พบว่า ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ชาวไร่เบอร์เลย์ขายใบยาให้กับบริษัทเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 23.79 ขณะที่ชาวไร่ขายใบยาให้กับ ยสท. และพ่อค้าคนกลางลดลงมากถึงประมาณร้อยละ 33.24 และ 24.55 ตามลำดับ ทั้งนี้หากมองในภาพรวม การส่งออกของประเทศไทย พบว่า ในปี 2561 และ 2562 มูลค่าการส่งออกใบยาพันธุ์เบอร์เลย์หดตัวลงมากถึง ร้อยละ 10.28 และ 42.06 ตามลำดับ เนื่องจากในปี 2562 ตลาดคู่ค้าใบยาสูบเบอร์เลย์ที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ ตลาดส่งออกในฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นตลาดส่งออกอันดับหนึ่งหดตัวมากถึงร้อยละ 70.03 ขณะเดียวกัน ตลาดส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา และเบลเยียม ก็หดตัวถึงร้อยละ 30.26 และ 47.54 ตามลำดับ¹¹

นอกจากนี้แม้ว่าในปีเพาะปลูก 2561/2562 พื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ย และผลผลิตใบยาเฉลี่ยในกลุ่มตัวอย่างมีค่า ลดลงค่อนข้างมากจนอนุมานได้ว่าค่าเฉลี่ยของพารามิเตอร์ดังกล่าวลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 อย่างไรก็ตามผลผลิตภาพของการใช้ที่ดินในกลุ่มตัวอย่างลดลงไม่มากนักจนอนุมานได้ว่าค่าเฉลี่ยของ พารามิเตอร์ผลิตภาพการใช้ที่ดินลดลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ขณะเดียวกันการใช้แรงงาน ในไร่ยาสูบ¹²ก็ลดลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์กลุ่มนี้สามารถดิ้นรนกระจายผลผลิตไปยังช่องทางบริษัทเพื่อส่งออก แต่จากการที่ตลาดส่งออกก็หดตัวอย่างรุนแรงจึงส่งผลให้ชาวไร่ยังคงได้รับผลกระทบที่รุนแรงตามรายได้ของครัวเรือนที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติเช่นเดียวกับชาวไร่ในกลุ่มที่ขายใบยาให้กับ ยสท. เพียงอย่างเดียว

(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว

เมื่อพิจารณาการปรับตัวในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายภาษีสรรพสามิตยาสูบ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ประมาณร้อยละ 39 ยังไม่มีการปรับตัวใดๆ (ตารางที่ 4.3.3) โดยหากพิจารณาลึกลงไปในข้อมูล พบว่า กลุ่ม ตัวอย่างร้อยละ 20.53 วางแผนที่จะปลูกยาสูบลดลง ขณะที่ประมาณร้อยละ 69.54 และ 9.93 วางแผนที่จะ ปลูกยาสูบเท่าเดิม และเพิ่มขึ้น ตามลำดับ ประเด็นที่น่าสนใจ คือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 56 เลือกคำตอบว่ามีการหาความรู้ อบรม ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ และ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทน

¹¹ ข้อมูลสถิติการค้าระหว่างประเทศของไทย กระทรวงพาณิชย์ (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <http://www2.ops3.moc.go.th>)

¹² ข้อสังเกตในประเด็นด้านการใช้แรงงาน คือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 7.83 มีการใช้แรงงานในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี เพื่อเลี้ยงใบยา ไร่ยาสูบ และกลุ่ม ตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 1.20 มีการใช้แรงงานนอกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี เพื่อไร่ยาสูบ

ยาสูบ ได้แก่ พริก กะหล่ำดอก ผักกาดเขียว กระเทียม ส้มโอ ข้าวโพด พืชผักอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้นประมาณร้อยละ 50 ของจำนวนตัวอย่างในกลุ่มนี้เลือกคำตอบในประเด็นความช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ คือ การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน ทั้งนี้หากนำผลการสำรวจในส่วนแรกที่ว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 33 เลือกคำตอบว่า พืชผักเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 ซึ่งอาจเชื่อมโยงไปสู่นโยบาย คือ หากรัฐบาลต้องการใช้นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชหลังนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์นั้นอาจารย์เริ่มจะไปเฉพาะกลุ่มดังกล่าวก่อนในช่วงเริ่มต้น โดยต้องคำนึงถึงความมั่นคงของรายได้ของชาวไร่ยาสูบเป็นสำคัญ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อเสนอการบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563 พบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกการได้รับเงินชดเชยที่เหมาะสมจากรัฐบาล และการได้รับเงินกู้ อัตราดอกเบี้ยต่ำ หรือเงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ มีสัดส่วนพอๆกัน นั่นคือ ประมาณร้อยละ 40 ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างชาวไร่เคยได้รับเงินชดเชยมาแล้วในปีเพาะปลูก 2561/2562 ในอัตรา 9.80 บาทต่อกก. โดยพิจารณาจากจำนวนโคกต้าที่ลดลงของชาวไร่แต่ละราย ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เหลือยังคงยืนอยู่ในประเด็นโคกต้าใบยาสูบเหมือนเดิม

สำหรับนโยบายจากรัฐบาลในระยะยาวนั้น แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 73 เลือกนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์พร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามมีกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 10 ที่ยังยืนยันต้องการได้รับโคกต้าใบยาสูบจาก ยสท. ในปริมาณเดิม และเมื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นปลายเปิดเชิงเสนอแนะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 45 ก็ยังคงยืนยันอยู่ในประเด็นโคกต้าการรับซื้อใบยาสูบ (ตารางที่ 4.3.3) ที่เป็นเช่นน่าจะมีมูลเหตุจากการสูญเสียรายได้ของครอบครัวอย่างมากทั้งในกลุ่มตัวอย่างที่ขายใบยาสูบให้ ยสท. เพียงอย่างเดียว และกลุ่มที่มีช่องทางการจัดจำหน่ายให้บริษัทส่งออกด้วยดังที่กล่าวไปแล้ว นอกจากนี้หากพิจารณาเปรียบเทียบอย่างกว้างๆระหว่างรายได้ต่อหัวจากการขายใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์กับผลผลิตประชาชาติภาคเกษตรต่อหัว ณ ราคาปีปัจจุบัน ในจังหวัดเพชรบูรณ์ กล่าวได้ว่ารายได้ต่อหัวจากการขายใบยาสูบมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยของรายได้ประชาชาติภาคเกษตรต่อหัวในจังหวัดเพชรบูรณ์ในช่วงประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา โดยจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง หากสมมติว่าครัวเรือนหนึ่งๆมีประชากร 4 ราย¹³ แสดงว่าในปีเพาะปลูก 2560/2561 กลุ่มตัวอย่างชาวไร่มีรายได้จากการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ประมาณ 41,405.48 – 53,383.24 บาทต่อหัว¹⁴ ขณะที่เมื่ออาศัยข้อมูลจากสำนักงานจังหวัดเพชรบูรณ์¹⁵ สามารถคำนวณอย่างคร่าวๆได้ว่า ในปีในช่วงปี 2555-2559 ผลผลิตประชาชาติภาคเกษตร ณ ราคาปีปัจจุบัน มีค่าประมาณ 29,282.43 บาทต่อหัว

¹³ จำนวนสมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือนเกษตร (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://thailand.opendevlopmentmekong.net/th/topics/land/>)

¹⁴ จากผลวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ที่ขายให้ ยสท. อย่างเดียวมีรายได้ ณ ราคาปีปัจจุบัน (Nominal income) ประมาณ $(165,621.92/4) = 41,405.48$ บาทต่อหัว และชาวไร่ที่ขายให้ ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลางมีรายได้ ณ ราคาปีปัจจุบัน ประมาณ $(213,532.97/4) = 53,383.24$ บาทต่อหัว

¹⁵ (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 http://www.phetchabun.go.th/fileupload/data/1559854651_cr3gfazn.pdf)

ตารางที่ 4.3.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
สถานภาพ		
หัวหน้าครัวเรือน	77	50.99%
คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน	52	34.44%
บุตรของหัวหน้าครัวเรือน	18	11.92%
อื่นๆ (ผู้อาศัย)	4	2.65%
รวม	151	100.00%
เพศ		
ชาย	66	43.71%
หญิง	85	56.29%
รวม	151	100.00%
อายุ		
ค่าสูงสุด		72 ปี
ค่าต่ำสุด		32 ปี
ค่าเฉลี่ย		50.40 ปี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		8.69 ปี
ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด		
ประถมศึกษา	96	63.58%
มัธยมศึกษา	54	35.76%
อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า	1	0.66%
รวม	151	100.00%
อาชีพหลัก		
เกษตรกรกรรม	151	100%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 1		
ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์	128	84.77%
ข้าว	19	12.58%
ผัก	4	2.65%
รวม	151	100.00%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 2		
ข้าว	67	44.37%
ผัก (มะเขือ หอม ถั่วเขียว กระเทียม กะหล่ำดอก กะหล่ำปลี ส้มโอ)	49	32.45%
ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์	20	13.25%
ระบุว่าไม่มี	15	9.93%
รวม	151	100.00%

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
อาชีพครอง		
รับจ้างทั่วไป	46	30.46%
อื่นๆ (सानตะกร้า 11 ราย)	21	13.91%
ไม่มีอาชีพครอง	84	55.63%
รวม	151	100.00%
การถือครองที่ดิน		
ค่าสูงสุด		90 ไร่
ค่าต่ำสุด		1 ไร่
ค่าเฉลี่ย		14.29 ไร่
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		12.95 ไร่
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 1		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	75	49.67%
ที่ดินของสามี/ภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	54	35.76%
เช่าที่ดินของคนอื่น	21	13.91%
ไม่มีเอกสารสิทธิ	1	0.66%
รวม	151	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 2		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	35	39.77%
ที่ดินของสามี/ภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	36	40.91%
เช่าที่ดินของคนอื่น (70 ไร่ 1 ราย)	16	18.18%
ไม่มีเอกสารสิทธิ	1	1.14%
รวม	88	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 3		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	16	47.06%
ที่ดินของสามี/ภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	15	44.12%
เช่าที่ดินของคนอื่น	3	8.82%
รวม	34	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 4		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	5	41.67%
ที่ดินของสามี/ภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	7	58.33%
รวม	12	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 5		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	2	40.00%
ที่ดินของสามี/ภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	2	40.00%
เช่าที่ดินของคนอื่น	1	20.00%
รวม	5	100.00%

ตารางที่ 4.3.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ ในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562

ก. กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวย้ายสท. เพียงอย่างเดียว (n=87: 57.62%)

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	Z	P(Z<=z) one-tail	n
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	7.46	6.46	-13.48%	-1.99211**	0.02318	87
แรงงาน (คน)	6.45	6.09	-5.53%	-0.93853 ^{NS}	0.17399	87
ผลผลิตใบยาแห้ง (กก.)	2,680.11	2,087.01	-22.13%	-2.70086**	0.00346	87
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	367.09	329.16	-10.33%	-2.29185**	0.01096	87
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	62.32	62.15	-0.28%	-0.24951 ^{NS}	0.40148	87
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	61.14	60.54	-0.98%	-0.8789 ^{NS}	0.18973	87
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	165,621.92	129,677.39	-21.70%	-2.57941**	0.00495	87
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	163,908.26	126,978.55	-22.53%	-2.70888**	0.00338	87

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ข. กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวย้ายให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง (n=64: 42.38%)

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	Z	P(Z<=z) one-tail	n
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	9.62	8.15	-15.27%	-1.69707**	0.04484	64
แรงงาน (คน)	7.69	7.19	-6.50%	-0.83391 ^{NS}	0.20216	64
ผลผลิตใบยาแห้ง (กก.)	3,705.47	3,031.25	-18.20%	-1.92926**	0.02685	64
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	390.69	378.50	-3.12%	-0.72321 ^{NS}	0.23478	64
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	59.55	59.33	-0.36%	-0.21573 ^{NS}	0.41460	64
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	58.42	57.80	-1.06%	-0.63793 ^{NS}	0.26176	64
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	213,532.97	168,441.67	-21.12%	-2.29840**	0.01077	64
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	218,712.43	177,291.52	-18.94%	-1.93473**	0.02651	64

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ที่มา: จากการทดสอบทางสถิติของผู้เขียน

ตารางที่ 4.3.3 ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์ในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
การปรับตัวในปีเพาะปลูก 2562/2563 ตอนนโยบายภาษีสรรพสามิต		
-หาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ	30	19.23%
-เริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ กระเทียม ส้มโอ ข้าวโพด และ พืชผัก เช่น พริก กะหล่ำดอก ผักกาดเขียว ค่ะน้า	58	37.18%
-หาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรทดแทนรายได้ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป สานตะกร้า	7	4.49%
-ไม่มีการปรับตัวใดๆ	61	39.10%
รวม	155	100.00%
การช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ (เฉพาะในกลุ่มที่สนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทน)		
-การให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อลงทุนในการปลูกพืชทดแทนในช่วงเริ่มต้น	10	14.08%
-การให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น	11	15.49%
-การรับจำหน่ายผลผลิตพืชทดแทนในราคา 80% ของราคาตลาดในช่วงต้นฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต	12	16.90%
-การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน	35	49.30%
-การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด	3	4.23%
รวม	71	100.00%
การบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563		
-จ่ายเงินชดเชยที่เหมาะสม	65	43.33%
-ให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ	63	42.00%
-อื่นๆ (เกือบทั้งหมดต้องการโควต้าใบยาสูบเหมือนเดิม)	22	14.67%
รวม	150	100.00%
นโยบายในระยะยาว		
-นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์พร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม	110	73.33%
-นโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์เพื่อสร้างสภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง	15	10.00%
-นโยบายพัฒนาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรในท้องถิ่น	10	6.67%
-อื่นๆ (เกือบทั้งหมดต้องการโควต้าใบยาสูบเหมือนเดิม)	15	10.00%
รวม	150	100.00%
ข้อเสนอแนะอื่นๆ		
-โควตาการรับซื้อใบยาสูบ	68	45.03%
-อื่นๆ เช่น ราคารับซื้อใบยา ปัญหาเรื่องน้ำ ต้นทุนการผลิต เป็นต้น	59	39.07%
-ไม่มีข้อเสนอแนะ	24	15.89%
รวม	151	100.00%

4.3 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กิช กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่จังหวัดร้อยเอ็ด

(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ใบยาเตอร์กิช เป็นใบยาบ่มแดด และเป็นใบยาที่มีกลิ่นหอมกว่าใบยาชนิดอื่น โดยมีความหอมเฉพาะตัวจาก แร็กซ์ หรือเรซินที่สะสมอยู่ในใบยา ซึ่งเหมาะสมกับบรรยากาศแบบแห้งแล้ง ดินทรายจัด ไม่อุ้มน้ำ เพราะใบยาจะได้สร้างแร็กซ์ขึ้นมาเพื่อป้องกันการระเหยของน้ำ ยิ่งแร็กซ์มากยิ่งทำให้ใบยาหอมมาก¹⁶ ทั้งนี้จากการสำรวจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่เตอร์กิชจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้รับการสัมภาษณ์ประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน เพศชาย และสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ยประมาณ 58 ปี ขณะที่ผู้รับการสัมภาษณ์อายุตั้งแต่ 32 ปี – 40 ปี มีเพียง 23 ตัวอย่าง ซึ่งคิดเป็น 6.27% และในจำนวนนี้มี 10 รายที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่เตอร์กิชจังหวัดร้อยเอ็ดกำลังจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เวอร์จิเนียจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยารวมทั้งกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์ (ตารางที่ 4.4.1)

กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม และไม่นำแปลกใจที่ผลการสำรวจ พบว่า การปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กิช ซึ่งเป็นพืชหลังนาสามารถสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 1 ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 59 ระบุว่า ยาสูบพันธุ์เตอร์กิชสายพันธุ์ที่รู้จักกันในชื่อ “หุกรม” ซึ่งเป็นสายพันธุ์ที่ ยสท. รับชื่อนั้นสามารถสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาได้จากการปลูกข้าว เช่นเดียวกับกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่เวอร์จิเนียจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 38 ระบุว่า ยาสูบพันธุ์เตอร์กิชสายพันธุ์ที่รู้จักกันในชื่อ “หุราม” ซึ่งเป็นสายพันธุ์ที่บริษัทรับชื่อนั้นสามารถสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 ซึ่งกล่าวได้ว่าพืชหลังนาที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวไร่มีเพียงการปลูกยาสูบเท่านั้น ประเด็นนี้ควรตระหนักหากภาครัฐ ต้องการส่งเสริมการปลูกพืชอื่นๆหลังนาร่วมกับการปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กิช ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบประมาณร้อยละ 67 ไม่มีอาชีพรอง กล่าวได้ว่าทักษะในการทำงานประกอบอาชีพมีเพียงการทำเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว ซึ่งอาจเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาทักษะอาชีพในอนาคตหากภาครัฐต้องการส่งเสริมอาชีพใหม่ที่ไม่ใช่การทำเกษตรกรรม นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อมูลการถือครองที่ดิน พบว่า ครัวเรือนชาวไร่เตอร์กิชมีการถือครองที่ดินเฉลี่ยประมาณ 10 ไร่ ซึ่งกล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นครัวเรือนเกษตรกรขนาดเล็ก ทั้งนี้ส่วนใหญ่มีที่ดินเพียงหนึ่งแปลง ขณะที่ประมาณเกือบครึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีที่ดินสองแปลง และเพียงส่วนน้อยที่มีที่ดิน 3 – 5 แปลง ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง หรือเป็นที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า (ตารางที่ 4.4.1)

¹⁶ ข้อมูลใบยาเตอร์กิช (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://www.thaitobacco.or.th/4th/2015/01/006819.html>)

(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี

จากผลการสำรวจสามารถจำแนกกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เตอร์กิชจังหวัดร้อยเอ็ดเป็น 3 กลุ่ม ตามช่องทางการจัดจำหน่ายใบยา ซึ่งกลุ่มแรก คือ กลุ่มชาวไร่ที่ขายใบยาให้กับ ยสท. เพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 4.4.2 ก.) กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มชาวไร่ที่ขายใบยาให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง (ตารางที่ 4.4.2 ข.) และกลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มชาวไร่ที่ขายใบยาให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลางเพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 4.4.2 ค.) ซึ่งจากการสำรวจกลุ่มที่สองคิดเป็นสัดส่วนสูงสุดประมาณร้อยละ 45 รองลงมา คือ กลุ่มแรก คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 37 ขณะที่กลุ่มที่สามมีเพียงร้อยละ 18 ฉะนั้นผลการทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของการปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กิชระหว่างปีเพาะปลูก 2560/2561 และปีเพาะปลูก 2561/2562 จึงสามารถแบ่งเป็น 3 กรณี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สำหรับกรณีแรกมีข้อค้นพบหลักๆเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่พันธุ์เวอร์จิเนีย และเบอร์เลย์ที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อ 4.2 และ 4.3 กล่าวคือในปีเพาะปลูก 2561/2562 แม้ว่าค่าเฉลี่ยของราคาที่ได้เกษตรกรได้รับเฉลี่ยทุกเกรดใบยาในรูปตัวเงิน (Nominal price) และในรูปค่าแท้จริง (Real price) ของกลุ่มตัวอย่างเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยจนอนุมานทางสถิติได้ว่าพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของราคาดังกล่าวมีค่าเพิ่มขึ้นจากปีเพาะปลูกก่อนหน้าโดยไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 อย่างไรก็ตามผลผลิตใบยาเฉลี่ยในกลุ่มตัวอย่างลดลงอย่างมากจนอนุมานทางสถิติได้ว่าพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยดังกล่าวลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้าโดยมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.4.2 ก.) ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากการปรับลดโควต้าของ ยสท. ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เบอร์เลย์ที่ขายใบยาสูบให้กับ ยสท. อย่างเดียวมีรายได้เฉลี่ยในรูปตัวเงิน (Nominal income) และรายได้เฉลี่ยในรูปค่าแท้จริง (Real income) ลดลงอย่างมากจนอนุมานได้ว่า พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของรายได้ดังกล่าวลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้าโดยมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ทั้งๆที่กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบบางรายพยายามดิ้นรนด้วยการขายใบยาสูบให้กับชาวไร่ที่โควต้ายังไม่เต็ม และ/หรือขอโควต้าจากชาวไร่ที่ตัดสินใจเลิกปลูกยาสูบ เนื่องจากไม่มีความคุ้มค่าจากการโดนตัดลดโควต้าลง

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่เตอร์กิชที่ขายใบยาแห้งให้กับ ยสท. เพียงอย่างเดียว ได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากการลดลงของรายได้ของครัวเรือน ซึ่งการลดลงนี้มิใช่มีมูลเหตุมาจากราคาที่เกษตรกรได้รับ หากแต่มีสาเหตุจากผลผลิตใบยาที่ขายให้กับ ยสท. มีปริมาณลดลงอย่างมีนัยสำคัญเช่นเดียวกับกรณีศึกษาในกลุ่มตัวอย่างชาวไร่พันธุ์เวอร์จิเนีย และเบอร์เลย์ นอกจากนี้ในปีเพาะปลูก 2561/2562 แม้ว่าค่าเฉลี่ยของพื้นที่เพาะปลูกของกลุ่มตัวอย่างมีค่าลดลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้าก็ค่อนข้างมากจนอนุมานทางสถิติได้ว่า พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ดังกล่าวลดลงมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.3.2 ก.) อย่างไรก็ตามพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของผลผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity)

เปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อสังเกต คือ พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยของจำนวนแรงงาน¹⁷เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแตกต่างจากกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่พันธุ์เวอร์จิเนีย และเบอร์เลย์

กรณีที่สอง ซึ่งเป็นกลุ่มชาวไร่ที่ขายไบยาให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง พบว่า ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ค่าเฉลี่ยของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบเกือบทุกตัวเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ยกเว้นผลผลิตไบยาและผลผลิตภาพของที่ดิน (ตารางที่ 4.4.2 ข.) ทั้งนี้เมื่อพิจารณารายละเอียดของข้อมูลจากการสำรวจ พบว่า ผลผลิตไบยาที่กลุ่มตัวอย่างชาวไร่บ่มเองขายให้กับ ยสท. นั้นลดลงมากถึงร้อยละ 36.16 ขณะที่ผลผลิตไบยาที่ขายให้กับบริษัทเพิ่มขึ้นสูงมากถึงร้อยละ 91.76 กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบกลุ่มที่ขายไบยาให้กับ ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง ซึ่งนับเป็นส่วนมากที่สุดของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เตอร์กิชได้รับผลกระทบระดับปานกลางจากการลดลงของรายได้ครัวเรือน เนื่องจากแม้ว่า ยสท. ลดโควตาซื้อไบยาเตอร์กิช อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างชาวไร่กลุ่มนี้สามารถพองถ่ายไบยาแห้งขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลางได้ นอกจากนี้กรณีที่สาม ซึ่งเป็นกลุ่มชาวไร่ที่ขายไบยาให้บริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลางเพียงอย่างเดียว พบว่า ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ค่าเฉลี่ยของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบทุกตัวเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.4.2 ค.) แน่นนอนว่าชาวไร่ในกลุ่มนี้ได้รับผลกระทบระดับน้อยจากการลดลงของรายได้ครัวเรือน ทั้งนี้หากมองในภาพรวมการส่งออกไบยาสูบของประเทศไทย¹⁸ พบว่า ในปี 2561 มูลค่าการส่งออกไบยาสูบพันธุ์โอเรียนทอล¹⁹ มีอัตราการหดตัวประมาณร้อยละ 2.24 ขณะที่ในปี 2562 มูลค่าการส่งออกไบยาสูบพันธุ์โอเรียนทอลมีอัตราการขยายตัวประมาณร้อยละ 2.00 เนื่องจากตลาดคู่ค้าไบยาสูบโอเรียนทอลที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ เกาหลีใต้ หดตัวร้อยละ 39.68 อย่างไรก็ตามตลาดส่งออกในประเทศอื่นๆขยายตัวประมาณร้อยละ 7.91

(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว²⁰

เมื่อพิจารณาการปรับตัวในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายภาษีสรรพสามิตยาสูบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่มีปรับตัวใดๆ (ตารางที่ 4.4.3) ยิ่งไปกว่านั้นหากพิจารณาลึกลงไปในข้อมูล พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 52.32 และ 16.62 วางแผนที่จะปลูกยาสูบเท่าเดิม และเพิ่มขึ้น ตามลำดับ ขณะที่ประมาณร้อยละ 13.08 วางแผนที่จะปลูกยาสูบลดลง ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 28 เลือกคำตอบว่ามีการหาความรู้ อบรม ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ และ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง แดงโม ข้าว พืชผัก เช่น แดงกวา ถั่วฝักยาว พริก พักทอง ซึ่งประมาณร้อยละ 42 ของจำนวน

¹⁷ ข้อสังเกตในประเด็นด้านการใช้แรงงาน คือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่กลุ่มแรก กลุ่มสอง และกลุ่มสามเพียงร้อยละ 0.74 0.60 และ 3.30 มีการใช้แรงงานในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ขณะที่กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ทุกกลุ่มไม่มีการใช้แรงงานนอกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี

¹⁸ ข้อมูลสถิติการค้าระหว่างประเทศของไทย กระทรวงพาณิชย์ (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <http://www2.ops3.moc.go.th>)

¹⁹ ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช (โอเรียนทอล) (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://farmerspace.co/ปลูก-ยาสูบ-หลังพายุ/>)

²⁰ ในส่วนนี้จะไม่พิจารณากลุ่มตัวอย่างที่มีการปลูกไบยาสูบพันธุ์เตอร์กิชที่ขายให้กับบริษัทเพื่อการส่งออกอย่างเดียว

ตัวอย่างในกลุ่มนี้เลือกคำตอบในประเด็นความช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบ คือ การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด อย่างไรก็ตามหากนำผลการสำรวจในส่วนแรกประเด็นพืชที่สร้างรายได้หลัก ซึ่งชาวไร่ยังคงตอบว่าเป็นเพียงยาสูบเท่านั้น ดังนั้นหากรัฐบาลต้องการใช้นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชหลังนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิชจังหวัดร้อยเอ็ดนั้นอาจต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจและความมั่นใจให้กับชาวไร่ในการปลูกพืชร่วมกับการปลูกใบยาสูบ ซึ่งอาจริเริ่มจะไปเฉพาะกลุ่มดังกล่าวก่อนในช่วงเริ่มต้น โดยต้องคำนึงถึงความมั่นคงของรายได้ของชาวไร่ยาสูบเป็นสำคัญ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อเสนอการบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมากถึงประมาณร้อยละ 77 เลือกการได้รับเงินชดเชยที่เหมาะสมจากรัฐบาล ซึ่งอาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เคยได้รับเงินชดเชยมาแล้วในปีเพาะปลูก 2561/2562 ในอัตรา 14 บาทต่อกก. โดยพิจารณาจากจำนวนโคกดำที่ลดลงของชาวไร่แต่ละราย ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เหลือส่วนใหญ่ต้องการได้รับเงินช่วยเหลือจากการปลูกใบยาสูบพันธุ์เตอร์กิชสายพันธุ์หุราม และประเด็นราคายาสูบ

สำหรับนโยบายจากรัฐบาลในระยะยาวนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 53 เลือกนโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์เตอร์กิชเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง ซึ่งค่อนข้างแตกต่างจาก 2 พันธุ์หลักที่วิเคราะห์ไปข้างต้น ขณะที่กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 14 ที่ยังยืนยันจะต้องการได้รับโคกดำใบยาสูบจาก ยสท. ในปริมาณเดิม และเมื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นปลายเปิดเชิงเสนอแนะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 18 ก็ยังคงยืนยันอยู่ในประเด็นโคกดำการรับซื้อใบยาสูบ ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มที่ตอบข้อเสนอแนะอื่น ๆ นั้นส่วนใหญ่ก็มีความกังวลเรื่องรายได้ของครัวเรือน (ตารางที่ 4.4.3) ที่เป็นเช่นน่าจะมีมูลเหตุจากการสูญเสียรายได้ของครอบครัวอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มตัวอย่างที่ขายใบยาสูบให้ ยสท. เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้หากพิจารณาเปรียบเทียบอย่างกว้างๆ ระหว่างรายได้ต่อหัวจากการขายใบยาสูบพันธุ์เตอร์กิชกับผลผลิตประชากรชาติภาคเกษตรต่อหัว ณ ราคาปัจจุบันในจังหวัดร้อยเอ็ด กล่าวได้ว่ารายได้ต่อหัวจากการขายใบยาสูบมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยของรายได้ประชากรชาติภาคเกษตรต่อหัวในจังหวัดร้อยเอ็ดในช่วงประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา โดยจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างหากสมมติว่าครัวเรือนหนึ่งๆมีประชากร 4 ราย²¹ แสดงว่าในปีเพาะปลูก 2560/2561 กลุ่มตัวอย่างชาวไร่มีรายได้จากการปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กิชประมาณ 17,486.70 – 19,473.69 บาทต่อหัว²² ขณะที่เมื่ออาศัยข้อมูลจากสำนักงานสถิติจังหวัดร้อยเอ็ด²³ สามารถคำนวณอย่างคร่าวๆได้ว่า ในปีในช่วงปี 2556-2560 ผลผลิตประชากรชาติภาคเกษตร ณ ราคาปัจจุบัน มีค่าประมาณ 16,603.20 บาทต่อหัว

²¹ จำนวนสมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือนเกษตร (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://thailand.opendevlopmentmekong.net/th/topics/land/>)

²² จากผลวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิชที่ขายให้ ยสท. อย่างเดียวมีรายได้ ณ ราคาปัจจุบัน (Nominal income) ประมาณ (69,946.81/4) = 17,486.70 บาทต่อหัว และชาวไร่ที่ขายให้ ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลางมีรายได้ ณ ราคาปัจจุบัน ประมาณ (77,894.76/4) = 19,473.69 บาทต่อหัว

²³ รายงานสถิติจังหวัดร้อยเอ็ด (สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน <http://roiet.nso.go.th/images/attachments/article/624/stat%20book%202019.pdf>)

ตารางที่ 4.4.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไรเตอร์กีซจังหวัดร้อยเอ็ด

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
สถานภาพ		
หัวหน้าครัวเรือน	223	60.76%
คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน	93	25.34%
บุตรของหัวหน้าครัวเรือน	41	11.17%
อื่นๆ (ลูกเขย ลูกสะใภ้ ผู้อาศัย)	10	2.72%
รวม	367	100.00%
เพศ		
ชาย	200	54.50%
หญิง	167	45.50%
รวม	367	100.00%
อายุ		
ค่าสูงสุด		95 ปี
ค่าต่ำสุด		30 ปี
ค่าเฉลี่ย		52 ปี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		8.58 ปี
ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	1	0.27%
ประถมศึกษา	213	58.20%
มัธยมศึกษา	140	38.25%
อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า	12	3.28%
รวม	366	100.00%
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	361	98.37%
ค้าขาย	6	1.63%
รวม	367	100.00%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 1		
ยาสูบพันธุ์เตอร์กีซ (ยสท.)	216	58.86%
ยาสูบพันธุ์เตอร์กีซ (ยสท.และบริษัท)	61	16.62%
ยาสูบพันธุ์เตอร์กีซ (บริษัท)	60	16.35%
ข้าว	30	8.17%
รวม	367	100.00%

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 2		
ข้าว	148	40.33%
ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช (บริษัท)	138	37.60%
ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช (ยสท.)	52	14.17%
ระบุว่าไม่มี	29	7.90%
รวม	367	100.00%
อาชีพรอง		
ไม่มีอาชีพรอง	247	67.30%
รับจ้างทั่วไป	81	22.07%
อื่นๆ (เย็บผ้า 8 ราย ก่อสร้าง 7 ราย ค้าขาย 4 ราย การเมืองท้องถิ่น 3 ราย อื่นๆ 18 ราย)	40	10.90%
รวม	367	100.00%
การถือครองที่ดิน		
ค่าสูงสุด		80.00 ไร่
ค่าต่ำสุด		0.25 ไร่
ค่าเฉลี่ย		9.59 ไร่
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		6.22 ไร่
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 1		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	182	49.59%
ที่ดินของสามี/ภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	180	49.05%
เช่าที่ดินของคนอื่น	5	1.36%
รวม	367	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 2		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	56	32.75%
ที่ดินของสามี/ภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	93	54.39%
เช่าที่ดินของคนอื่น	20	11.70%
อื่นๆ	8	4.68%
รวม	171	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 3		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	23	44.23%
ที่ดินของสามี/ภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	27	51.92%
อื่นๆ	1	1.92%
รวม	52	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 4		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	6	75.00%
ที่ดินของสามี/ภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	2	25.00%
รวม	8	100.00%

ตารางที่ 4.4.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์เตอร์กีช ในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562

ก. กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวย้ายให้ยสท. เพียงอย่างเดียว (n=135: 36.78%)

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	Z	P(Z<=z) one-tail	n
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	5.37	3.08	-42.62%	-8.69495**	0.00000	135
แรงงาน (คน)	4.94	4.00	-19.04%	-3.43087**	0.00030	135
ผลผลิตใบยาแห้ง (กก.)	1,004.26	568.47	-43.39%	-8.09566**	0.00000	135
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	188.01	188.17	0.08%	0.02900 ^{NS}	0.48843	135
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	69.43	71.02	2.29%	1.43042 ^{NS}	0.07630	135
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	68.12	69.18	1.57%	0.98548 ^{NS}	0.16219	135
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	69,946.81	40,675.92	-41.85%	-2.66428**	0.00386	135
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	68,622.40	39,625.84	-42.26%	-7.46367**	0.00000	135

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ข. กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ชาวย้ายให้ยสท. และขายให้กับบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง (n=166: 45.23%)

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	Z	P(Z<=z) one-tail	n
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	5.95	4.97	-16.41%	-3.35831**	0.00039	166
แรงงาน (คน)	4.80	4.46	-7.15%	-1.46175 ^{NS}	0.07190	166
ผลผลิตใบยาแห้ง (กก.)	1,133.67	1,016.31	-10.35%	-1.91883**	0.02750	166
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	191.72	223.14	16.38%	3.48608**	0.00025	166
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	68.44	69.91	2.15%	1.32683 ^{NS}	0.09228	166
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	67.14	68.10	1.44%	0.88829 ^{NS}	0.18719	166
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	77,894.76	71,458.37	-8.26%	-1.37374 ^{NS}	0.08476	166
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	76,419.86	69,613.61	-8.91%	-1.48466 ^{NS}	0.06882	166

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ค. กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายให้กับบริษัท (n=66: 17.98%)

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	Z	P(Z<=z) one-tail	n
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	3.09	2.97	-3.97%	-0.40784 ^{NS}	0.34170	66
แรงงาน (คน)	3.71	3.77	1.63%	0.16908 ^{NS}	0.43287	66
ผลผลิตใบยาแห้ง (กก.)	693.41	661.98	-4.53%	-0.47937 ^{NS}	0.31584	66
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	229.41	230.36	0.42%	0.06201 ^{NS}	0.47528	66
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	71.58	71.78	0.28%	0.08982 ^{NS}	0.46421	65
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	70.22	69.92	-0.42%	-0.13677 ^{NS}	0.44561	65
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	50,722.31	47,939.05	-5.49%	-0.54515 ^{NS}	0.29282	65
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	49,761.90	46,701.46	-6.15%	-0.61290 ^{NS}	0.26997	65

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ที่มา: จากการทดสอบทางสถิติของผู้เขียน

ตารางที่ 4.4.3 ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ออร์แกนิกจังหวัดร้อยเอ็ดในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
การปรับตัวในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายภาษีสรรพสามิต		
-หาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ	14	4.47%
-เริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง แตงโม ข้าว ฟินผัก เช่น แตงกวา ถั่วฝักยาว พริก พักทอง	44	14.06%
-หาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรทดแทนรายได้ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป เลี้ยงสัตว์	42	13.42%
-อื่นๆ ได้แก่ เลี้ยงวัว ไก่ ปลา	4	1.28%
-ไม่มีการปรับตัวใดๆ	209	66.77%
รวม	313	100.00%
การช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์ออร์แกนิก (เฉพาะในกลุ่มที่สนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทน)		
-การให้เงินกู้ยืมอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อลงทุนในการปลูกพืชทดแทนในช่วงเริ่มต้น	3	6.25%
-การให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น	12	25.00%
-การรับจำนำผลผลิตพืชทดแทนในราคา 80% ของราคาตลาดในช่วงต้นฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต	7	14.58%
-การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน	3	6.25%
-การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด	20	41.67%
-อื่นๆ (การจัดการระบบน้ำ การจ่ายเงินหากเลิกปลูกยาสูบ)	3	6.25%
รวม	48	100.00%
การบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563		
-จ่ายเงินชดเชยที่เหมาะสม	233	77.41%
-ให้เงินกู้ยืมอัตราดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ	29	9.63%
-อื่นๆ (ต้องการได้รับเงินช่วยเหลือจากการปลูกใบยาสูบพันธุ์ออร์แกนิกสายพันธุ์ทุกรม ราคายาสูบ)	39	12.96%
รวม	301	100.00%
นโยบายในระยะยาว		
-นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์ออร์แกนิกพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม	71	23.59%
-นโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์ออร์แกนิกเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง	159	52.82%
-นโยบายพัฒนาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรในท้องถิ่น	29	9.63%
-อื่นๆ (เกือบทั้งหมดต้องการโควต้าใบยาสูบเหมือนเดิม)	42	13.95%
รวม	301	100.00%
ข้อเสนอแนะอื่นๆ		
-โควตาการรับซื้อใบยาสูบ	54	17.94%
-อื่นๆ เช่น ปัญหารายได้ไม่เพียงพอ ราคายาสูบ ปัญหาภัยแล้ง เป็นต้น	201	66.78%
-ไม่มีข้อเสนอแนะ	46	15.28%

4.5 ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง

4.5.1) กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา

(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยาที่รับการสัมภาษณ์ประมาณร้อยละ 50 มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน และเป็นเพศชาย ตลอดจนประมาณร้อยละ 73 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ขณะที่ประมาณร้อยละ 5 ไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการสัมภาษณ์นั้นมีอายุเฉลี่ยประมาณ 55 ปี และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า 40 มีเพียง 7 ราย กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยเช่นเดียวกับกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบ 3 พันธุ์หลัก ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ประเด็นที่น่าสนใจ คือ แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 85 ตอบว่า การปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเป็นพืชหลังนาสามารถสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 1 อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 7 ตอบว่าพืชที่สร้างรายได้อันดับ 1 คือ ข้าวโพด ยิ่งไปกว่านั้น คือกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 56 ตอบว่าข้าวโพดเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการปลูกพืชอื่นๆหลังนาร่วมกับการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองประมาณร้อยละ 55 มีอาชีพรอง ซึ่งในจำนวนนี้เกือบทั้งหมดมีอาชีพรองคือ รับจ้าง กล่าวได้ว่านอกจากทักษะในการทำงานประกอบอาชีพมีเพียงการทำเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวแล้ว ก็มีเพียงทักษะการทำงานรับจ้างทั่วไป ซึ่งอาจเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาทักษะอาชีพในอนาคตหากภาครัฐต้องการส่งเสริมอาชีพใหม่ที่ไม่ใช่การทำเกษตรกรรม นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อมูลการถือครองที่ดินพบว่า กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนชาวไร่ยาสูบถือครองที่ดินเฉลี่ยประมาณ 8 ไร่ กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างครัวเรือนชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองเป็นครัวเรือนเกษตรขนาดเล็ก²⁴ อย่างไรก็ตามค่าเบี่ยงมาตรฐานค่อนข้างสูง โดยกลุ่มตัวอย่างถือครองที่ดินสูงสุดถึง 32 ไร่ ขณะที่ต่ำสุดมีค่าเพียง 1.50 ไร่ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่ หรือเป็นที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า ขณะที่ที่ดินขนาด 10 ไร่ขึ้นไปส่วนใหญ่เป็นที่การเช่าที่ดินของคนอื่น (ตารางที่ 4.5.1.1)

(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี

แม้ว่าในปี 2562 ได้มีกฎกระทรวงกำหนดพิกัตอัตราภาษีสรรพสามิต (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๒ ในयाเส้น อย่างไรก็ตามในปีเพาะปลูก 2561/2562 พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมืองที่สำคัญทุกตัวใน

²⁴ ขนาดพื้นที่การเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 23.125 ไร่ (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://thailand.opendevlopmentmekong.net/th/topics/land/>)

จังหวัดพะเยามีค่าแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ซึ่งผลการทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบระหว่างปีเพาะปลูก 2560/2561 และปีเพาะปลูก 2561/2562 มีรายละเอียดดังนี้ ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ค่าเฉลี่ยของพื้นที่เพาะปลูก การใช้แรงงานในไร่ยาสูบ²⁵ ผลผลิตยาเส้น ราคาที่เกษตรกรได้รับในรูปตัวเงิน (Nominal price) และในรูปค่าแท้จริง (Real price) ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้จนอนุมานได้ว่า ค่าเฉลี่ยของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดขายยาเส้นบรรจุเชิงให้กับพ่อค้าคนกลาง และมีส่วนน้อยมากที่ขายเองหรือขายให้กับร้านค้าในท้องถิ่น ขณะเดียวกัน ค่าเฉลี่ยของผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) ในกลุ่มตัวอย่างมีค่าลดลงเพียงน้อยจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้จนอนุมานได้ว่า ค่าเฉลี่ยของพารามิเตอร์ดังกล่าวลดลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ทั้งนี้จากการที่ผลผลิตยาเส้นที่จำหน่ายและราคาที่ได้รับเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยจนกลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยในรูปตัวเงิน (Nominal income) และในรูปค่าแท้จริง (Real income) ของกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยซึ่งอนุมานได้ว่า ค่าเฉลี่ยของพารามิเตอร์ดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05

(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว

ปีเพาะปลูก 2561/2562 นับว่าเป็นปีแรกแห่งการดำเนินนโยบายปรับขึ้นอัตราภาษียาเส้น ซึ่งภาพรวมการปรับตัวของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยาในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายดังกล่าวมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ แม้ว่กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 57 ยังคงไม่มีการปรับตัวใดๆ (ตารางที่ 4.5.1.3) โดยหากพิจารณาลึกลงไปในข้อมูลก็พบว่า กลุ่มตัวอย่างวางแผนที่จะปลูกยาสูบเท่าเดิม และเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 51.48 และ 6.51 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามร้อยละ 34.91 วางแผนที่จะปลูกยาสูบลดลง ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 40 มีการหาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ผักกาดเขียว ข้าวโพด พืชผัก และลำไย ซึ่งหากนำผลการสำรวจในส่วนแรกที่ว่ากลุ่มตัวอย่างมากถึงร้อยละ 56 เลือกคำตอบว่า ข้าวโพดเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 13 เลือกคำตอบว่า พืชผักเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 ซึ่งพืชที่ชาวไร่ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ตอบ คือ ผักกาด ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าหากรัฐบาลต้องการใช้นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชหลังนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่กลุ่มดังกล่าวนี้ พืชหลังนาที่เป็นทางเลือก ได้แก่ ข้าวโพด และ ผักกาด ทั้งนี้ในช่วงเริ่มต้นอาจริเริ่มเจาะลงไปเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจหรือเริ่มปลูกแล้ว (ตารางที่ 4.5.1.3)

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเฉพาะที่มีสนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบในประเด็นความช่วยเหลือจากรัฐบาลนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 51 และร้อยละ 21 มีความต้องการให้จัดหา

²⁵ ไม่พบแรงงานในไร่ยาสูบที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี

บริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญาซื้อขายผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน และต้องการได้รับเงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด ตามลำดับ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองยังคงมีความกังวลในเรื่องการรับประกันซื้อสินค้าเกษตร ยิ่งไปกว่านั้นข้อค้นพบนี้ก็ไม่แตกต่างจากในกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบ 3 พันธุ์หลัก

สำหรับข้อเสนอการบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563 พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองมากถึงประมาณร้อยละ 74 ต้องการได้รับเงินชดเชยที่เหมาะสมจากรัฐบาล ซึ่งชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองไม่เคยได้รับมาก่อน สำหรับนโยบายจากรัฐบาลในระยะยาวนั้น ภาพรวมความคิดเห็นที่ชาวไร่กลุ่มนี้เลือกไม่ค่อยแตกต่างจากชาวไร่ยาสูบ 3 พันธุ์หลัก กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยาประมาณร้อยละ 51 เลือกนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันประมาณร้อยละ 31 เลือกนโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง อย่างไรก็ตามมีกลุ่มตัวอย่างชาวไร่พันธุ์พื้นเมืองประมาณร้อยละ 10 ที่ยืนยันให้มีการลดภาษียาเส้น ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างชาวไร่กลุ่มนี้แสดงความคิดเห็นปลายเปิดเชิงเสนอแนะพบว่า กลุ่มตัวอย่างมากถึงร้อยละ 65 ก็ยังคงยืนยันอยู่ในประเด็นลดภาษียาเส้น (ตารางที่ 4.5.1.3) ที่เป็นเช่นนี้น่าจะมีมูลเหตุมาจากกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองมีความกังวลมากกว่าจะสูญเสียรายได้ โดยในช่วงระหว่าง 4 เดือนของปีเพาะปลูก 2560/2561 คราวเรือนมีรายได้จากการขายใบยาสูบพันธุ์พื้นเมือง ณ ราคาปัจจุบันประมาณ 21,973.90 บาทต่อเดือน²⁶ ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างรายได้ที่ค่อนข้างสูงโดยเปรียบเทียบกับสภาพเศรษฐกิจครัวเรือนในจังหวัดพะเยา ที่มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 14,594 บาทต่อเดือน²⁷

²⁶ หากกำหนดให้ระยะเวลาการปลูกยาสูบประมาณ 4 เดือน และจากการสำรวจ พบว่า รายได้จากการขายใบยาสูบพันธุ์พื้นเมือง ณ ราคาปัจจุบัน (Nominal income) มีค่าประมาณ 87,895.58 บาทต่อครัวเรือน

²⁷ ข้อมูลเบื้องต้นที่เผยแพร่ในรายงานแผนแม่บทการพัฒนาผู้นำ จังหวัดพะเยา ธันวาคม 2561 สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563

<http://opm.rid.go.th>)

ตารางที่ 4.5.1.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
สถานภาพ		
หัวหน้าครัวเรือน	96	57.14%
คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน	66	39.29%
บุตรของหัวหน้าครัวเรือน	3	1.79%
อื่นๆ (ผู้อาศัย)	3	1.79%
รวม	168	100.00%
เพศ		
ชาย	85	50.00%
หญิง	85	50.00%
รวม	170	100.00%
อายุ		
ค่าสูงสุด		80 ปี
ค่าต่ำสุด		32 ปี
ค่าเฉลี่ย		54.82 ปี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		7.87 ปี
ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	8	4.76%
ประถมศึกษา	122	72.62%
มัธยมศึกษา	37	22.02%
อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า	1	0.60%
รวม	168	100.00%
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	168	98.82%
ค้าขาย	2	1.18%
รวม	170	100.00%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 1		
ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง	145	85.29%
ข้าวโพด	12	7.06%
ข้าว	10	5.88%
ผักกาด 2 ราย ถั่วญี่ปุ่น 1 ราย	3	1.76%
รวม	170	100.00%

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 2		
ข้าวโพด	90	55.90%
ข้าว	32	19.88%
ผักกาด 19 ราย มันสำปะหลัง 1 ราย ยาพารา 1 ราย	21	13.04%
ยาสูบพื้นเมือง	18	11.18%
รวม	161	100.00%
อาชีพรอง		
รับจ้างทั่วไป	84	49.41%
อื่นๆ (ค้าขาย 6 ราย)	10	5.88%
ไม่มีอาชีพรอง	76	44.71%
รวม	170	100.00%
การถือครองที่ดิน		
ค่าสูงสุด		32 ไร่
ค่าต่ำสุด		1.50 ไร่
ค่าเฉลี่ย		8.02 ไร่
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		6.05 ไร่
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 1		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	79	46.47%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	32	18.82%
เช่าที่ดินของคนอื่น (10-14 ไร่ 5 ราย)	53	31.18%
อื่นๆ	6	3.53%
รวม	170	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 2		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	45	45.00%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	22	22.00%
เช่าที่ดินของคนอื่น	27	27.00%
อื่นๆ (10-12 ไร่ 2 ราย)	6	6.00%
รวม	100	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 3		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	23	56.10%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	7	17.07%
เช่าที่ดินของคนอื่น (10 ไร่ 2 ราย)	11	26.83%
รวม	41	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 4		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	9	69.23%
เช่าที่ดินของคนอื่น	4	30.77%

ตารางที่ 4.5.1.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง
จังหวัดพะเยา ในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	Z	P(Z<=z) one-tail	n
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	3.28	3.45	5.06%	0.76152 ^{NS}	0.22317	170
แรงงาน (คน)	5.94	5.78	2.64%	0.32032 ^{NS}	0.37436	170
ผลผลิตยาเส้น (กก.)	848.70	896.31	5.61%	0.70722 ^{NS}	0.23971	170
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	274.97	274.48	-0.18%	-0.02990 ^{NS}	0.48807	170
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	100.50	102.56	2.05%	0.79915 ^{NS}	0.21210	169
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	98.60	99.92	1.33%	0.52150 ^{NS}	0.30101	169
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	87,895.58	95,452.03	8.60%	0.89138 ^{NS}	0.18636	170
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	85,817.97	92,557.41	7.85%	0.82101 ^{NS}	0.20582	170

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ที่มา: จากการทดสอบทางสถิติของผู้เขียน

ตารางที่ 4.5.1.3 ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยาในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
การปรับตัวในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายภาษีสรรพสามิต		
-หาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ	16	9.52%
-เริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ข้าวโพด ลำไย พืชผัก เช่น ผักกาดเขียว เป็นต้น	51	30.36%
-หาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรทดแทนรายได้ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป	3	1.79%
-อื่นๆ (เจ้าของที่ดินเปลี่ยนไปปลูกลำไย และเลิกปลูก)	2	1.19%
-ไม่มีการปรับตัวใดๆ	96	57.14%
รวม	168	100.00%
การช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์พื้นเมือง (เฉพาะในกลุ่มที่สนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทน)		
-การให้เงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำเพื่อลงทุนในการปลูกพืชทดแทนในช่วงเริ่มต้น	4	5.48%
-การให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น	10	13.70%
-การรับจำนำผลผลิตพืชทดแทนในราคา 80% ของราคาตลาดในช่วงต้นฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต	6	8.22%
-การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน	37	50.68%
-การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด	15	20.55%
-อื่นๆ (ต้องการได้พื้นที่ดินทำกิน)	1	1.37%
รวม	73	100.00%
การบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563		
-จ่ายเงินชดเชยที่เหมาะสม	125	73.96%
-ให้เงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ	28	16.57%
-อื่นๆ (เกือบทั้งหมดต้องการให้ลดภาษี)	16	9.47%
รวม	169	100.00%
นโยบายในระยะยาว		
-นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม	86	50.59%
-นโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง	53	31.18%
-นโยบายพัฒนาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรในท้องถิ่น	14	8.24%
-อื่นๆ (ส่วนใหญ่ต้องการให้ลดภาษีและกลับไปปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง)	17	10.00%
รวม	170	100.00%
ข้อเสนอแนะอื่นๆ		
-ลดภาษียาเส้น	110	65.09%
-อื่นๆ เช่น ราคารับซื้อใบยาจากพ่อค้า ตลาดใบยา ปัญหาโรคพืช เป็นต้น	42	24.85%
-ไม่มีข้อเสนอแนะ	17	10.06%

4.5.2) กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์

(1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ที่รับการสัมภาษณ์ประมาณครึ่งหนึ่งมีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน และเป็นเพศชาย รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างมากถึงร้อยละ 80 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา โดยมีอายุเฉลี่ยประมาณ 52 ปี กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างนี้กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นเดียวกับกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา และชาวไร่ยาสูบ 3 พันธุ์หลัก ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม และไม่น่าแปลกใจที่ผลการสำรวจ พบว่า การปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเป็นพืชหลังนาที่ชาวไร่เรียกว่า “พันธุ์อีดำ” สามารถสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 1 แต่มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 29 ตอบว่า ข้าวโพด และพืชผัก เช่น ถั่วเขียว ถั่วฝักยาว พริก มะเขือ หอมแดง แดงกวา ค่ะน้า เป็นต้น เป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่การส่งเสริมการปลูกพืชอื่นๆหลังนาร่วมกับการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบกว่าร้อยละ 72 ไม่มีอาชีพรอง กล่าวได้ว่าทักษะในการทำงานประกอบอาชีพมีเพียงการทำเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว ซึ่งอาจเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาทักษะอาชีพในอนาคตหากภาครัฐต้องการส่งเสริมอาชีพใหม่ที่ไม่ใช่การทำเกษตรกรรม นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อมูลการถือครองที่ดิน พบว่า ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีการถือครองที่ดินเฉลี่ยประมาณ 12 ไร่ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ถือครองที่ดิน 2 แปลง ทั้งนี้กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างครัวเรือนชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นครัวเรือนเกษตรขนาดเล็ก²⁸ อย่างไรก็ตามค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลค่อนข้างมาก โดยกลุ่มตัวอย่างถือครองที่ดินสูงสุดถึง 50 ไร่ ขณะที่ต่ำสุดมีค่าเพียง 3 ไร่ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง และมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่ หรือเป็นที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า ขณะที่ที่ดินขนาด 10 ไร่ขึ้นไปส่วนใหญ่เป็นที่การเช่าที่ดินของคนอื่น (ตารางที่ 4.5.2.1)

(2) ผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษี

ภาพรวมของผลการทดสอบความแตกต่างของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษีคล้ายคลึงกับกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบจังหวัดพะเยา กล่าวคือ แม้ว่าในปี 2562 ได้มีกฎกระทรวงกำหนดพักอัตราภาษีสรรพสามิต (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๖๒ ในยาสูบ อย่างไรก็ตามในปีเพาะปลูก 2561/2562 พารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมืองที่สำคัญทุกตัวในจังหวัดเพชรบูรณ์มีค่าแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ซึ่งผลการทดสอบ มีรายละเอียด

²⁸ ขนาดพื้นที่การเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 23.125 ไร่ (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://thailand.opendevlopmentmekong.net/th/topics/land/>)

ดังนั้น ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ค่าเฉลี่ยของพื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตยาเส้น ผลผลิตของที่ดิน (Land productivity) และราคาที่ดินที่เกษตรกรได้รับในรูปตัวเงิน (Nominal price) ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้นี้จนวนุমানได้ว่า ค่าเฉลี่ยของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างไม่มียสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 เนื่องจากในปี 2561 กลุ่มตัวอย่างชาวไร่บางส่วนต้องเผชิญกับปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ส่งผลต่อผลผลิตใบยา ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดขายยาเส้นให้กับพ่อค้าคนกลาง ขณะที่ค่าเฉลี่ยของการใช้แรงงานในไร่ยาสูบ²⁹ และราคาที่ดินที่เกษตรกรได้รับในรูปค่าแท้จริง (Real price) ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าลดลงเพียงเล็กน้อยจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านี้นี้จนวนุমানได้ว่า ค่าเฉลี่ยของพารามิเตอร์การปลูกยาสูบดังกล่าวลดลงอย่างไม่มียสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ทั้งนี้จากการที่ผลผลิตยาเส้นที่จำหน่ายและราคาที่ได้รับเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยจนกลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยในรูปตัวเงิน (Nominal income) และในรูปค่าแท้จริง (Real income) ของกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ซึ่งจนวนุমানได้ว่า ค่าเฉลี่ยของพารามิเตอร์ดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างไม่มียสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (ตารางที่ 4.5.2.2)

(3) การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่าง ความต้องการเยียวยาในระยะสั้นและนโยบายระยะยาว

ภาพรวมการปรับตัวของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายภาษียาเส้น คือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 75 ยังคงไม่มีการปรับตัวใดๆ (ตารางที่ 4.5.2.3) โดยหากพิจารณาถึงลงไปข้อมูลก็พบว่า กลุ่มตัวอย่างวางแผนที่จะปลูกยาสูบเท่าเดิม และเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 82.23 และ 6.60% ตามลำดับ ขณะที่มีเพียงร้อยละ 9.64 วางแผนที่จะปลูกยาสูบลดลง นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 20 มีการหาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเขียว และพืชผัก เช่น แตงกวา ค่ะน้า พริก ถั่วฝักยาว ซึ่งสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เริ่มปรับตัวในประเด็นพืชทดแทนนั้นน้อยกว่ากรณีศึกษาชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยาอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งหากนำผลการสำรวจในส่วนแรกที่ชี้ว่ากลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 29 เลือกคำตอบว่า ข้าวโพด พืชผัก เช่น ถั่วเขียว ถั่วฝักยาว พริก มะเขือ แตงกวา ค่ะน้า เป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับที่ 2 อาจกล่าวได้ว่าหากรัฐบาลต้องการใช้นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชหลังนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่กลุ่มดังกล่าว นั้น พืชหลังนาที่เป็นทางเลือกน่าจะเป็นพืชกลุ่มดังกล่าว ทั้งนี้ในช่วงเริ่มต้นอาจริเริ่มเจาะลงไปเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจหรือเริ่มปลูกแล้ว

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเฉพาะที่มีสนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบในประเด็นความช่วยเหลือจากรัฐบาลนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 32 และร้อยละ 27 ต้องการได้รับเงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น และต้องการได้รับเงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมาย

²⁹ ข้อสังเกตในประเด็นด้านการใช้แรงงาน คือ กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ประมาณร้อยละ 4.57 มีการใช้แรงงานในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ขณะที่กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ทุกกลุ่มไม่มีการใช้แรงงานนอกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี

ผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด ตามลำดับ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองยังคงมีความกังวลในเรื่องต้นทุนการผลิต และราคารับซื้อสินค้าเกษตร ยิ่งไปกว่านั้นข้อค้นพบนี้ก็ไม่ค่อยแตกต่างกันนักจากในกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา และกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบ 3 พันธุ์หลัก

สำหรับข้อเสนอการบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563 พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 53 ต้องการได้รับเงินชดเชยที่เหมาะสมจากรัฐบาล ซึ่งชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองไม่เคยได้รับมาก่อน ขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 41 ต้องการได้รับเงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ และเงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ ข้อสังเกต คือ ข้อเสนอนี้ค่อนข้างแตกต่างจากกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดพะเยา สำหรับนโยบายจากรัฐบาลในระยะยาวนั้น แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 69 เลือคนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามมีกลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 11 ที่ยังยืนยันจะต้องการให้ลดภาษียาเส้น และเมื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นปลายเปิดเชิงเสนอแนะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 54 ก็ยังคงยืนยันอยู่ในประเด็นการลดภาษียาเส้น (ตารางที่ 4.5.2.3) ที่เป็นเช่นน่าจะมีมูลเหตุจากการสูญเสียรายได้ของครอบครัวดังที่กล่าวไปแล้ว นอกจากนี้หากสมมติว่าครัวเรือนชาวไร่ยาสูบมีประชากร 4 ราย³⁰ แสดงว่าในปี 2561 กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองมีรายได้ ณ ราคาปัจจุบันประมาณ 42,175.76 บาทต่อหัว³¹ ขณะที่เมื่ออาศัยข้อมูลจากสำนักงานจังหวัดเพชรบูรณ์³² สามารถคำนวณอย่างคร่าวๆได้ว่า ในปีในช่วงปี 2555-2559 ผลผลิตประชาชาติภาคเกษตร ณ ราคาปัจจุบัน มีค่าประมาณ 29,282.43 บาทต่อหัว

³⁰ จำนวนสมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือนเกษตร (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 <https://thailand.opendevelopmentmekong.net/th/topics/land/>)

³¹ จากการสำรวจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์มีรายได้ ณ ราคาปัจจุบัน (Nominal income) ประมาณ 168,703.05 บาทต่อครัวเรือน

³² (สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563 http://www.phetchabun.go.th/fileupload/data/1559854651_cr3gfazn.pdf)

ตารางที่ 4.5.2.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
สถานภาพ		
หัวหน้าครัวเรือน	122	61.93%
คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน	52	26.40%
บุตรของหัวหน้าครัวเรือน	18	9.14%
อื่นๆ (ผู้อาศัย 4 ราย บิดาและพี่เขยของหัวหน้าครัวเรือนอย่างละ 1 ราย)	5	2.54%
รวม	197	100.00%
เพศ		
ชาย	100	50.76%
หญิง	97	49.24%
รวม	197	100.00%
อายุ		
ค่าสูงสุด		77 ปี
ค่าต่ำสุด		23 ปี
ค่าเฉลี่ย		52.20 ปี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		9.85 ปี
ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด		
ประถมศึกษา	158	80.20%
มัธยมศึกษา	31	15.74%
อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า	8	4.06%
รวม	197	100.00%
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	193	97.97%
ค้าขาย	1	0.51%
อื่นๆ	3	1.52%
รวม	197	100.00%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 1		
ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง	194	98.48%
ข้าว	3	1.52%
รวม	197	100.00%
พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวเป็นอันดับ 2		
ข้าว	99	69.23%
ข้าวโพด พืชผัก เช่น ถั่วเขียว ถั่วฝักยาว พริก มะเขือ หอมแดง แตงกวา คื่นช่าย	41	28.67%
ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง	3	2.10%
รวม	143	100.00%

รายการ	ความถี่ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
อาชีพรอง		
รับจ้างทั่วไป	45	22.96%
อื่นๆ (ค้าขาย 6 ราย)	9	4.59%
ไม่มีอาชีพรอง	142	72.45%
รวม	196	100.00%
การถือครองที่ดิน		
ค่าสูงสุด		50 ไร่
ค่าต่ำสุด		3 ไร่
ค่าเฉลี่ย		11.66 ไร่
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน		7.94 ไร่
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 1		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	100	50.76%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	65	32.99%
เช่าที่ดินของคนอื่น (10-12 ไร่ 6 ราย 16-20.5 ไร่ 4 ราย)	32	16.24%
รวม	197	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 2		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	31	24.03%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	51	39.53%
เช่าที่ดินของคนอื่น (40 ไร่ 1 ราย 10-14 ไร่ 13 ราย)	47	36.43%
รวม	129	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 3		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	9	20.45%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	20	45.45%
เช่าที่ดินของคนอื่น (10-15 ไร่ 3 ราย)	15	34.09%
รวม	44	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 4		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	3	30.00%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	6	60.00%
เช่าที่ดินของคนอื่น	1	10.00%
รวม	10	100.00%
ลักษณะการถือครองที่ดินแปลงที่ 5		
ที่ดินของตนเองและมีเอกสารสิทธิ หรือ เอกสารการเสียภาษีบำรุงท้องที่	2	50.00%
ที่ดินของภรรยา มารดาบิดา ญาติหรือของคนอื่น โดยไม่ได้จ่ายค่าเช่า	1	25.00%
เช่าที่ดินของคนอื่น	1	25.00%
รวม	5	100.00%

ตารางที่ 4.5.2.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง
จังหวัดเพชรบูรณ์ ในช่วงปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562

พารามิเตอร์	ปีเพาะปลูก 2560/2561	ปีเพาะปลูก 2561/2562	% Δ ค่าเฉลี่ย	Z	P(Z<=z) one-tail	n
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	7.80	7.96	2.08%	0.47429 ^{NS}	0.31765	197
แรงงาน (คน)	6.36	6.34	-0.32%	-0.07927 ^{NS}	0.46841	197
ผลผลิตยาเส้น (กก.)	1,572.84	1,616.75	2.79%	0.48704 ^{NS}	0.31311	197
ผลิตภาพของที่ดิน (Land productivity) (กก.ต่อไร่)	207.38	210.49	1.50%	0.28008 ^{NS}	0.38971	197
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปตัวเงิน (Nominal price) (บาทต่อกก.)	107.21	107.34	0.12%	0.13563 ^{NS}	0.44606	197
ราคาที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยใน รูปค่าแท้จริง (Real price) (บาทต่อกก.)	105.18	104.57	-0.58%	-0.67194 ^{NS}	0.25081	197
รายได้ในรูปตัวเงิน (Nominal income) (บาทต่อครัวเรือน)	168,703.05	175,515.74	4.04%	0.68572 ^{NS}	0.24645	197
รายได้ในรูปค่าแท้จริง (Real income) (บาทต่อครัวเรือน)	165,508.73	170,984.64	3.31%	0.56403 ^{NS}	0.28637	197

หมายเหตุ: ** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ที่มา: จากการทดสอบทางสถิติของผู้เขียน

ตารางที่ 4.5.2.3 ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่อายุสุบพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ในประเด็นการปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
การปรับตัวในปีเพาะปลูก 2562/2563 ต่อนโยบายภาษีสรรพสามิต		
-หาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ	7	3.52%
-เริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเขียว และพืชผัก เช่น แตงกวา คื่นช่าย พริก ถั่วฝักยาว	35	17.59%
-หาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรทดแทนรายได้ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป	7	3.52%
-ไม่มีการปรับตัวใดๆ	150	75.38%
รวม	199	100.00%
การช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์พื้นเมือง (เฉพาะในกลุ่มที่สนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทน)		
-การให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อลงทุนในการปลูกพืชทดแทนในช่วงเริ่มต้น	5	13.51%
-การให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น	12	32.43%
-การรับจำหน่ายผลผลิตพืชทดแทนในราคา 80% ของราคาตลาดในช่วงต้นฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต	1	2.70%
-การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน	9	24.32%
-การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด	10	27.03%
รวม	37	100.00%
การบรรเทาผลกระทบในระยะสั้นในปีเพาะปลูก 2562/2563		
-จ่ายเงินชดเชยที่เหมาะสม	106	52.74%
-ให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ	83	41.29%
-อื่นๆ (เกือบทั้งหมดต้องการให้ลดภาษียาเส้น)	12	5.97%
รวม	201	100.00%
นโยบายในระยะยาว		
-นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม	134	69.43%
-นโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง	26	13.47%
-นโยบายพัฒนาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรในท้องถิ่น	11	5.70%
-อื่นๆ (ไม่เลือกอะไรนอกจากต้องการให้ลดภาษี)	22	11.40%
รวม	193	100.00%
ข้อเสนอแนะอื่นๆ		
-ลดภาษียาเส้น	107	54.31%
-อื่นๆ เช่น ราคารับซื้อใบยาจากพ่อค้า ตลาดใบยา ไม่มีข้อเสนอใดๆ เป็นต้น	63	31.98%
-ไม่มีข้อเสนอแนะ	27	13.71%
รวม	197	100.00%

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.1 สรุป

นับตั้งแต่ ปี 2535 จนถึงปี 2559 ประเทศไทยมีการปรับขึ้นภาษีสรรพสามิตบุหรี่ยาสูบ 11 ครั้ง และต่อมาในปี 2560 มีการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิตยาสูบ ซึ่งการเพิ่มขึ้นของภาษีสรรพสามิตยาสูบสามารถทำให้ราคาขายปลีกบุหรี่ยาสูบเพิ่มขึ้น และอาจส่งผลกระทบต่อยอดจำหน่ายบุหรี่ยาสูบภายในประเทศ รวมทั้งอุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ และจากนั้นจึงเหี่ยวนำไปเกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ และการใช้แรงงานในไร่ยาสูบ ทั้งนี้ในช่วงระหว่างปี 2557 - 2561 ยอดจำหน่ายบุหรี่ยาสูบภายในประเทศลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 3.67 ต่อปี ขณะเดียวกันปริมาณใบยาสูบที่รับซื้อโดยการยาสูบแห่งประเทศไทย (ยสท.) ลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 17.01 ต่อปี ดังนั้นผู้วิจัยจึงเริ่มสงสัยว่าการเพิ่มขึ้นของภาษีสรรพสามิตส่งผลกระทบต่อการใช้แรงงานในไร่ยาสูบในประเทศไทย หากพิจารณาเจาะลึกลงไป ในทั้ง 3 พันธุ์หลักของใบยาสูบในประเทศไทย ได้แก่ พันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ และพันธุ์เตอร์กิช พบว่า ในปีเพาะปลูก 2561/2562 การรับซื้อใบยาสูบของ ยสท. ลดลงในแต่ละพันธุ์ดังกล่าวลดลงมากถึงร้อยละ 42.49 47.48 และ 67.98 ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อวันที่ 16 ก.ย. 2560 ยังมีการปรับโครงสร้างภาษียาเส้น จึงนำมาสู่ปัญหาวิจัยว่า ชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ พันธุ์เตอร์กิช และชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองได้รับผลกระทบมากน้อยอย่างไรในช่วงเวลาปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิต

วิธีการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบโจทย์วิจัยแรกเริ่มจากการประมาณสมการถดถอย 3 สมการ ซึ่งความเหมาะสมของสมการถดถอยที่ประมาณมาได้นั้นพิจารณาจาก (1) การตรวจสอบปัญหา Autocorrelation และ Heteroskedasticity (2) เครื่องหมายของค่าพารามิเตอร์ที่ประมาณได้ และ (3) ค่าประมาณของ R-squared และ Adjusted R-squared ทั้งนี้อาศัย ARMA เพื่อจับรูปร่างของ Residuals เพื่อช่วยปรับผลการประมาณ อย่างไรก็ตามด้วยความจำกัดของข้อมูลจึงจำเป็นต้องปรับปรุงข้อมูลจากรายปีเป็นรายไตรมาสตามแนวทางของ Denton ยกเว้นข้อมูลจำนวนผู้มีงานทำในการปลูกยาสูบ หลังจากนั้นนำรวม 3 สมการที่ประมาณมาได้เป็นแบบจำลองเพื่อใช้คำนวณ Baseline value ด้วย Static-deterministic simulation ตามแนวทางของ Broyden และพิจารณาความน่าเชื่อถือของแบบจำลองจากค่า Thiel inequality coefficient สำหรับการจำลองสถานการณ์เริ่มจากอาศัยความยืดหยุ่นของอุปสงค์สำหรับบุหรี่ยาสูบภายในประเทศต่อราคาจากงานวิจัยของ Sarntisart (October 2003) และ สุขาดา (2540) จากนั้นอาศัยแบบจำลอง กล่าวคือ เมื่ออุปสงค์สำหรับบุหรี่ยาสูบภายในประเทศ ซึ่งเป็นตัวแปรภายนอกเปลี่ยนแปลงไปย่อมเหี่ยวนำไปเกิดการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์สำหรับใบยาสูบภายในประเทศ พื้นที่เพาะปลูกใบยาสูบ และจำนวนแรงงานในไร่ยาสูบ สุดท้ายจึงพิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่าง Simulated values เปรียบเทียบกับ Baseline values ทั้งนี้ผู้วิจัยจำลองสถานการณ์ให้ราคาบุหรี่ยาสูบเพิ่มขึ้น 50% 70% และ 80% ตามลำดับ

วิธีการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบโจทย์วิจัยที่สอง เริ่มจากการกำหนดตัวอย่างชาวไร่บ่มเองในอำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน และอำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีจำนวน 67 ราย และตัวอย่างชาวไร่ขายไวยาสูบให้โรงบ่มจังหวัดพะเยา จำนวน 42 ราย สำหรับกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวน 151 ราย และกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช ในอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวน 367 ราย ส่วนกรณีกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองแบ่งเป็นชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง ในอำเภอปง จังหวัดพะเยา และชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวน 170 ราย และในอำเภอหล่มสัก จำนวน 197 ราย ตามลำดับ ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกคือ ข้อมูลส่วนบุคคลของชาวไร่ยาสูบ ส่วนที่สอง คือ การปลูกไวยาสูบในปีเพาะปลูก 2560/61 และ 2561/62 ส่วนที่สาม คือ นโยบายภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในแต่ละสายพันธุ์ จากนั้นบันทึกและจัดกระทำข้อมูลในโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อนำมาคำนวณความถี่และร้อยละ รวมทั้งการทดสอบสมมติฐานความแตกต่างทางสถิติของพารามิเตอร์ค่าเฉลี่ยในระหว่างปีเพาะปลูก 2560/61 และ 2561/62 ทั้งนี้พารามิเตอร์ที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูก แรงงาน ผลผลิตภาพของที่ดิน ราคาที่เกษตรกรได้รับ และรายได้ในรูปค่าแท้จริง

ข้อค้นพบในประเด็นผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบระดับมหภาคสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ จากการพิจารณาความน่าเชื่อถือของผลการประมาณสมการถดถอย พบว่า ตัวแปรอิสระมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 รวมทั้งตัวคลาดเคลื่อน (Error terms) ยังคงเป็น White noise หลังจากนั้นเมื่อรวมทั้ง 3 สมการให้เป็นแบบจำลองก็พบว่ามีความน่าเชื่อถือ เนื่องจาก Theil inequality coefficient มีค่าประมาณอยู่ระหว่าง 0.01 – 0.18 และผลการจำลองสถานการณ์ พบว่า ภายใต้สถานการณ์ที่ปัจจัยอื่นๆคงที่ เมื่อราคาบุหรี่ชิกาแรตภายในประเทศเพิ่มขึ้น 50% ส่งผลให้อุปสงค์สำหรับบุหรี่ชิกาแรตภายในประเทศลดลง 19.50% - 36.65% ตามค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา ซึ่งส่งผลต่อความต้องการรับซื้อไวยาสูบภายในประเทศลดลงเฉลี่ยประมาณ 21.92% - 40.62% ต่อปี และเหนี่ยวนำให้มีการใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกยาสูบ และการใช้แรงงานในไร่ยาสูบลดลงเฉลี่ยประมาณ 19.28% - 36.28% และ 11.07% - 21.88% ต่อปีตามลำดับ ทั้งนี้ผลการจำลองสถานการณ์นับเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อยืนยันว่า นโยบายการควบคุมยาสูบจากมาตรการภาษีสรรพสามิตย่อมมีผลกระทบข้างเคียงมาถึงการปลูกยาสูบ (Supply-side effect) ในประเทศไทย ซึ่งนับเป็นการเติมวรรณกรรมจากพรมแดนความรู้เดิมในการวิเคราะห์กรณีศึกษาของประเทศจีนและประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ปรากฏอยู่ใน Brown (1995) และ Hu et. al. (2010) ตามลำดับ

ข้อค้นพบในประเด็นผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบระดับจุลภาคที่สำคัญสามารถสรุปได้ต่อไปนี้ พื้นที่เพาะปลูกของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบที่ขายให้ ยสท. เพียงอย่างเดียวมีค่าลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 5.1) ขณะที่พื้นที่เพาะปลูกของกลุ่มตัวอย่างที่ขายให้กับ ยสท. และบริษัท และ/หรือพ่อค้าคนกลางนั้นเฉพาะกรณีศึกษาชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์เท่านั้นที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจเนื่องมาจากตลาดส่งออกไวยาเบอร์เลย์หดตัวลงอย่างมากในปี 2562 สำหรับการจ้างแรงงานในไร่ยาสูบ

นั้นเปลี่ยนแปลงลดลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นในกรณีศึกษาชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิชที่ขายให้ ยสท. เพียงอย่างเดียว ยิ่งไปกว่านั้นผลผลิตภาพของที่ดินในกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์มีค่าลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาภัยธรรมชาติที่ชาวไร่ในจังหวัดนี้ต้องเผชิญ ขณะที่ราคาที่ดินเกษตรกรได้รับในรูปค่าแท้จริงในกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ขายใบยาสูบในจังหวัดพะเยามีค่าลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น นอกจากนี้แม้ในปี 2561 รัฐบาลมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาษียาเส้น อย่างไรก็ตามพื้นที่เพาะปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมืองในทั้งสองกลุ่มตัวอย่างมีค่าเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยิ่งไปกว่านั้นพารามิเตอร์ที่สำคัญของการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมืองในทั้งสองกลุ่มตัวอย่างมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5.1 ผลกระทบของการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในระดับจุลภาค

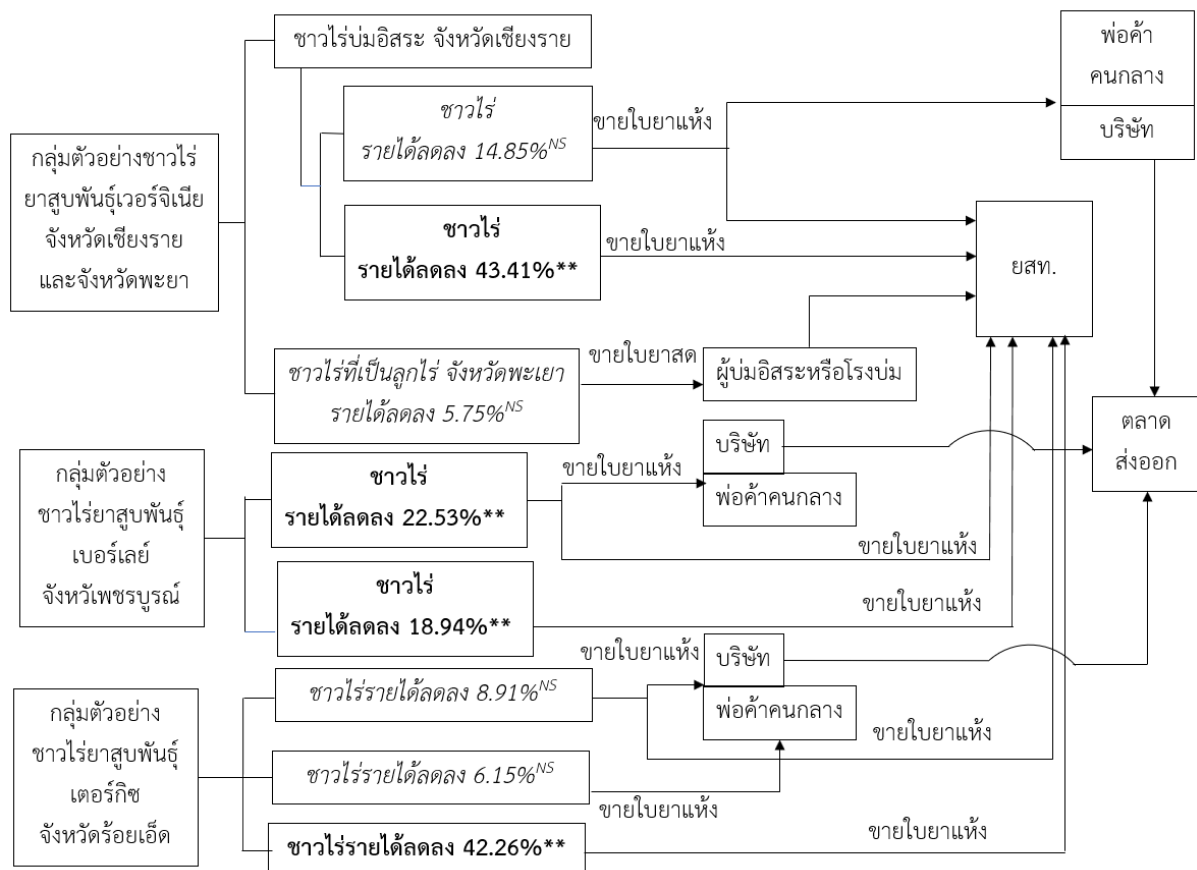
กลุ่มตัวอย่าง	พื้นที่เพาะปลูก	แรงงาน	ผลผลิตภาพของที่ดิน	ราคาที่ดินในรูปค่าแท้จริง
1. ชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย				
1.1) ชาวไร่บ่มเอง จังหวัดเชียงราย				
ขายให้ ยสท. อย่างเดียว	-34.43%	-8.18%	-8.09%	-0.62%
	(-2.50)**	(-0.67) ^{NS}	(-0.96) ^{NS}	(-0.57) ^{NS}
ขายให้ ยสท. และบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง	-10.45%	-0.88%	-0.57%	-2.17%
	(-0.57) ^{NS}	(-0.05) ^{NS}	(-0.05) ^{NS}	(-1.80)**
1.2) ชาวไร่ขายใบยาสูบให้โรงบ่ม จังหวัดพะเยา	1.02%	4.90%	0.47%	-4.43%
	(0.10) ^{NS}	(0.53) ^{NS}	(-0.57) ^{NS}	(-2.94)**
2. ชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ จังหวัดเพชรบูรณ์				
ขายให้ ยสท. อย่างเดียว	-13.48%	-5.53%	-10.33%	-0.98%
	(-1.99)**	(-0.93) ^{NS}	(-2.29)**	(-0.88) ^{NS}
ขายให้ ยสท. และบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง	-15.27%	-6.50%	-3.12%	-1.06%
	(-1.70)**	(-0.83) ^{NS}	(-0.72) ^{NS}	(-0.63) ^{NS}
3. ชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช จังหวัดร้อยเอ็ด				
ขายให้ ยสท. อย่างเดียว	-42.62%	-19.04%	0.08%	1.57%
	(-8.69)**	(-3.43)**	(0.03) ^{NS}	(0.99) ^{NS}
ขายให้ ยสท. และบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง	-8.91%	-7.15%	16.38%	1.44%
	(-3.34)**	(-1.46) ^{NS}	(3.49)**	(0.89) ^{NS}
ขายให้ บริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลาง อย่างเดียว	-3.97%	1.63%	0.42%	-0.42%
	(-0.41) ^{NS}	(0.17) ^{NS}	(0.06) ^{NS}	(-0.14) ^{NS}
4. ชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง				
4.1) ชาวไร่ จังหวัดพะเยา	5.06%	2.64%	-0.18%	1.33%
	(0.76) ^{NS}	(0.32) ^{NS}	(-0.03) ^{NS}	(0.52) ^{NS}
4.2) ชาวไร่ จังหวัดเพชรบูรณ์	2.08%	-0.32%	1.50%	-0.58%
	(0.47) ^{NS}	(-0.08) ^{NS}	(0.28) ^{NS}	(-0.67) ^{NS}

หมายเหตุ: ตัวเลขในตาราง หมายถึง ร้อยละการเปลี่ยนแปลงของค่าเฉลี่ยพื้นที่เพาะปลูก แรงงาน ผลผลิตภาพของที่ดิน และราคาที่ดินเกษตรกรได้รับในรูปค่าแท้จริงระหว่างปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562

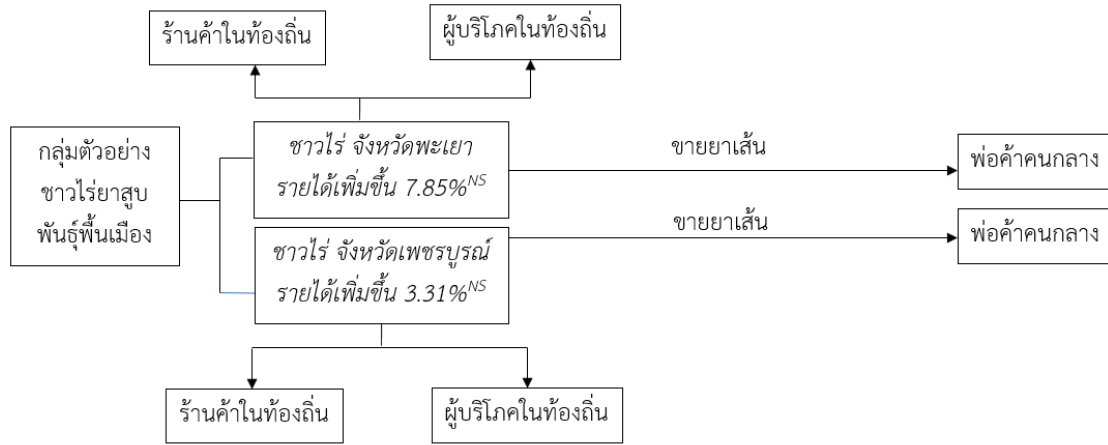
ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง Z-statistic สำหรับการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่าง 2 ประชากร

** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

ประเด็นที่สำคัญ คือ ผลกระทบต่อรายได้ในรูปค่าแท้จริง สามารถสรุปได้ว่าความรุนแรงของการสูญเสียรายได้แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มตัวอย่าง (ภาพที่ 5.1) โดยกลุ่มตัวอย่างชาวไร่เวอร์จิเนีย เบอร์เลย์ และเตอร์กิชที่ขายไยยาให้ ยสท. เพียงอย่างเดียว รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ที่ขาย ไยยาให้ ยสท. และบริษัทและ/หรือพ่อค้าคนกลางเฉพาะในกรณีพันธุ์เบอร์เลย์ได้รับผลกระทบรุนแรงจากการสูญเสียรายได้ในปีเพาะปลูก 2561/2562 โดยรายได้ในรูปค่าแท้จริงต่อครัวเรือนลดลงประมาณร้อยละ 18.94 – 43.41 ซึ่งอนุมานทางสถิติได้ว่ารายได้ในรูปค่าแท้จริงลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ขณะที่กลุ่มชาวไร่ที่เหลือได้รับผลกระทบระดับปานกลางจากการสูญเสียรายได้ โดยรายได้ในรูปค่าแท้จริงต่อครัวเรือนลดลงประมาณร้อยละ 5.75 – 14.85 ซึ่งอนุมานทางสถิติได้ว่ารายได้ในรูปค่าแท้จริงลดลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 นอกจากนี้ในกรณีของชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองนั้นชาวไร่มีรายได้เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 กล่าวได้ว่าในช่วงปีแรกแห่งการปรับขึ้นภาษีสรรพสามิตยาเส้น กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองยังไม่ได้รับผลกระทบที่ชัดเจน ทั้งนี้รายได้จากการขายไยยาต่อหัวชาวไร่มีค่าค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตประชาชาติรายจังหวัดต่อหัว หรือเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือนต่อเดือน ด้วยเหตุนี้เมื่อเปิดโอกาสให้ชาวไร่แสดงความคิดเห็นเห็นปลายเปิดจึงยังคงยืนอยู่ในประเด็นโควตาซื้อขายยาสูบ

ก. การเปลี่ยนแปลงของรายได้ในรูปค่าแท้จริงของชาวไร่ยาสูบ 3 พันธุ์หลัก

ข. การเปลี่ยนแปลงของรายได้ในรูปค่าแท้จริงของชาวไร่ยาสูบพนมเปญเมือง

ภาพที่ 5.1 การเปลี่ยนแปลงของรายได้ในรูปค่าแท้จริงจากการขายใบยาสูบของครัวเรือนในระหว่างปีแรกแห่งการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิต ยาสูบ (ปีเพาะปลูก 2560/2561 และ 2561/2562)

หมายเหตุ: Flow chart นี้เป็นวิธีการตลาดเบื้องต้นของใบยาสูบในจังหวัด

** และ NS หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ

สำหรับผลการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบทั้ง 3 พันธุ์หลัก และยาสูบพนมเปญเมืองในประเด็น การปรับตัว ความต้องการเยียวยาในระยะสั้น และนโยบายในระยะยาว สามารถสรุปได้ดังนี้ ในปีเพาะปลูก 2561/2562 แม้ว่าชาวไร่ยาสูบประมาณร้อยละ 70 ยังคงไม่มีการปรับตัวใดๆต่อนโยบายการปรับโครงสร้าง ภาษีสรรพสามิต และเพียงประมาณร้อยละ 20-30 มีการหาความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืช ทดแทนยาสูบ และ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ อย่างไรก็ตามในกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพนมเปญ เบอร์เลย์จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ประมาณร้อยละ 56 มีการหาความรู้ และ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ซึ่ง พืชทดแทนแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์การเกษตร (ตารางที่ 5.2) แต่หากผนวกความคิดเห็นในประเด็น พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวแล้วสามารถกล่าวได้ว่า ข้าวโพด ก็เป็นตัวเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ โดยหาก พิจารณาในกลุ่มนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบส่วนใหญ่เลือกนโยบายการจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญา รับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน อาจเนื่องมาจากความคุ้นเคยในการขายใบยาสูบในราคาประกันกับ ยสท. ขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในกรณีศึกษาชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กีซจังหวัดร้อยเอ็ดเลือกนโยบายการ จ่ายเงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด และกรณีศึกษา ชาวไร่ยาสูบพนมเปญเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์การให้รัฐบาลให้เงินช่วยเหลือเพื่อชื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ นอกจากนี้ชาวไร่ส่วนใหญ่ยังคงต้องการเงินเยียวยาในปีเพาะปลูก 2562/2563 เพื่อบรรเทาผลกระทบในระยะ สั้น ส่วนนโยบายในระยะยาวนั้นกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบส่วนใหญ่ต้องการนโยบายส่งเสริมการปลูกพืช ทดแทนใบยาสูบพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใน กรณีศึกษาชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กีซจังหวัดร้อยเอ็ดเลือกนโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและ เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง

ตารางที่ 5.2 ผลการสำรวจความคิดเห็นการหาความรู้ และ/หรือเริ่มปลูกพืชทดแทนใบยาสูบของกลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบ พันธุ์เวอร์จิเนีย พันธุ์เบอร์เลย์ พันธุ์เตอร์กิช และพันธุ์พื้นเมือง และความช่วยเหลือจากรัฐบาล

กลุ่มตัวอย่าง	หาความรู้ และ/หรือ เริ่มปลูกพืชทดแทน	พืชทดแทน	ความช่วยเหลือ จากรัฐบาล
1. ชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย			
1.1) ชาวไร่บ่มเอง จังหวัดเชียงราย	22.39%	ข้าวโพด สับปะรด ข้าว ถั่ว แดงกวา	ก.
1.2) ชาวไร่ขายใบยาสดให้โรงบ่ม จังหวัดพะเยา	23.81%	ข้าวโพด ผักกาดเขียว กะหล่ำปลี	ก.
2. ชาวไร่ยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์	56.41%	กระเทียม ส้มโอ ข้าวโพด และพืชผัก	ก.
3. ชาวไร่ยาสูบพันธุ์เตอร์กิช	18.53%	ข้าวโพด มันสำปะหลัง แดงโม ข้าว และ พืชผัก	ข.
4. ชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมือง			
4.1) ชาวไร่ จังหวัดพะเยา	39.88%	ข้าวโพด ลำไย ผักกาดเขียว	ก.
4.2) ชาวไร่ จังหวัดเพชรบูรณ์	21.11%	ข้าวโพด ถั่วเขียว และพืชผัก	ค.

หมายเหตุ: ก. หมายถึง การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญาซื้อขายผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน

ข. หมายถึง การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด

ค. หมายถึง การให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) แม้ว่าข้อค้นพบจากการจำลองสถานการณ์ในแบบจำลองทางเศรษฐมิติถือเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ (Empirical evidence) ที่สามารถยืนยันได้ว่าภาษีสรรพสามิตยาสูบเป็นเครื่องมือทางการคลังที่สามารถควบคุมอุปทานยาสูบภายในประเทศไทย อย่างไรก็ตามก็สะท้อนว่าภาษีสรรพสามิตยาสูบส่งผลกระทบต่อข้างเคียงมาสู่อุปทานใบยาสูบ (Supply-side effects) หรือชาวไร่ยาสูบ ดังนั้นผู้กำหนดนโยบายควรวางสมดุลระหว่างผลกระทบต่อทางด้านสุขภาพของประชาชน ซึ่งนับเป็นผลประโยชน์ส่วนเพิ่ม (Marginal benefit) จากดำเนินนโยบาย ประกอบกับผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจต่อชาวไร่ยาสูบ ซึ่งนับเป็นต้นทุนส่วนเพิ่ม (Marginal cost) จากการดำเนินนโยบาย

(2) จากข้อค้นพบของการวิจัยที่ยืนยันทางสถิติว่า ชาวไร่ยาสูบได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากการสูญเสียรายได้หลักที่สำคัญของครอบครัว ดังนั้นการจ่ายเงินชดเชยที่เหมาะสมให้กับชาวไร่ยาสูบในปีเพาะปลูก 2562/2563 ยังคงมีความจำเป็นต้องดำเนินการต่อเนื่องจากปีเพาะปลูก 2561/2562 ซึ่งจากผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวไร่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนีย เบอร์เลย์ และเตอร์กิช ส่วนใหญ่ยังคงต้องการได้รับเงินชดเชย

(3) จากข้อเสนอแนะปลายเปิดที่ชาวไร่ยาสูบ 3 พันธุ์หลัก ส่วนใหญ่ในแต่ละพื้นที่ยังคงยืนอยู่ในประเด็นโควต้ารับซื้อจาก ยสท. ขณะเดียวกันชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองก็ยืนอยู่ในประเด็นภาษียาเส้น ดังนั้นการจัด

กระบวนการเพื่อสร้างความเข้าใจ¹ ให้กับชาวไร่ยาสูบทั้ง 3 พันธุ์หลักในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งชาวไร่ยาสูบพันธุ์พื้นเมืองในแต่ละพื้นที่ในประเด็นการปรับโครงสร้างภาษีสรรพสามิตยาสูบเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ภาครัฐสามารถนำร่องดำเนินการกับกลุ่มชาวไร่ยาสูบที่เริ่มมีการปรับตัวด้วยการปลูกพืชหลังนาอื่น ๆ ร่วมกับการปลูกใบยาสูบ ซึ่งอาจมีความพร้อมในการรับฟังมากกว่ากลุ่มอื่นๆ โดยเปรียบเทียบ ซึ่งจากผลการวิจัย พบว่า ชาวไร่ยาสูบกลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 20-30

(4) จากข้อค้นพบของการวิจัยที่ยืนยันทางสถิติในประเด็น Supply-side effects ทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ดังนั้นเพื่อจัดการประเด็นดังกล่าว รัฐบาลควรจัดตั้งกองทุนที่เรียกว่า “กองทุนสงเคราะห์ไร่ยาสูบและส่งเสริมพืชทดแทน”² โดยต้องมีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญดังนี้

- เพื่อประคับประคองความเป็นอยู่ของชาวไร่ยาสูบในช่วงเปลี่ยนผ่านจากการปลูกพืชหลังนาร่วมกับการปลูกใบยาสูบจนกระทั่งไปสู่การปลูกพืชทดแทนใบยาสูบต่อไป
- เพื่อผลักดันให้เกิด “วิสาหกิจชุมชนต้นแบบพืชเสริมหลังนา” ภายใต้สิทธิพิเศษด้านภาษีและสินเชื่อในช่วงเริ่มต้น รวมทั้งการสนับสนุนด้านความรู้ในการทำการตลาดแนวใหม่³ และการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต้นแบบพืชเสริมหลังนาในทุกๆพื้นที่การปลูกใบยาสูบ

ทั้งนี้จากผลการวิจัยสะท้อนว่า ชนิดของพืชหลังนาขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์การเกษตรของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งได้กล่าวโดยสรุปแล้วในตารางที่ 5.2 อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างที่มีความสนใจและ/หรือเริ่มปลูกพืชหลังนาร่วมกับการปลูกใบยาสูบนั้นต้องการความช่วยเหลือด้านตลาดและการประกันราคา โดยจากผลการวิจัย พบว่า ต้องการจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน ขณะเดียวกันจากผลการสำรวจการถือครองที่ดิน กล่าวได้ว่าครัวเรือนชาวไร่ยาสูบเป็นครัวเรือนขนาดเล็ก ดังนั้นการวางแผนจัดสรรพื้นที่เพาะปลูกพืชหลังนาร่วมกับใบยาสูบให้มีประสิทธิภาพเชิงเศรษฐกิจ (Economic efficiency) และเชิงเทคนิค (Technical efficiency) เป็นสิ่งที่พึงตระหนัก นอกจากนี้การพัฒนาทักษะอาชีพในอนาคตเพื่อการส่งเสริมอาชีพใหม่ที่ไม่ใช่การทำเกษตรกรรมนั้นค่อนข้างเป็นไปได้ยาก เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าครัวเรือนชาวไร่ยาสูบส่วนใหญ่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพรอง หรือกรณีที่มีอาชีพรองก็เป็นเพียงการรับจ้างทั่วไป กล่าวได้ว่าทักษะในการทำงานประกอบอาชีพมีเพียงการทำเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว

¹ Altman et al. (1996) และ Fallin and Glantz (2015)

² อาศัยแนวคิดจาก National Tobacco Community Trust Fund ใน Gale (May 1999)

³ Altman (1998) เสนอว่าหากระบบการผลิตและการตลาดพืชทางเลือกเพื่อทดแทนยาสูบยังคงเป็นแบบเดิมก็คงยากมากที่จะสามารถทำได้เทียบเคียงกับการปลูกยาสูบในกรณีศึกษา รัฐนอร์ทแคโรไลนา (North Carolina)

บรรณานุกรม

- สุชาติ ตังทางธรรม .(2540). เศรษฐศาสตร์เรื่องบุหรี่และอัตราภาษีบุหรี่. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
<https://kb.hsri.or.th/>
- Altman, D. G., Levine, D. W., Howard, G., & Hamilton, H. (1996). Tobacco farmers and diversification: Opportunities and barriers. *Tobacco Control*, 5(3), 192-198.
doi:10.1136/tc.5.3.192
- Azagba, S., Burhoo, P., Chaloupka, F. J., & Fong, G. T. (2015). Effect of cigarette tax increase in combination with mass media campaign on smoking behaviour in Mauritius: Findings from the ITC Mauritius survey. *Tobacco Control*, 24, iii71-iii75.
doi:10.1136/tobaccocontrol-2014-052096
- Brock, B., Choi, K., Boyle, R. G., Moilanen, M., & Schillo, B. A. (2016). Tobacco product prices before and after a statewide tobacco tax increase. *Tobacco Control*, 25(2), 166-173.
doi:10.1136/tobaccocontrol-2014-052018
- Brown, A. B. (1995). Cigarette taxes and smoking restrictions: Impacts and policy implications. *American Journal of Agricultural Economics*, 77(4), 946-951.
doi:10.2307/1243817
- Cetin, T. (2017). The effect of taxation and regulation on cigarette smoking: Fresh evidence from Turkey. *Health Policy*, 121(12), 1288-1295. doi:10.1016/j.healthpol.2017.09.015
- Choi, S. E. (2016). Are lower income smokers more price sensitive?: The evidence from Korean cigarette tax increases. *Tobacco Control*, 25(2), 141-146.
doi:10.1136/tobaccocontrol-2014-051680
- Davidson, S., & de Silva, A. (2018). Did Recent Tobacco Reforms Change the Cigarette Market? *Economic Papers*, 37(1), 55-74. doi:10.1111/1759-3441.12198
- Fallin, A., & Glantz, S., A. (2015). Tobacco-Control Policies in Tobacco-Growing States: Where Tobacco Was King. *The Milbank Quarterly*, 93(2), 319-358.
- Feng, G., Wang, C., Yang, J., & Jiang, Y. (2016). Preliminary influence of 2015 cigarette excise tax up-regulation on cigarette retail price. *Chinese Journal of Endemiology*, 37(10), 1370-1372. doi:10.3760/cma.j.issn.0254-6450.2016.10.011
- Gale, F. (May 1999). *Tobacco Communities Facing Change*. Rural development Perspectives, Vol.14 Issue 1, Economic Research Service, United States Department of Agriculture

- Gonzalez-Rozada, M., & Ramos-Carbajales, A. (2016). Implications of raising cigarette excise taxes in Peru. *Revista Panamericana de Salud Publica/Pan American Journal of Public Health*, 40(4), 250-255.
- Goodchild, M., Perucic, A. M., & Nargis, N. (2016). Modelling the impact of raising tobacco taxes on public health and finance. *Bulletin of the World Health Organization*, 94(4), 250-257. doi:10.2471/BLT.15.164707
- Goodchild, M., & Zheng, R. (2018). Early assessment of China's 2015 tobacco tax increase. *Bulletin of the World Health Organization*, 96(7), 506-512. doi:10.2471/BLT.17.205989
- Ho, L. M., Schafferer, C., Lee, J. M., Yeh, C. Y., & Hsieh, C. J. (2017). The effect of cigarette price increases on cigarette consumption, tax revenue, and smoking-related death in Africa from 1999 to 2013. *International Journal of Public Health*, 62(8), 899-909. doi:10.1007/s00038-017-0980-7
- Hoek, J., & Smith, K. (2016). A qualitative analysis of low income smokers' responses to tobacco excise tax increases. *International Journal of Drug Policy*, 37, 82-89. doi:10.1016/j.drugpo.2016.08.010
- Hu, T., Mao, Z., Shi, J. & Chen, W. (2010). The role of taxation in tobacco control and its potential economic impact in China. *Tobacco Control*, 19; 58-64. doi:10.1136/tc.2009.031799
- IARC Handbooks of Cancer Prevention, **Chapter 9 Health and economic impact of tobacco taxation**,
https://publications.iarc.fr/_publications/media/download/4028/7fa59ae33d3040521ea97557a0a3d978d7fadc7a.pdf
- Jacobs, R., Gale, F., Capehart, T., Zhang, P. & Jha, P. (2000). **The supply-side effects of tobacco control policies**. Tobacco control policies in developing countries. ed. P. Jha; F. Chaloupka. New York: Oxford University Press.
- Jha, P. (2018). The health, poverty, and financial consequences of a cigarette price increase among 500 million male smokers in 13 middle income countries: Compartmental model study. *BMJ (Online)*, 361. doi:10.1136/bmj.k1162
- John, R. M., Dauchy, E., & Goodchild, M. (2018). Estimated impact of the GST on tobacco products in India. *Tobacco Control*. doi:10.1136/tobaccocontrol-2018-054479

- Lee, J. M., Liao, D. S., Ye, C. Y., & Liao, W. Z. (2005). Effect of cigarette tax increase on cigarette consumption in Taiwan. **Tobacco Control**, *14*(SUPPL. 1), i71-i75. doi:10.1136/tc.2004.008177
- Levy, D. T., Wijnhoven, T. M. A., Levy, J., Yuan, Z., & Mauer-Stender, K. (2018). Potential health impact of strong tobacco control policies in 11 South Eastern WHO European Region countries. **European Journal of Public Health**, *28*(4), 693-701. doi:10.1093/eurpub/cky028
- Liber, A. C., Ross, H., Ratanachena, S., Dorotheo, E. U., & Foong, K. (2015). Cigarette price level and variation in five Southeast Asian countries. **Tobacco Control**, *24*(E2), e137-e141. doi:10.1136/tobaccocontrol-2013-051184
- Linegar, D. J., & Van Walbeek, C. (2018). The effect of excise tax increases on cigarette prices in South Africa. **Tobacco Control**, *27*(1), 65-71. doi:10.1136/tobaccocontrol-2016-053340
- Maldonado, N., Llorente, B., & Deaza, J. (2016). Cigarette taxes and demand in Colombia. *Revista Panamericana de Salud Publica/Pan American Journal of Public Health*, *40*(4), 229-236.
- Marsh, L., Cameron, C., Quigg, R., Hoek, J., Doscher, C., McGee, R., & Sullivan, T. (2016). The impact of an increase in excise tax on the retail price of tobacco in New Zealand. **Tobacco Control**, *25*(4), 458-463. doi:10.1136/tobaccocontrol-2015-052259
- Monga, D., & Prinja, S. (2018). Economics of smokeless Tobacco in India. **Indian Journal of Community Health**, *30*(2), 115-119.
- Mumford, E. A., Levy, D. T., Gitchell, J. G., & Blackman, K. O. (2005). Tobacco control policies and the concurrent use of smokeless tobacco and cigarettes among men, 1992-2002. **Nicotine and Tobacco Research**, *7*(6), 891-900. doi:10.1080/14622200500266098
- Nargis, N., Manneh, Y., Krubally, B., Jobe, B., OgwelOuma, A. E., Tcha-Kondor, N., & Blecher, E. H. (2016). How effective has tobacco tax increase been in the Gambia? A case study of tobacco control. **BMJ Open**, *6*(8). doi:10.1136/bmjopen-2015-010413
- Rodríguez-Iglesias, G., Schoj, V., Chaloupka, F., Champagne, B., & González-Rozada, M. (2017). Analysis of cigarette demand in Argentina: The impact of price changes on consumption and government revenues. **Salud Publica de Mexico**, *59*(1), 95-101. doi:10.21149/7861

- Sarntisart, Isra. (2003). **An economic analysis of tobacco control in Thailand** (English). HNP discussion paper series Washington, D.C. : World Bank Group.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/382721468760559277/An-economic-analysis-of-tobacco-control-in-Thailand>
- The Center for Alcohol Studies and The Centre for Addiction and Mental Health. (2017). **Resource tool on alcohol taxation and pricing policies**, Editors Bundit Sornpaisarn, Kevin D. Shield, Esa Österberg, Jürgen Rehm, World Health Organization.
https://www.who.int/substance_abuse/publications/tax_book/en/
- Uri, N. D., & Boyd, R. (1995). An Assessment of the Impact of an Increase in the Tobacco Excise Tax on the U.S. Economy. **Review of Policy Research**, 14(3-4), 279-302.
doi:10.1111/j.1541-1338.1995.tb00712.x
- van Walbeek, C. (2006). Industry responses to the tobacco excise tax increases in South Africa. **South African Journal of Economics**, 74(1), 110-122. doi:10.1111/j.1813-6982.2006.00051.x
- Van Walbeek, C., & Filby, S. (2018). Analysis of Article 6 (tax and price measures to reduce the demand for tobacco products) of the WHO's Framework Convention on Tobacco Control. **Tobacco Control**. doi:10.1136/tobaccocontrol-2018-054462
- White, J. S., & Hana, R. (2015). Smokers' strategic responses to sin taxes: Evidence from panel data in Thailand. **Health Economics (United Kingdom)**, 24(2), 127-141.
doi:10.1002/hec.3004
- Zimmermannová, J., & Šíroký, J. (2016). Economic impacts of cigarette taxation development in the Czech Republic and the Slovak Republic. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 64(6), 2191-2200.
doi:10.11118/actaun201664062191

ภาคผนวก

ตัวอย่าง แบบสัมภาษณ์ชาวไร่ยาสูบพันธุ์หลัก และพันธุ์พื้นเมือง

แบบสัมภาษณ์

ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในจังหวัดเพชรบูรณ์

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์

ฉบับที่.....

ผ่านการตรวจสอบผลการสัมภาษณ์ [] ผ่าน [] ไม่ผ่าน

ผู้สัมภาษณ์ ชื่อ..... นามสกุล.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.
เริ่มเวลา..... สิ้นสุดการสัมภาษณ์.....

โปรดทำเครื่องหมายถูก ลงใน [] หน้าข้อความที่ต้องการ และ/ หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง (.....) ของแต่ละคำถามเพื่อให้ความหมายที่สมบูรณ์

ส่วนที่ 1. ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกร

1.1 ชื่อ..... นามสกุล.....

1.2 ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จ. เพชรบูรณ์
โทรศัพท์.....

1.3 สถานภาพในครัวเรือน

- [] หัวหน้าครอบครัว [] คู่สมรสของหัวหน้าครอบครัว [] บุตรของหัวหน้าครอบครัว
[] อื่นๆ ระบุ.....

1.4 เพศ [] ชาย อายุ ปี [] หญิง อายุ ปี

1.5 ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด

- [] ไม่ได้เรียนหนังสือ [] ประถมศึกษา [] มัธยมศึกษา
[] อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า

1.6 อาชีพหลัก [] เกษตรกรรม [] ค้าขาย [] อื่นๆระบุ.....

1.7 อาชีพรอง [] รับจ้างทั่วไป [] อื่นๆระบุ..... [] ไม่มี

1.8 พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครัวเรือน

(ระบุชนิดพืชที่สร้างรายได้จากมากไปหาน้อย และถ้าเป็นใบยาสูบให้ระบุพันธุ์)

(1)..... (2)..... (3).....

2.5 ราคาที่เกษตรกรได้รับจากการขายใบยาสูบ

(บาทต่อกก.)

(1) จากการขายใบยาสูบให้กับ ยสท.

เกรดระบุ.....

เกรดระบุ.....

เกรดระบุ.....

(2) จากการขายใบยาสูบให้กับพ่อค้าเร่

(3) จากการขายใบยาสูบให้กับเกษตรกรรายอื่นที่โควต้า

ขายยังไม่เต็ม

(4) อื่นๆ (ระบุ).....

ฤดูกาลผลิต 2560	ฤดูกาลผลิต 2561	ระบุเหตุผลที่ เท่าเดิม เพิ่ม หรือลด

ส่วนที่ 3. นโยบายภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์

3.1 เงินช่วยเหลือจากรัฐบาลสำหรับเกษตรกรผู้ปลูกใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์ที่ได้รับผลกระทบจากการลดปริมาณการรับซื้อใบยาสูบเฉพาะฤดูกาลผลิตปี 2561/62 (พ.ย.61-มี.ค.62)

[] ได้รับเงิน.....บาทต่อกก. คิดเป็นเงินที่ได้รับทั้งหมด.....บาท

[] ไม่ได้รับเงินช่วยเหลือ ระบุเหตุผล.....

3.2 การปรับตัวของเกษตรกรต่อนโยบายภาษีสรรพสามิตในฤดูกาลผลิต 2561/62 (พ.ย.61-มี.ค.62)

[] หาคความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ

[] เริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ระบุพืช (1).....(2)

[] หออาชีพเสริมนอกภาคเกษตรทดแทนรายได้ ระบุอาชีพเสริม.....(ข้ามไปข้อ 3.4)

[] อื่นๆ ระบุ.....(ข้ามไปข้อ 3.4)

[] ไม่มีการปรับตัว (ข้ามไปข้อ 3.4)

3.3 ความต้องการการช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์

[] การให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อลงทุนในการปลูกพืชทดแทนในช่วงเริ่มต้น

[] การให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น

[] การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน

[] การรับจำหน่ายผลผลิตพืชทดแทนในราคา 80% ของราคาตลาดในช่วงต้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต

[] การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด

[] อื่นๆ ระบุ.....

3.4 การวางแผนพื้นที่เพาะปลูกยาสูบของครัวเรือนในฤดูการผลิต 2562/63 (พ.ย.62-มี.ค.63) ต่อนโยบายการขึ้นภาษีสรรพสามิตยาสูบในปี พ.ศ. ๒๕๖๓

- [] เท่าเดิม ระบุเหตุผล.....
- [] ลดลง ระบุเหตุผล.....
- [] เพิ่มขึ้น ระบุเหตุผล.....

3.5 การเยียวยาในระยะสั้นในฤดูการผลิต 2562/63 (พ.ย.62-มี.ค.63) กับเกษตรกรต่อนโยบายการขึ้นภาษีสรรพสามิตยาสูบในปี พ.ศ. ๒๕๖๓

- [] จ่ายเงินชดเชยที่เหมาะสม ระบุ.....บาทต่อกก.
- [] ให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น
- [] อื่นๆ ระบุ.....

3.6 การช่วยเหลือในระยะยาวกับเกษตรกรต่อนโยบายการขึ้นภาษีสรรพสามิตยาสูบ

- [] นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์พร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม
- [] นโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์เพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง
- [] นโยบายพัฒนาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรในท้องถิ่น
- [] อื่นๆ ระบุ.....

3.7 ปัญหาและข้อเสนอแนะอื่นๆในการผลิตและการจำหน่ายใบยาสูบพันธุ์เบอร์เลย์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์

ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบในจังหวัดพะเยา

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกใบยาสูบพันธุ์พื้นเมือง

ฉบับที่.....

ผ่านการตรวจสอบผลการสัมภาษณ์ [] ผ่าน [] ไม่ผ่าน

ผู้สัมภาษณ์ ชื่อ..... นามสกุล.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.
เริ่มเวลา..... สิ้นสุดการสัมภาษณ์.....

โปรดทำเครื่องหมายถูก ลงใน [] หน้าข้อความที่ต้องการ และ/ หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง
(.....) ของแต่ละคำถามเพื่อให้ความหมายที่สมบูรณ์

ส่วนที่ 1. ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกร

1.10ชื่อ..... นามสกุล.....

1.11ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จ. พะเยา
โทรศัพท์.....

1.12สถานภาพในครัวเรือน

- [] หัวหน้าครอบครัว [] คู่สมรสของหัวหน้าครอบครัว [] บุตรของหัวหน้าครอบครัว
[] อื่นๆ ระบุ.....

1.13เพศ [] ชาย อายุ ปี [] หญิง อายุ ปี

1.14ระดับการศึกษาที่สำเร็จสูงสุด

- [] ไม่ได้เรียนหนังสือ [] ประถมศึกษา [] มัธยมศึกษา
[] อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า

1.15อาชีพหลัก [] เกษตรกรรม [] ค้าขาย [] อื่นๆระบุ.....

1.16อาชีพรอง [] รับจ้างทั่วไป [] อื่นๆระบุ..... [] ไม่มี

1.17พืชที่สร้างรายได้หลักให้กับครัวเรือน

(ระบุชนิดพืชที่สร้างรายได้จากมากไปหาน้อย และถ้าเป็นใบยาสูบให้ระบุพันธุ์)

(1)..... (2)..... (3).....

2.5 ราคาที่เกษตรกรได้รับจากการขายไยยาสูบ

(บาทต่อกก.)

(1) ขายให้กับพ่อค้าคนกลาง

(2) ขายให้กับบริษัท

(3) อื่นๆ (ระบุ).....

ฤดูกาลผลิต 2560	ฤดูกาลผลิต 2561	ระบุเหตุผลที่ เท่าเดิม เพิ่ม หรือลด

ส่วนที่ 3. นโยบายภาษีสรรพสามิตต่อการปลูกยาสูบพันธุ์พื้นเมือง

3.1 การใช้พื้นที่เพาะปลูกยาสูบของครัวเรือนในฤดูกาลผลิต 2562/63 (พ.ย.62-มี.ค.63) หลังจากการปรับเปลี่ยนอัตราภาษีสรรพสามิตยาเส้นในเดือน พฤษภาคม ๒๕๖๒

- [] เท่าเดิม ระบุเหตุผล.....
- [] ลดลง ระบุเหตุผล.....
- [] เพิ่มขึ้น ระบุเหตุผล.....
- [] ยังไม่ตัดสินใจ ระบุเหตุผล.....

3.2 การปรับตัวของเกษตรกรต่อนโยบายภาษีสรรพสามิตในฤดูกาลผลิต 2562/63 (พ.ย.62-มี.ค.63)

- [] หาคความรู้ และ/หรืออบรม/ศึกษาดูงานการปลูกพืชทดแทนยาสูบ
- [] เริ่มปลูกพืชทดแทนยาสูบ ระบุพืช (1).....(2)
- [] หาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรทดแทนรายได้ ระบุอาชีพเสริม.....(ข้ามไปข้อ 3.4)
- [] อื่นๆ ระบุ.....(ข้ามไปข้อ 3.4)
- [] ไม่มีการปรับตัว (ข้ามไปข้อ 3.4)

3.3 ความต้องการการช่วยเหลือจากรัฐบาลในการปลูกพืชทดแทนยาสูบพันธุ์พื้นเมือง

- [] การให้เงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำเพื่อลงทุนในการปลูกพืชทดแทนในช่วงเริ่มต้น
- [] การให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น
- [] การจัดหาบริษัทเอกชนเพื่อทำสัญญารับซื้อผลผลิตพืชทดแทนในราคาประกัน
- [] การรับจำหน่ายผลผลิตพืชทดแทนในราคา 80% ของราคาตลาดในช่วงต้นฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต
- [] การให้เงินชดเชยส่วนต่างจากราคาเป้าหมายผลผลิตพืชทดแทนของรัฐบาลและราคาขายในตลาด
- [] อื่นๆ ระบุ.....

3.4 การเยียวยาในระยะสั้นในฤดูกาลผลิต 2562/63 (พ.ย.62-มี.ค.63) กับเกษตรกรตอนนโยบายการขึ้นภาษีสรรพสามิตยาเส้นในเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๒

- [] จ่ายเงินชดเชยที่เหมาะสม ระบุ.....บาทต่อกก.
- [] ให้เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินช่วยเหลือเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมี เป็นต้น
- [] อื่นๆ ระบุ.....

3.5 การช่วยเหลือในระยะยาวกับเกษตรกรตอนนโยบายการขึ้นภาษีสรรพสามิตยาเส้น

- [] นโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองพร้อมด้วยนโยบายด้านตลาดและราคาอย่างเป็นรูปธรรม
- [] นโยบายส่งเสริมการเกษตรผสมผสานทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจแทนการปลูกใบยาสูบพันธุ์พื้นเมืองเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีและมีรายได้พอเพียง
- [] นโยบายพัฒนาอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรในท้องถิ่น
- [] อื่นๆ ระบุ.....

3.6 ปัญหาและข้อเสนอแนะอื่นๆในการผลิตและการจำหน่ายใบยาสูบพันธุ์พื้นเมือง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....